

JURIDISKA FAKULTETEN
vid Lunds universitet

Elin Gustafsson

Bedömning på (o)vetenskaplig grund?

Om bevisvärdering av muntliga utsagor i asylmål grundade på
sexuell läggning

JURM02 Examensarbete

Examensarbete på juristprogrammet
30 högskolepoäng

Handledare: Christian Dahlman

Termin för examen: Period 1 VT2018

Innehåll

SUMMARY	1
SAMMANFATTNING	3
FÖRORD	5
FÖRKORTNINGAR	6
1 INLEDNING	8
1.1 Bakgrund	8
1.2 Syfte och frågeställningar	9
1.3 Perspektiv	10
1.4 Avgränsningar	11
1.5 Metod och material	13
1.6 Forskningsläge	15
1.7 Disposition	17
1.8 Begrepp	17
2 ASYLRÄTT	20
2.1 Inledning	20
2.2 Internationell asylrätt	20
2.2.1 Instrument och riktlinjer	20
2.2.2 Begreppet välgrundad fruktan för förföljelse	22
2.2.2.1 Välgrundad fruktan	22
2.2.2.2 Förföljelse – på grund av sexuell läggning	23
2.2.3 Förföljelsegrunden tillhörighet till viss samhällsgrupp	25
2.2.3.1 Definition av kön och sexuell läggning	25
2.2.3.2 UNHCR:s riktlinjer	25
2.3 Europeisk asylrätt	27
2.4 Svensk asylrätt	29
2.4.1 Utlänningslagen	29
2.4.2 Instansordning i svensk asylprocess	30
3 BEVISRÄTT	31
3.1 Inledning	31

3.2	Bevisrättsliga principer	31
3.2.1	Bevistema, bevisfakta och hjälpfakta	31
3.2.2	Parternas ansvarsfördelning	33
3.2.2.1	Bevisbörda, åberopsbörda och utredningsskyldighet	33
3.2.2.2	Beviskrav och bevislättnad	35
3.2.2.2.1	Beviskrav i asylmål	35
3.2.2.2.2	Tvivelmålets fördel	36
3.3	Bevisvärdering	37
3.3.1	Principen om fri bevisprövning	37
3.3.2	Domarens erfarenhetsatser	39
3.3.3	Felkällor vid bevisvärdering	41
3.3.4	Metod för värdering av muntlig utsaga	43
3.3.5	De juridiska bedömningskriterierna	45
3.3.5.1	Bakgrund	45
3.3.5.2	Sökandens allmänna trovärdighet	45
3.3.5.3	Utsagan innehåller inte motstridiga eller felaktiga uppgifter	46
3.3.5.4	Berättelsen är klar och detaljrik	47
3.3.5.5	Berättelsen förblir oförändrad under asylprocessen	47
3.3.5.6	Bedömning av sökandens sexuella läggning	48
4	PSYKOLOGISKA ASPEKTER AV BEVISVÄRDERINGEN	49
4.1	Inledning	49
4.2	Att bedöma trovärdighet och lögn	49
4.3	HBTQ-forskning	53
4.4	Ett tvärvetenskapligt beslutsstöd	54
5	RÄTTSFALLSANALYS	56
5.1	Inledning	56
5.2	Urval	57
5.3	Värdering av sökandens utsaga	58
5.3.1	Sökandens allmänna trovärdighet	58
5.3.2	Tillförlitlighetskriterier	60
5.3.2.1	Berättelsen verkar självupplevd	60
5.3.2.2	Detaljrikedom och vaghet	62
5.3.2.3	Kronologi och förändring i utsagan	65
5.4	Bedömning av sökandens sexuella läggning	69
5.4.1	Känslor och tankar	69
5.4.2	Stereotypisering av homosexuella	72
6	AVSLUTANDE ANALYS	76
6.1	Inledning	76
6.2	Juridiska kriterier för bedömning av trovärdighet och tillförlitlighet	76
6.2.1	Utvecklade bedömningskriterier	76
6.2.2	Bedömningskriteriernas oklara innebörd	77

6.3	Tvärdisciplinär kritik	79
6.3.1	Psykologiska möjligheter till korrekt bedömning av utsagor	79
6.3.2	Bedömningskriteriernas stöd i psykologisk forskning	79
6.4	Subjektiva inslag i bevisvärderingen	86
6.4.1	Tron på den egna bedömningsförmågan	86
6.4.2	Den intuitiva bedömningen – en ofrånkomlighet?	87
6.4.3	Risker med generaliseringar	89
6.5	Psykologi som hjälpvetenskap	92
	KÄLL- OCH LITTERATURFÖRTECKNING	95
	RÄTTSFALLSFÖRTECKNING	102

Summary

The assessments of Swedish asylum cases based on sexual orientation has been criticized. The criticism of the assessments in these cases primarily regards the fact that the evaluation of evidence appears to be based on subjective or prejudicial assumptions, and also the lack of legitimate grounds for determining credibility and reliability in the oral statements. The purpose of this paper is therefore to analyze the evaluation of evidence of the oral statements in asylum cases where sexual orientation is invoked as a basis for protection, and whether this assessment is in compliance with the rule of law. Through the use of the legal analysis method, the essay establishes an interdisciplinary approach to analyzing the evaluation of evidence in these asylum cases through the use of behavioral science.

The assessment of whether the applicant has made his sexual orientation credible is in the Swedish legal system established by the use of a reliability and credibility assessment. This assessment is based on certain recurring assessment criteria recognized by Swedish precedents and international law. These criteria involve an assessment of the statement's clarity and detail, whether there are contradictions in the facts, the statement's consistency throughout the legal process, and an assessment of the applicant's general credibility. The use of the assessment criteria in the evaluation of evidence can be said to have varied empirical support in relevant psychological research. Psychological research clearly supports the use of some of the assessment criteria, but the use of some criteria is completely or partially dismissed by behavioral science. The decision-makers' use of these assessment criteria can thus be said to be both legitimate and problematic, depending on which assessment criterion is at hand.

Whether the applicant fulfilled the evidentiary requirement is assessed through an evaluation of the credibility in the statements regarding his sexual orientation. The assessment of the fulfillment of the evidentiary requirement,

and whether the applicant therefore should be given the benefit of the doubt, is inevitably based on the subjective perceptions and assumptions of the individual decision maker. The matter of the decision-maker's general experience and common knowledge is therefore of great importance for the evaluation of evidence in these asylum cases. It is therefore important for the achievement of substantively correct decisions that the decision-maker's assumptions and perceptions are not based on a prejudicial image of homosexuality or homosexuals. Thus, psychological research has the potential to improve the legal certainty of the assessments in these asylum cases, as an increased knowledge of behavioral science in decision-makers could contribute to a higher percentage of substantively correct judgments. However, how this interdisciplinary element could be introduced into the application of law requires further investigation.

Sammanfattning

Kritik har riktats mot bedömningarna av svenska asylärenden grundade på sexuell läggning. Kritiken mot bedömningarna i dessa mål riktar sig främst mot att bevisvärderingen verkar grundas på subjektiva eller fördomsfulla antaganden, och avsaknaden av legitima bedömningsgrunder för att avgöra trovärdighet och tillförlitlighet i de muntliga utsagorna. Syftet med denna uppsats är därför att utifrån ett rättssäkerhetsperspektiv analysera domstolarnas bevisvärdering av muntliga utsagor i asylmål där sexuell läggning åberopats som skyddsgrund. Uppsatsen anlägger, genom användande av den rättsanalytiska metoden, ett tvärvetenskapligt synsätt för att analysera rättstillämpningen och bevisvärderingen i dessa asylmål med bakgrund i beteendevetenskaplig forskning.

Bedömningen av huruvida den sökande i asylmål gjort sin sexuella läggning sannolik görs i svensk rätt genom en tillförlitlighets- och trovärdighetsbedömning, vilken baseras på vissa återkommande bedömningskriterier som fastslagits genom svensk och internationell rätt. Dessa kriterier involverar en bedömning av utsagans klarhet och detaljrikedom, motstridigheter i uppgifterna, utsagans oföränderlighet genom processen, samt en bedömning av den sökandes allmänna trovärdighet. Användningen av respektive bedömningskriterium vid bevisvärderingen kan sägas ha varierande empiriskt stöd i psykologisk forskning på området. I vissa fall ges i forskningen klart stöd till användningen av en bedömningsgrund, och i andra fall avfärdas den helt eller delvis. Beslutsfattarnas användning av dessa bedömningskriterier kan därmed, baserat på psykologisk forskning, sägas vara både befogade och problematiska, beroende på vilket bedömningskriterium som åsyftas.

Bedömningen av huruvida den sökande uppfyllt beviskravet genom att göra sin sexuella läggning sannolik, och därmed bör tillerkännas bevislättnad, sker oundvikligen med utgångspunkt i den enskilde beslutsfattarens subjektiva

uppfattningar och slutsatser. Beslutsfattarens allmänna erfarenhetssatser och deras innehåll har alltså stor betydelse för bevisvärderingen i dessa asylmål, och det är av vikt för materiellt riktiga avgöranden att dessa erfarenhetssatser inte grundas i fördomsfulla uppfattningar om homosexualitet eller homosexuella. Psykologisk forskning har här eventuellt potential att förbättra rättssäkerheten i dessa bedömningar genom att en ökad kunskap om beteendevetenskapliga mekanismer hos beslutsfattarna skulle kunna bidra till en högre andel materiellt riktiga domar. Hur detta tvärvetenskapliga element skulle kunna introduceras i rättstillämpningen kräver dock vidare utredning.

Förord

Fem år, tio terminer, tre tjänstemannaposter, ett utbyte, oräkneliga timmar i tysta läsesalen, två Lundakarnevaler, otaliga baler och festligheter, och 355 högskolepoäng senare är det dags att ta farväl av studentlivet för min del.

Jag vill börja med att tacka min handledare Christian Dahlman för hans spännande kurs i bevisvärdering som delvis inspirerat mitt ämnesval, och för hjälp och input under uppsatsskrivandet.

Tack till min familj som funnits som ett stöd under hela studietiden. Ett särskilt tack till mamma, för alla uppsatser du rättat och läst under årens lopp.

Jag vill också särskilt passa på att tacka mina fantastiska vänner som stöttat och hjälpt mig under hela juristprogrammet, men kanske framför allt under denna våren. Ellinor, Amani, Alice, Nicole, Jelena, Henrik, Cornelia, Julia, Franziska, Alex, Louise, tack – ni är bäst.

Ett särskilt tack också till just Franziska som orkat korrekturläsa denna långa uppsats! Och till Henrik – räddaren i uppsats-nöden.

Sist men inte minst, tack Lund och framförallt JF – ni har gett mig den absolut bästa tiden i mitt liv.

Dum vivo convivo.

Lund, den 22 maj 2018

Elin Gustafsson

Förkortningar

Europakonventionen	Europeiska konventionen om skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna
Flyktingkonventionen	1951 års konvention angående flyktingars rättsliga ställning
HBTQ	Paraplybegrepp för homosexuella, bisexuella, transpersoner och personer med queera uttryck
New York-protokollet	1967 års protokoll angående flyktingars rättsliga ställning
NJA	Nytt juridiskt arkiv
Prop.	Proposition
RFSL	Riksförbundet för homosexuellas, bisexuellas, transpersoners och queeras rättigheter
Skyddsgrundsdirektivet	Rådets direktiv 2011/95/EU av den 13 december 2011 om normer för när tredjelandsmedborgare eller statslösa personer ska anses berättigade till internationellt skydd, för en enhetlig status för flyktingar eller personer som uppfyller kraven för att betecknas som subsidiärt skyddsbehövande, och för innehåller i det beviljade skyddet
SOU	Statens offentliga utredningar
Tortyrkonventionen	FN:s konvention mot tortyr och annan grym, omänsklig eller förnedrande behandling eller bestraffning

UNHCR

United Nations High
Commissioner for Refugees
(Sv: Förenta Nationernas
flyktingkommissariat)

UNHCR:s handbok

Handbok om förfarandet och
kriterierna vid fastställande av
flyktingars rättsliga ställning

Yogyakartapinciperna

Yogyakartapinciperna om
tillämpning av det internationella
skyddet av de mänskliga
rättigheterna vad gäller sexuell
läggning och könsidentitet

1 Inledning

1.1 Bakgrund

Ärenden kan bli avgjorda utifrån den enskilda handläggarens subjektiva uppfattning baserad på tex [sic!] stereotypa uppfattningar och fördomar, med detta inte sagt att just denna domen är ett resultat av det men att det finns en sådan risk i just hanteringen av asylärenden rörande hbtq-frågor, vilket också varit kritiserat från olika håll.¹

Ovanstående citat är ett uttalande av migrationsrättsadvokaten Terfa Nisébini som intervjuas i en artikel i *Expressen* gällande ett asylärende som nyligen skapat rubriker i media. Det aktuella fallet rör en man från Nigeria som ansökt om uppehållstillstånd i Sverige grundat på sin sexuella läggning. Media uppmärksammar fallet på grund av att han precis fått avslag på sin asylansökan i migrationsdomstolen, och pressen vill genom artiklarna uppmärksamma vad man kallar systematiska brister i bedömningen av asylansökningar grundade på sexuell läggning. Fallet har väckt stor uppmärksamhet och förargelse hos allmänheten, och en namninsamling för att visa missnöjet med migrationsdomstolens beslut har enligt artikeln fått över 20 000 underskrifter.²

Bedömningen av svenska asylärenden grundade på sexuell läggning har fått utstå kritik. Kritiken mot bedömningarna av trovärdighet och tillförlitlighet i dessa mål riktar sig främst mot avsaknaden av riktlinjer, bedömningar som sker på subjektiv eller icke-saklig grund, osäkerheter i processen, samt att presumtiva felkällor inte nog beaktas vid prövningen.³ Trovärdighets- och tillförlitlighetsbedömningarna är inte ett lagkrav i dessa måltyper, men blir ett ofrånkomligt resultat av att det ofta saknas annan bevisning än den sökandes utsaga. Hur denna utsaga ska bedömas, och vilka faktorer som bör tillåtas påverka värderingen av utsagan i bevishänseende, är en mycket komplicerad

¹ Yoldas (2018), 'Osas utvisas till Nigeria – riskerar att dödas'.

² Yoldas (2018), 'Osas utvisas till Nigeria – riskerar att dödas'; Yoldas (2018), 'Rickard Söderbergs stöd till Osas: "Ett systematiskt problem"'

³ Thorburn Stern & Wikström (2016), s. 163 f.; Diesen m.fl. (2012), s. 273; Feijen & Frennmark (2011), s. 193.

fråga att besvara. Det kan därför vara värdefullt att se till vad rättspsykologisk forskning säger om beslutsfattares förmåga att värdera utsagor, vilken del av de juridiska kriterierna för bedömning av tillförlitlighet och trovärdighet som faktiskt har stöd i forskning, samt vad som eventuellt påverkar bedömningen av asylsökande homosexuella genom förutfattade meningar eller fördomsfulla generaliseringar.

1.2 Syfte och frågeställningar

Uppsatsens syfte är att utifrån ett rättssäkerhetsperspektiv analysera domstolarnas bevisvärdering av muntliga utsagor i asylmål om sexuell läggning. Vad som här menas med rättssäkerhet förklaras närmare i avsnitt 1.3.

För att uppnå syftet med uppsatsen kommer följande frågeställningar att besvaras:

- Vilka kriterier för bedömning av trovärdighet och tillförlitlighet har utvecklats genom Migrationsöverdomstolens praxis och internationella rättskällor?
- Vad säger psykologisk forskning om möjligheterna att bedöma trovärdighet och tillförlitlighet?
- Överensstämmer de juridiskt utvecklade kriterierna och deras tillämpning i praktiken med psykologisk forskning?
- Vilken betydelse har allmänna erfarenhetssatser och deras innehåll för bedömningen av den sökande och dennes utsaga?
- Kan psykologisk forskning användas för att förbättra rättssäkerheten i bevisvärderingen?

Hur begreppen trovärdighet och tillförlitlighet kommer att definieras och användas i detta arbete förklaras närmare under avsnitt 1.8.

1.3 Perspektiv

Arbetet ämnar besvara de uppställda frågeställningarna utifrån ett rättssäkerhetsperspektiv. Begreppet rättssäkerhet förekommer på ett fåtal ställen i svensk lag, men det finns ingen så kallad legaldefinition av begreppet.⁴ Trots att begreppet rättssäkerhet är ett väletablerat begrepp inom rättsväsendet råder det ändå förhållandevis stor oklarhet i fråga om begreppets egentliga innebörd, och ett flertal definitioner förekommer inom doktrinen. Rättssäkerheten definieras dels som enbart individens rättsliga garantier gentemot det offentliga, och dels som innefattande utöver detta även det offentligas skyldighet att skydda medborgarnas rättigheter. Utöver dessa två synsätt finns fortfarande en bred enighet om att det essentiella i rättssäkerhetsbegreppet är de rättsliga beslutens förutsebarhet. Denna uppfattning fokuserar främst på rättens beskaffenhet och inte nämnvärt på dess innehåll, och brukar benämnas en så kallad formell uppfattning om rättssäkerheten.⁵

Den definition av rättssäkerhet som denna uppsats kommer att utgå ifrån fokuserar dock på materiell riktighet, det vill säga att en dom eller ett beslut grundas på korrekta slutsatser om verkligheten och inte på godtycklighet. Denna syn på rättssäkerhet har förts fram av flertalet författare, från vilka några idéer kommer att redovisas i det följande.

Marcusson⁶ hävdar att mätningen av kvaliteten i det juridiska beslutsfattandet borde ha en framträdande roll i granskningen av rättssäkerheten i förvaltningsdomstolarna. Hon menar att det centrala för rättssäkerheten är att beslut är formellt och materiellt riktiga.⁷ Sandgren⁸ hävdar att rättssäkerhet innefattar ett element av god rättsskipning, vilket definieras som att det inom rättsväsendet föreligger materiell riktighet, processuell riktighet, samt

⁴ Axberger (1988), s. 141.

⁵ Zila (1990), s. 284 ff.; Frändberg (2005), s. 283ff, samt s. 289.

⁶ Lena Marcusson är professor i förvaltningsrätt vid Uppsala universitet.

⁷ Marcusson (2010), s. 249 f.

⁸ Claes Sandgren är professor i civilrätt vid Stockholms universitet.

effektivitet. Han menar också att av dessa element är materiell riktighet det svåraste att kontrollera.⁹ Bylander¹⁰ anser att domstolarnas legitimitet och funktion är beroende av att deras verksamhet inte uppfattas som verklighetsfrämmande. Bylander hävdar att det idag finns förväntningar på att rättsväsendet ska besitta säker kunskap om verkligheten, men han poängterar samtidigt att det som kan kallas den juridiska verkligheten inte nödvändigtvis är synonymt med den kringliggande verkligheten. Om domstolarna ska försöka leva upp till de höga förväntningar som ställs på rättsväsendet och därmed kunna upprätthålla förtroendet för rättsskipningen krävs att de också har en stark strävan efter materiell riktighet i domsluten.¹¹

En bevisvärdering i asylmål om sexuell läggning som stämmer överens med aktuella rön i psykologisk forskning bör innebära en högre grad av materiell riktighet i de delar som rör bedömningen av tillförlitlighet och trovärdighet. Det är av denna anledning som arbetet fokuserar på huruvida bevisvärderingen i dessa fall stämmer överens med den psykologiska forskningen. Även domstolens användning av allmänna erfarenhetssatser vid bevisvärderingen riskerar att leda till materiellt oriktiga domar om erfarenhetssatserna grundas på fördomar eller ogrundade föreställningar om verkligheten eller människor.¹² På grund av detta kommer arbetet även att analysera i vilken mån de allmänna erfarenhetssatserna påverkar bevisvärderingen av muntliga utsagor.

1.4 Avgränsningar

Inom ramen för detta arbete kommer inte finnas utrymme till en fördjupad genomgång av tillgänglig EU-rätt och europarättslig praxis på asylrättens område, förutom vissa delar av EU-instrument som behandlar just vägledning kring trovärdighets- och tillförlitlighetsbedömningar.

⁹ Sandgren (2008), s. 478.

¹⁰ Eric Bylander är docent i processrätt vid Uppsala universitet.

¹¹ Bylander (2006), s. 334 ff.

¹² Lindell (1987), s. 223 ff.; Schelin (2007), s. 50.

Skyddsgrunden ”kön” kommer inte att beröras i arbetet annat än i benämningar kopplade till det kombinerade begreppet ”kön och sexuell läggning” vilket återfinns i svensk lagstiftning. Anledningen till detta är att skyddsgrunden ”kön” främst fokuserar på kvinnor och deras utsatthet. I dessa fall kan just skyddsgrunden i sig ofta anses ostridig, och det är istället internflyktsalternativ, risk för förföljelse, och utsatthet i hemlandet som diskuteras. Inte heller den implicita delen av skyddsgrunden som omfattar tillskriven sexuell läggning kommer att inkluderas i arbetet eller rättsfallsanalysen. Detta eftersom fokus i domstolens bedömning här hamnar på vilken kännedom och spridning denna tillskrivning fått i hemlandet, snarare än på den sökandes trovärdighet i sin sexuella läggning och tillförlitligheten i utsagan.

Arbetet kommer inte heller att behandla sakkunnigas roll i asylmål, även om denna rättsliga konstruktion ligger nära till hands i diskussionen om användningen av exempelvis särskilda erfarenhetssatser i denna typ av mål. En genomgång av reglerna kring och tillämpningen av sakkunniga i asylmål hade troligen flyttat fokus från bedömningen av den muntliga utsagan, till att istället handla om i vilken mån sakkunniga ska tillåtas påverka bevisvärderingen. Inte heller betydelsen av stödbevisning i ärendena kommer att behandlas, eftersom fokus för utredningen av bevisvärderingen är tänkt att ligga på värderingen av den muntliga utsagan och hur den bedöms i bevisvärderingen. Det är bedömningen av sökandens uppgifter och den ofta förekommande bristen på hållbar skriftlig bevisning som är av intresse i denna uppsats och inte domstolens värdering av skriftlig bevisning.

Det kommer inte heller att finnas utrymme att behandla frågor gällande intervjusituationen för den sökande och sättet frågor ställs, eftersom dessa aspekter snarare mynnar ut i en analys kring under vilka förhållanden utsagan levereras snarare än att granska dess innehåll. Av samma anledning kommer inte heller problematiken som kan uppstå vid användandet av tolk i processen att beröras.

1.5 Metod och material

Arbetets inledande avsnitt syftar till att utveckla olika delar av gällande rätt på området, och ge en översiktlig bild av vilket juridiskt underlag som finns gällande bedömningarna i asylmål med sexuell läggning som skyddsgrund. Uppsatsens syfte är däremot inte enbart att fastställa gällande rätt utan även att analysera rättstillämpningen och beslutsfattarnas bedömningar utifrån ett rättssäkerhetsperspektiv.

På grund av detta har den rättsanalytiska metoden använts vid urvalet av materialet som uppsatsens teoretiska och analytiska del grundas på. Den rättsanalytiska metoden har inte enbart som syfte att fastställa gällande rätt, utan även att analysera rätten. Metoden har däremot som fördel mot den rättsdogmatiska metoden att den inte är bunden till de traditionella rättskällorna. Detta möjliggör att författaren i analysen av materialet även kan inkludera material som inte skapar gällande rätt, samt att kritisera delar av gällande rätt eller rättstillämpning. Det material som kan inkluderas genom användandet av den rättsanalytiska metoden kan exempelvis vara rapporter eller manualer från myndigheter och organisationer, eller material härrörande från andra vetenskapliga discipliner. Det tillåtna materialets bredd ger möjlighet till en rikt nyanserad och bred analys av rättstillämpningen i förhållande till andra ämnen.¹³ Detta tillvägagångssätt används i arbetets två sista delar vilka innefattar en granskning av praxis på området samt en analys vilken tangerar psykologisk forskning. Den rättsanalytiska metoden öppnar också upp för att inkludera allmänna värderingar i analysen av material och rättstillämpning, såsom exempelvis rättssäkerhet och icke-diskriminering. Den rättsanalytiska metoden får således en flytande beröring med rättsdogmatisk metod och även med en rättspolitisk argumentation.¹⁴

Utgångspunkten för de avsnitt av arbetet som beskriver gällande rätt har varit bestämmelserna i internationella instrument och riktlinjer, samt svensk

¹³ Sandgren (2015), s. 45 f.

¹⁴ Sandgren (2015), s. 46 f.

lagstiftning gällande asylrätt, processrätt och förvaltningsrätt. Här kan särskilt nämnas Flyktingkonventionen, UNHCR:s handbok och riktlinjer, utlänningslagen (2005:716) och förvaltningslagen (1986:223). För att belysa de olika bestämmelsernas närmare innebörd har förarbeten till dessa lagar även kommit till användning. På grund av att det saknas lagreglering kring beviskrav och bevisvärdering i förvaltningsmål har även vägledande praxis från Migrationsöverdomstolen använts för att belysa dessa förhållanden.

Då frågor om bevisprövning och värdering av muntlig utsaga ingående behandlats i doktrin har denna rättskälla kommit att användas i stor utsträckning. Vid urvalet av doktrin har beaktats huruvida verket har innehar auktoritet, och vilken styrka författarens argument kan anses besitta.¹⁵ När det gäller bevisrätt inom asylmål har tre av Diesens¹⁶ böcker, nämligen *Bevis 2: prövning av flyktingärenden*, *Bevis 7: bevisprövning i förvaltningsmål*, samt *Bevis 8: prövning av migrationsärenden*, kommit till stor användning. Även Schelins¹⁷ bok *Bevisvärdering av utsagor i brottmål* har i hög utsträckning bidragit med material till avsnittet om bevisrätt. I genomgången av allmänna bevisrättsliga principer har även Ekelöfs¹⁸ lärobok i processrätt *Rättegång, häfte 4* varit en viktig källa.

I den del av arbetet som innehåller en översikt av för ämnet relevant psykologisk forskning har utgångspunkt tagits i forskning som behandlar frågor om tillförlitlighet respektive trovärdighet, utsageanalys, samt minnespsykologi. Vid urvalet av material har även här beaktats de urvalskriterier som redogjorts för ovan, och utgångspunkt har därför tagits i verk av författare med viss auktoritet inom området. Här kan särskilt nämnas Christianson och Ehrenkronas¹⁹ bok *Psykologi och bevisvärdering: myter om trovärdighet och tillförlitlighet*, samt Granhags²⁰ forskning på området, vilken återfinns i flera citerade verk i det aktuella avsnittet.

¹⁵ Lehrberg (2015), s. 205 f.

¹⁶ Christian Diesen är professor i processrätt vid Stockholms universitet.

¹⁷ Lena Schelin är juris doktor i processrätt vid Stockholms universitet.

¹⁸ Per-Olof Ekelöf var professor i processrätt vid Uppsala universitet.

¹⁹ Sven-Åke Christianson är professor i psykologi vid Stockholms universitet.

²⁰ Pär Anders Granhag är professor i psykologi vid Göteborgs universitet.

1.6 Forskningsläge

Trovärdighets- och tillförlitlighetsbedömningen vid sexuell läggning som åberopad skyddsgrund inom svensk rätt är ett relativt outforskat område. Några olika svenska forskningsbidrag ska dock nämnas. Det första är en studie som utfördes av ett Ramböll Management Consulting på uppdrag av Migrationsverket under 2010. Studien har ett normkritiskt perspektiv och diskuterar svårigheterna för asylsökande i bedömningar gällande sexuell läggning och kön. Granskningen grundas på en översikt av dokumentstudier i kombination med intervjuer med handläggare på Migrationsverket, människorättsaktivister, samt företrädare för de tyska och nederländska migrationsmyndigheterna.²¹ Detta arbete skiljer sig från granskningen genom att det innehåller ett nedslag i praxis och därmed även inkluderar migrationsdomstolens och Migrationsverkets faktiska bedömningar och motiv till beslut i dessa ärenden.

Två andra forskningsbidrag består av så kallade rättslägesrapporter utförda av RFSL under 2013. RFSL:s utredare har i rapporterna granskat migrationsdomstolarnas trovärdighetsbedömningar av asylsökande från Uganda respektive Nigeria som åberopat sexuell läggning som skyddsskäl. Undersökningarna granskar migrationsdomstolarnas bedömning av ansökningar baserat på detta skyddsskäl mellan åren 2010–2013. Rapporterna har sammanlagt granskat 58 fall av asylsökanden från Uganda och 44 fall från Nigeria.²² Till skillnad från den här uppsatsen innehåller inte rapporterna någon omfattande juridisk undersökning av de relevanta bevisrättsliga principer som påverkar besluten i enskilda ärenden. Rapporterna uppmärksammar inte heller innehållet i den vägledande praxis som finns på området. Denna viktiga skillnad gäller också det psykologibaserade beslutsstöd för asylbedömningar som utformats vid Göteborgs universitet av bland andra Granhag.²³ Beslutsstödet riktar sig till handläggare och beslutsfattare i migrationsärenden vid värdering av muntliga utsagor, och

²¹ Ramböll Management Consulting (2010).

²² Petersson, (2013a); Petersson, (2013b).

²³ Granhag, Lindström & Nordin (2017).

innehåller en översikt över psykologisk forskning på området. Beslutsstödet behandlar tillförlitlighetskriterier för muntliga utsagor, men innehåller alltså ingen genomgång av de juridiska aspekterna av asylprocessen.

Ett forskningsbidrag på ämnet med juridisk utgångspunkt är Thorburn Stern²⁴ och Wikströms²⁵ bok *Migrationsrätt: skyddsbehov och trovärdighet i asylärenden*. Denna forskning inkluderar det internationella och svenska rättsliga ramverket, en diskussion kring trovärdighet- och tillförlitlighetsbedömningar i svensk och internationell rätt, samt anlägger både ett HBTQ- respektive ett religionsperspektiv på bedömningen av asylärenden. Denna uppsats kompletterar dessa aspekter av bedömningen genom att även anlägga ett psykologiskt perspektiv på bevisvärderingen.

Det bör även i sammanhanget nämnas att ämnet för denna uppsats delvis också varit föremål för utländsk forskning. Forskning av intresse för denna uppsats inkluderar bland annat studier av Spijkerboer²⁶ och Jansen, samt Millbank²⁷. Spijkerboer och Jansen har genomfört en komparativ studie av hur asylprocessen i mål om sexuell läggning genomförs i de olika EU-medlemsländerna.²⁸ Millbank genomförde en studie 2009 som granskade 1000 avgöranden från Kanada, Storbritannien, Australien och Nya Zealand i asylärenden där sexuell läggning åberopats som skyddsgrund.²⁹ UNHCR har också gjort en undersökning av bedömningar av trovärdighet- och tillförlitlighet i asylärenden inom EU.³⁰

Den tillgängliga forskningen utreder inte i någon nämnvärd utsträckning de juridiska bedömningskriterierna och tillämpningen av bevisrättsliga principer mot bakgrund av psykologisk forskning. Detta arbete avser därför att komplettera den existerande forskningen med en heltäckande bild av både

²⁴ Rebecca Thorburn Stern är docent i folkrätt vid Uppsala universitet.

²⁵ Hanna Wikström är docent i social arbete vid Göteborgs universitet.

²⁶ Thomas Spijkerboer, Professor of Migration Law, the Vrije Universiteit Amsterdam.

²⁷ Jenni Millbank, Professor of Law, University of Technology Sydney.

²⁸ Jansen & Spijkerboer (2011).

²⁹ Millbank (2009).

³⁰ UNHCR (2013).

bedömningen av den muntliga utsagan i underinstanserna, vilken påverkan beslutsfattarens subjektiva uppfattningar har på bedömningarna i denna typ av asylmål, i kombination med psykologiska perspektiv på bevisvärderingen.

1.7 Disposition

Uppsatsen är disponerad enligt följande. Avsnitt 2 redogör för relevant internationell, europeisk och svensk asylrätt. Här innefattas en redogörelse för de grundläggande begreppen inom flyktingrätt, samt relevanta instrument och lagstiftning på området. Avsnitt 3 innefattar en genomgång av de process- och bevisrättsliga utgångspunkter som föreligger vid bevisprövningen och bevisvärderingen i asylmål. Avsnittet innehåller också en presentation av de bedömningskriterier för muntlig utsaga i asylmål vilka utvecklats genom internationell och svensk rätt. I avsnitt 4 följer en översikt över för arbetet relevant psykologisk forskning. Därefter följer i avsnitt 5 en rättsfallsanalys av underinstansernas bedömning av asylmål med sexuell läggning som åberopad skyddsgrund, samt en närmare genomgång av hur de utvecklade bedömningskriterierna behandlas av underinstanserna och hur de förhåller sig till psykologisk forskning. Uppsatsen avslutas med avsnitt 6, där en avslutande analys av det som har framkommit i tidigare avsnitt genomförs. En mer ingående redogörelse för de olika avsnittens innehåll följer av inledningen till varje avsnitt.

1.8 Begrepp

Trots att begreppen *trovärdighet* och *tillförlitlighet* har en central roll i bedömningen av asylskäl och utsagor finns inom doktrinen en luddig bild av kriteriernas betydelse. I en internationell kontext används enbart begreppet trovärdighet, eller *credibility*, men inom den svenska asylrätten kombineras detta begrepp med termen tillförlitlighet. Internationellt kan alltså dessa begrepp ses som synonymmer, medan det i regel görs en åtskillnad mellan dem i svensk rätt. Begreppet trovärdighet ges därmed en bredare betydelse

internationellt och innefattar då även det som vi i Sverige kallar tillförlitlighet.³¹

Det råder dock delade meningar i doktrin och praxis om hur begreppen ska tolkas inom svensk rätt. Dagens användning av begreppen och den oklara gränsdragningen mellan dem har bland annat uppmärksammats av Axberger³², som menar att det idag saknar en vedertagen teoretisk definition.³³ Det förekommer även i rättspraxis att rätten inte gör någon åtskillnad mellan begreppen utan använder dem tillsammans.³⁴ Problematiken kring de existerande definitionerna av begreppen och deras innebörd är enligt Pettersson³⁵ att de inte används konsekvent i doktrinen av de författare som föreslagit definitionen. Detta leder enligt henne till att det i svensk rätt inte finns någon tillfredsställande begreppsbildning på detta område.³⁶

Pettersson identifierar fyra olika distinktioner av begreppen som förekommer med inkonsekvent tillämpning i praxis och doktrin. Dessa distinktioner inkluderar ”person kontra utsaga”, vilket innebär att trovärdighet förstås som en egenskap hos en person medan tillförlitlighet syftar på egenskaper i utsagan. Distinktionen ”allmänt kontra specifikt” menar Pettersson är kontextuell, och gör en indelning mellan en allmän trovärdighet och specifik tillförlitlighet, utifrån vilken kontext personen bedöms i. Den tredje distinktionen ”motivation kontra kognition” skiljer enligt Pettersson mellan personens vilja att tala sanning, kontra hens kognitiva förmåga som uppgiftslämnare. Den sista definitionen ”subjektivt kontra objektivt” har föreslagits av bland andra Diesen, och ser trovärdighet som ett subjektivt intryck av utsagan, och tillförlitlighet som en juridiskt objektiv bedömning av berättelsen.³⁷ Pettersson lanserar även ett eget förslag till begreppsapparat, i

³¹ Thorburn Stern & Wikström (2016), s. 165 f.

³² Hans-Gunnar Axberger är professor i konstitutionell rätt vid Uppsala universitet.

³³ Axberger m.fl. (2006), s. 473.

³⁴ Pettersson (2017), s. 13. Denna begreppsammansblandning har även varit vanligt förekommande i de granskade avgörandena i detta arbete.

³⁵ My Pettersson är doktorand vid Lunds universitet.

³⁶ Pettersson (2017), s. 4 f.

³⁷ Pettersson (2017), s. 7–13.

vilken hon identifierar tre olika dimensioner av begreppet trovärdighet. Pettersson lägger i sin begreppsbyggnad begreppet tillförlitlighet, samt utsagan åt sidan, men påpekar samtidigt att man kan tänka sig en analys av utsagan som relaterar till användningen av begreppet tillförlitlighet.³⁸ I sitt förslag till begreppsapparat introducerar Pettersson ”en teoretisk begreppsstruktur kopplad till en persons trovärdighet”, innehållande en perceptionsdimension, en minnesdimension, och en återgivningsdimension.³⁹

En vanligt förekommande definition av begreppen kopplar alltså trovärdighet till intrycket av den sökandes person och framtoning, medan begreppet tillförlitlighet hänförs till utsagan i sig och huruvida den stämmer med tillgänglig övrig information.⁴⁰ Det är denna uppfattning om begreppens innebörd som denna uppsats kommer att baseras på, även om begreppen ibland används på lite olika sätt i citerade arbeten. Denna definition används alltså i arbetet, trots kritiken att det i doktrin ibland förekommer en icke-konsekvent användning av begreppen. Denna distinktion av begreppen erbjuder en förhållandevis konkret definition, och tillämpas därför för att inte försvåra läsningen genom en allt för komplicerad begreppsapparat. Denna definition har också valts för att på ett så tydligt sätt som möjligt kunna problematisera och diskutera kring bevisvärderingen i dessa mål i praxis och teori, utan att fokus hamnar för mycket på området begreppsbyggnad.

³⁸ Pettersson (2017), s. 15.

³⁹ Pettersson (2017), s. 3.

⁴⁰ Det är denna distinktion som Pettersson kallar ”person kontra utsaga”. Se Pettersson (2017), s. 7 ff. För användning av denna definition av begreppen, se bland andra Schelin (2007); Trankell (1956); Gregow (1996); Granhag, Lindström & Nordin (2017); NJA 2015 s. 702.

2 Asylrätt

2.1 Inledning

Eftersom grunden till all asylrätt härstammar ur internationell rätt, kommer i detta avsnitt de relevanta internationella regleringarna och instrumenten att presenteras. För svensk del är också EU-rätten på asylrättens område inflytelserik i vår nationella rättsordning. På grund av denna rättsliga hierarki kommer även viss EU-rätt som har betydelse för arbetets inriktning att presenteras i det följande. Grundläggande svensk asylrätt och svensk instansordning i asylmål kommer också att presenteras för att sammantaget ge en övergripande och komplett bild av de regleringar som ger svenska asylrätten dess rättsliga ramar.

2.2 Internationell asylrätt

2.2.1 Instrument och riktlinjer

Det viktigaste internationella regelverk som reglerar människors rätt att söka asyl som flyktingar i andra länder är Flyktingkonventionen samt dess tilläggsprotokoll från 1967, det så kallade New York-protokollet. Flyktingkonventionens artikel 1A.2 definierar grunden för all internationell flyktingrätt genom att slå fast vad begreppet flykting innebär.

1. [...] A. I denna konvention avses med uttrycket »flykting» följande personer, nämligen [...]

2. den som till följd av händelser, som inträffat före den 1 januari 1951, och i anledning av välgrundad fruktan för förföljelse på grund av sin ras, religion, nationalitet, tillhörighet till viss samhällsgrupp eller politiska åskådning befinner sig utanför det land, vari han är medborgare, samt är ur stånd att eller på grund av sådan fruktan, som nyss sagts, icke önskar att begagna sig av sagda lands skydd eller den som, utan att vara medborgare i något land, till följd av händelser som förut sagts befinner sig utanför det land, vari han tidigare haft sin vanliga vistelseort, samt är ur stånd att eller på grund av sådan fruktan, som nyss sagts, icke önskar att återvända dit.⁴¹

⁴¹ Flyktingkonventionen, art. 1A.2.

New York-protokollet medför att artikeln i Flyktingkonventionen ska läsas som att frasen ”till följd av händelser, som inträffat före den 1 januari 1951” inte existerar, och protokollet förlänger därmed giltigheten av flyktingbegreppet förbi detta datum.⁴² För att en individ ska ses som flykting enligt artikel 1A.2 krävs alltså att personen i fråga har en välgrundad fruktan för förföljelse på grund av någon av de fem flyktinggrunderna ras, religion, nationalitet, tillhörighet till viss samhällsgrupp eller politisk åskådning, samt att personen är ur stånd eller på grund av fruktan inte önskar söka skydd i det aktuella landet. Flyktingkonventionen innehåller också artiklar vars formuleringar utesluter vissa grupper av individer från flyktingbegreppet, samt ett förbud mot återförvisning av flyktingar till ett område där de riskerar att bli förföljda, vilket kallas *non-refoulement*.⁴³

Det bör noteras att Flyktingkonventionen inte innehåller någon förpliktelse för staterna att ta emot flyktingar, och inte heller några bestämmelser om hur prövningen av flyktingskapet ska genomföras nationellt, utan detta avgörs av ländernas interna lagstiftning.⁴⁴ En rätt att söka och åtnjuta asyl till skydd från förföljelse tillerkänns däremot alla människor genom FN:s Allmänna förklaring om de mänskliga rättigheterna.⁴⁵ Flyktingkonventionen omfattar dock krav på att konventionsstaterna måste tillförsäkra de flyktingar som vistas på deras territorium vissa förmåner och rättigheter, däribland att erbjuda dem skydd från den aktuella förföljelsen.⁴⁶

Förbudet mot återförvisning återfinns också uttryckligen i artikel 3 i Tortyrkonventionen, vilken stadgar ett absolut förbud mot återförvisning av flyktingar om det finns välgrundade skäl att anta att personen kommer att bli utsatt för just tortyr vid ett återvändande. Denna artikel är på grund av sin *explicita* natur absolut och tillåter inga undantag i detta avseende.⁴⁷

⁴² New York-protokollet, art. 1.2.

⁴³ Flyktingkonventionen, art. 32–33; Diesen m.fl. (2012), s. 21.

⁴⁴ Diesen m.fl. (2012), s. 21.

⁴⁵ FN:s Allmänna förklaring om de mänskliga rättigheterna, art. 14.

⁴⁶ Flyktingkonventionen, art. 1A2, samt kap. II–III.

⁴⁷ Diesen m.fl. (2012), s. 143; Tortyrkonventionen, art. 3.

2.2.2 Begreppet välgrundad fruktan för förföljelse

2.2.2.1 Välgrundad fruktan

Konceptet välgrundad fruktan har ingen uttrycklig definition i Flyktingkonventionen men har trots det en central roll i avgränsningen av flyktingbegreppet.⁴⁸ Begreppet har ett uttalat framtidsperspektiv, vilket innebär att en flykting inte nödvändighetsvis behöver ha upplevt faktisk förföljelse i hemlandet för att kunna begagna sig av ett annat lands skydd mot förmodade framtida kränkningar.⁴⁹ Utgångspunkten för prövningen av flyktingars asylskäl består av två rekvisit, ett subjektivt och ett objektivt. Fruktan är en *subjektiv* psykologisk mekanism, och det faktum att individen känner en ovilja att återvända till sitt hemland kan ses som tillräckligt för att så långt det går fastställa den subjektiva delen av fruktan, eftersom denna i sig inte går att bevisa. Huruvida en person *de facto* känner fruktan eller ej måste därmed *objektivt* sett bedömas med grund i individens beteende, berättelse och de faktorer i denna information som talar för att individen känner fruktan i sitt sociala eller politiska sammanhang.⁵⁰ Vid prövningen av upplevd fruktan ska ett bakgrundsperspektiv gällande eventuell tidigare förföljelse och händelser i hemlandet tas med i beräkningen, eftersom individens tidigare upplevda händelser och trauman kan skapa en ökad fruktan för framtida övergrepp. Denna bedömning bör på grund av detta baseras på en god förståelse för rådande förutsättningar i hemlandet via rapporter från FN-organ eller icke-statliga organisationer för att bli så korrekt som möjligt.⁵¹

För att omfattas av flyktingbegreppets definition måste den fruktan individen känner också ses som *välgrundad*. Även denna bedömning måste ske objektivt baserat på den fakta som finns tillgänglig om situationen i hemlandet, uppgifter från familjemedlemmar, den sökandes ursprung och

⁴⁸ UNHCR:s handbok, art. 37.

⁴⁹ Diesen m.fl. (2012), s. 128.

⁵⁰ UNHCR:s handbok, art. 37–43; Diesen m.fl. (2012), s. 128, samt s. 233.

⁵¹ Diesen m.fl. (2012), s. 128 f.

andra personliga omständigheter som kan påverka personens utsatthet. Även erfarenheter från andra personer med samma bakgrund eller problematik kan tillföra värdefull information i bedömningen.⁵²

2.2.2.2 Förföljelse – på grund av sexuell läggning

Innebörden av begreppet *förföljelse* definieras inte heller uttryckligen i Flyktingkonventionen eller i andra internationella instrument. Begreppet brukar dock i asylrättslig kontext definieras som befintliga hot mot en persons frihet eller liv, eller i övrigt som handlingar vilka innebär kränkningar mot mänskliga rättigheter.⁵³ Det instrument som generellt anses definiera vad som utgör dessa mänskliga rättigheter vilka kränkningarna syftar på är FN:s Allmänna förklaring om mänskliga rättigheter från 1948.⁵⁴ De rättigheter som återfinns i detta instrument innefattar bland annat rätten till liv, frihet, personlig säkerhet, frihet från slaveri, tortyr eller annan omänsklig behandling, tankefrihet och religionsfrihet.⁵⁵ Det ska poängteras att de kränkningar som kan aktualiseras vid förföljelse inte kan begränsas till överträdelser av de mänskliga rättigheter som återfinns i de stora konventionerna och instrumenten, utan kan även bestå i andra typer av outhärdliga situationer och skador för den sökande, baserat på dennes psykiska förutsättningar och situation.⁵⁶

Frågan om huruvida tidigare kränkningar eller hot mot en sökande uppnår gränsen för att klassas som förföljelse beror på delvis på omständigheterna i det enskilda fallet, vilket även inkluderar den subjektiva aspekten av upplevd fruktan. På grund av variationen mellan vad upplevd fruktan kan innebära för olika individer i enskilda fall, kan även gränsen för vad som därmed utgör förföljelse i Flyktingkonventionens mening behöva justeras för att inkludera denna individuella aspekt av begreppet. Vid mindre allvarliga kränkningar kan exempelvis händelserna ibland klassas som diskriminering på grund av

⁵² Diesen m.fl. (2012), s. 129.

⁵³ Thorburn Stern & Wikström (2016), s. 91; UNHCR:s handbok, art. 33 och 51.

⁵⁴ Thorburn Stern & Wikström (2016), s. 93 f.

⁵⁵ FN:s Allmänna förklaring om mänskliga rättigheter, art. 1–18.

⁵⁶ UNHCR:s handbok, art. 14; Diesen m.fl. (2012), s. 130.

att de individuella rekvisiten för förföljelse inte uppfyllts.⁵⁷ I vissa fall kan dock enligt UNHCR:s handbok kumulativa faktorer i det enskilda fallet uppnå kravet för förföljelse, men denna bedömning måste ske helt baserat på de särskilda omständigheter som rör ett sådant möjligt fall.⁵⁸

För att den sökande ska anses riskera att utsättas för förföljelse måste det föreligga en välgrundad fruktan för förföljelse och ett samband (nexus) mellan förföljelsen och skyddsgrunden.⁵⁹ UNHCR påpekar i sina riktlinjer att en bedömning av HBTQ-sökandes skyddsbehov ska grunda sig på deras berättigande att kunna leva öppet och offentligt i samhället utan att behöva dölja sin läggning, samt att den förföljelse de har eller riskerar att utsättas för ofta är ett resultat av deras kulturellt avvikande levnadssätt.⁶⁰ Vid bedömningen av skyddsbehovet från förföljelse som grundar sig på den sökandes beteende eller handlingar är det därmed irrelevant om dessa faktorer kan anses tillhöra ”kärnan” av personens sexuella läggning, eftersom det är riskerna med beteendet som grundar ett faktiskt skyddsbehov.⁶¹

Bedömningen av förföljelsegrunden sexuell läggning innefattar inte någon tidsmässig aspekt eller prognosbedömning på samma sätt som avgörandet av fruktan för förföljelse, utan handlar om att fastställa ett oföränderligt faktum hos den sökande, eller en *status*.⁶² Bedömningen av den sökandes sexualitet handlar *inte* om att denna ska fastställas eller avgöras, utan huruvida personen förmått göra sin sexuella läggning sannolik, och därmed uppfyllt bevisbördan för att tillhöra en samhällsgrupp som riskerar att utsättas för förföljelse vid ett återvändande till hemlandet.⁶³

⁵⁷ UNHCR:s handbok, art. 51–53.

⁵⁸ UNHCR:s handbok, art. 53.

⁵⁹ UNHCR, Guidelines on international protection no. 9: *Claims to Refugee Status based on Sexual Orientation and/or Gender Identity*, art. 38.

⁶⁰ UNHCR, Guidelines on international protection no. 9: *Claims to Refugee Status based on Sexual Orientation and/or Gender Identity*, art. 12–13 och art. 30–33.

⁶¹ UNHCR, Guidelines on international protection no. 9: *Claims to Refugee Status based on Sexual Orientation and/or Gender Identity*, art. 19.

⁶² Diesen m.fl. (2012), s. 236; UNHCR, Guidelines on international protection no. 9: *Claims to Refugee Status based on Sexual Orientation and/or Gender Identity*, art. 47.

⁶³ Thorburn Stern & Wikström (2016), s. 127 ff. Se vidare om bevisbörda och beviskrav under avsnitt 3.2.2.

2.2.3 Förföljelsegrunden tillhörighet till viss samhällsgrupp

2.2.3.1 Definition av kön och sexuell läggning

Det är svårt att juridiskt definiera vad begreppen sexualitet, könsidentitet och sexuell läggning innebär. Människorättsinstrumentet Yogyakartaprinciperna brukar användas som juridisk utgångspunkt för att definiera dessa begrepp.⁶⁴

I Yogyakartaprinciperna definieras sexuell läggning som ”varje enskild persons förmåga till djupt känslomässig, kärleksfull och sexuell attraktion till och intim och sexuell relation med enskilda personer av motsatt kön eller samma kön eller mer än ett kön”.⁶⁵ Principerna är inte bindande, men bidrar med övergripande förståelse för det internationella människorättskyddet beträffande dessa frågor och refereras till i UNHCR:s riktlinjer.⁶⁶

Det återstår därmed att kategorisera under vilken skyddsgrund i Flyktingkonventionen som förföljelse på grund av sexuell läggning främst faller. I internationell rätt faller en sökandes skyddsbehov på grund av faktiskt eller tillskriven sexuell läggning huvudsakligen in under skyddsgrunden tillhörighet till viss samhällsgrupp.⁶⁷ Flyktingkonventionen definierar inte explicit vad förföljelsegrunden betyder, eller huruvida kön och sexuell läggning kan inkluderas i denna grupp. En närmare definition av begreppet tillhörighet till viss samhällsgrupp och dess innehåll får i stället sökas i internationella rättskällor och publikationer.

2.2.3.2 UNHCR:s riktlinjer

UNHCR konstaterar i riktlinjerna för internationellt skydd på grund av medlemskap i viss samhällsgrupp att denna förföljelsegrund kontinuerligt tillerkänns många olika grupper i olika länder, på grund av bristen på en universell definition av skyddsgrundens innehåll. UNHCR noterar att trots att gränserna för skyddsgrunden behöver definieras, får den varken tolkas så

⁶⁴ Thorburn Stern & Wikström (2016), s. 112.

⁶⁵ Yogyakartaprinciperna, ingress; Thorburn Stern & Wikström (2016), s. 112.

⁶⁶ Thorburn Stern & Wikström (2016), s. 112; UNHCR, Guidelines on international protection no. 9: *Claims to Refugee Status based on Sexual Orientation and/or Gender Identity*, art. 7.

⁶⁷ Thorburn Stern & Wikström (2016), s. 115.

brett att de andra skyddsgrunderna förlorar sin mening, eller inkludera alla typer av personer som riskerar att drabbas av förföljelse. Därför kan en viss samhällsgrupp inte enbart definieras av det faktum att gruppens medlemmar riskerar förföljelse, utan även andra utmärkande detaljer måste knyta samman gruppen.⁶⁸ UNHCR definierar i riktlinjerna ”tillhörighet till viss samhällsgrupp” på följande sätt.

En viss samhällsgrupp är en grupp personer som, bortsett från risken för förföljelse, har ett gemensamt kännetecken eller uppfattas som en grupp av övriga samhällsmedborgare. Detta kännetecken är ofta medfött, oföränderligt eller på annat sätt grundläggande för individens identitet, samvete eller utövande av mänskliga rättigheter.⁶⁹

Denna definition inkluderar både karakteristika som är historiska och oföränderliga, och de som går att ändra men som ger uttryck för mänskliga rättigheter, eller som är för nära kopplade till en individs personliga identitet för att de ska kunna avkrävas dem.⁷⁰

De andra riktlinjerna som aktualiseras i relation till detta skyddsbehov är de gällande flyktingstatus på grund av sexuell läggning och/eller könsidentitet. De grupper som definitionen inkluderar är enligt riktlinjerna homo-, bi- trans- och intersexuella, samt de som uppfattas tillhöra någon av dessa grupper, så kallad tillskriven sexuell läggning.⁷¹ Riktlinjerna tar däremot inte upp frågan om tillskriven sexuell läggning i förhållande till en trovärdighetsbedömning, och det finns inte heller någon referens till ett behov av att fastställa genuiniteten i en sökandes sexuella läggning.⁷²

⁶⁸ UNHCR, Guidelines on international protection no. 2: *“Membership of a particular social group”*, art. 1–2.

⁶⁹ UNHCR, Guidelines on international protection no. 2: *“Membership of a particular social group”*, art. 11; SOU 2004:31, s. 112.

⁷⁰ UNHCR, Guidelines on international protection no. 2: *“Membership of a particular social group”*, art. 12.

⁷¹ UNHCR, Guidelines on international protection no. 9: *Claims to Refugee Status based on Sexual Orientation and/or Gender Identity*, art. 1 samt art. 41.

⁷² UNHCR, Guidelines on international protection no. 9: *Claims to Refugee Status based on Sexual Orientation and/or Gender Identity*, art. 57; Thorburn Stern & Wikström (2016), s. 137.

UNHCR menar i riktlinjerna att dessa grupper är mycket utsatta i vissa samhällen, samt att individen ofta känner skam och därför kan ha svårt att berätta för de berörda myndigheterna i asyllandet om sina skyddsgrundande erfarenheter eller sexuella läggning. De erfarenheter av förtryck som individer från dessa grupper har kan, enligt riktlinjerna, variera mycket beroende på den kulturella, ekonomiska, religiösa och sociala miljö som personen kommer ifrån. Den sökandes bakgrund kan också på samma sätt påverka sättet på vilket hen berättar om sina upplevelser för myndigheterna. Det är därför enligt UNHCR viktigt att beslut rörande skyddsbehovet för dessa individer inte baseras på ytliga antaganden om deras erfarenheter, eller på felaktiga fördomsfulla uppfattningar.⁷³

2.3 Europeisk asylrätt

Även inom EU-rätten finns ett förbud mot återsändande av flyktingar till ett område eller land där de riskerar att utsättas för förföljelse. Artikel 3 i Europakonventionen stadgar att ingen människa får utsättas för omänsklig eller förnedrande behandling eller bestraffning, och anses innefatta ett implicit förbud mot återsändande av flyktingar (non-refoulement) genom Europadomstolens kontinuerliga tillämpning och tolkning av artikeln i ett antal rättsfall.⁷⁴

Det regelverk som främst fastställer flyktingars minimirättigheter inom unionen är det så kallade Skyddsgrundsdirektivet. Skyddsgrundsdirektivet går ett steg längre i sin definition av begreppet ”tillhörighet till viss samhällsgrupp” än Flyktingkonventionen. I preambeln till direktivet beskrivs nödvändigheten av att införa ett gemensamt begrepp för den aktuella förföljelsegrunden, och att denna definition bör inkludera faktorer som sökandens kön, könsidentitet och sexuella läggning.⁷⁵ Direktivet innehåller också i sina bestämmelser en mer detaljerad definition av vad som kan utgöra

⁷³ UNHCR, Guidelines on international protection no. 9: *Claims to Refugee Status based on Sexual Orientation and/or Gender Identity*, art. 3–4.

⁷⁴ Diesen m.fl. (2012), s. 146; Se även *Soering v. United Kingdom*, och *Chahal v. United Kingdom*.

⁷⁵ Skyddsgrundsdirektivet, preambeln punkt 30.

en viss samhällsgrupp. Individerna i denna grupp bör ha en gemensam väsentlig egenskap, en gemensam bakgrund eller övertygelse. Individerna kan alternativt ha andra karakteristika gemensamt som inte kan ändras och som utgör en sådan grundläggande del av identiteten att de inte heller kan förväntas dölja eller avsäga sig dem. Direktivet anger också att denna gemensamma egenskap, beroende på förhållandena i ursprungslandet, kan utgöras av en sexuell läggning.⁷⁶

I Skyddsgrundsdirektivet finns inkluderat ett kapitel om bedömningen av ansökningar om internationellt skydd, det vill säga den standardiserade bedömningen av ansökningar om asyl som är gemensam för EU-länderna.⁷⁷ Bedömningen av ansökan ska vara individuell, och direktivet listar ett antal faktorer som måste beaktas vid bedömningen och värderingen av ansökan. Dessa inkluderar bland annat beaktande av den sökandes personliga förhållanden, bakgrund, och risken för förföljelse.⁷⁸

Skyddsgrundsdirektivet innehåller också en bevislätnadsregel till den sökandes fördel, vilken stadgar att även om bevisbördan de facto ligger på individen, ska dennes uppgifter, trots att bevis saknas, inte behöva bekräftas om vissa listade villkor kan anses uppfyllda. Kraven för bevislätnad inkluderar att den sökande ska ha gjort en genuin ansträngning för att styrka sin ansökan, ha lagt fram alla omständigheter personen förfogar över och tillfredsställande kan förklara brister i underlaget, samt att den sökandes uppgifter bedöms vara sammanhängande och rimliga utan att strida mot information i ärendet. Sökandens uppgifter behöver inte heller kunna styrkas eller bekräftas om ”sökandens allmänna trovärdighet är fastställd”, men direktivet ger ingen ytterligare vägledning för hur denna trovärdighetsbedömning bör gå till.⁷⁹

⁷⁶ Skyddsgrundsdirektivet, art. 10.1d.

⁷⁷ Skyddsgrundsdirektivet, kap. II.

⁷⁸ Skyddsgrundsdirektivet, art. 4.3a–e.

⁷⁹ Skyddsgrundsdirektivet, art. 4.5a–e.

2.4 Svensk asylrätt

2.4.1 Utlänningslagen

Flyktingkonventionen och Skyddsgrundsdirektivet finns inkorporerade i svensk rätt genom utlänningslagen. I utlänningslagens 4 kap. 1 § definieras begreppet flykting på ett i stort sett identiskt vis som i Flyktingkonventionen. De flyktingar som omfattas av ett skydd genom denna definition kallas för konventionsflyktingar.⁸⁰

I en proposition från 2009 för införlivandet av Skyddsgrundsdirektivet i svensk rätt framhölls att både direktivets och utlänningslagens flyktingdefinition baseras på Flyktingkonventionen, och att innebörden av begrepp som förföljelse och flyktingskap därför bör tolkas med stöd av Flyktingkonventionen och internationella tolkningsprinciper.⁸¹ I samma proposition menade man att det därmed bör lämnas åt rättstillämpningen att utveckla tolkning och tillämpning av flyktingdefinitionen med ledning av bland annat internationella riktlinjer. Regeringen menade att det därför också varit ett medvetet val att inte vidare precisera förföljelsebegreppet i lagtexten för att inte låsa rättstillämpningens tolkningsutrymme på denna punkt.⁸²

Den svenska flyktingdefinitionen har kompletterats med ett uttryckligt skyddsbehov för flyktingar på grund av deras kön eller sexuella läggning, baserat på den internationella skyddsgrunden tillhörighet till viss samhällsgrupp.⁸³ Detta skedde genom en lagändring 2006 som därmed gav ett betydligt starkare skydd till den grupp som förföljs på grund av kön eller sexuell läggning, då de i Sverige tillerkänns flyktingstatus direkt på denna grund. Sverige införde härmed ett mer utvidgat flyktingbegrepp än det som återfinns i Flyktingkonventionen.⁸⁴ Regeringen menade att denna omformulering av flyktingbegreppet stämde väl överens med den möjlighet

⁸⁰ Wikrén & Sandesjö (2017), kommentaren till utlänningslagen 4 kap. 1 §.

⁸¹ Prop. 2009/10:31, s. 102 ff.

⁸² Prop. 2009/10:31, s. 102 f.

⁸³ Prop. 2005/06:6, s. 4.

⁸⁴ Prop. 2005/06:6, s. 19 ff.; Flyktingkonventionen, art. 1A.2.

till en utvidgad definition av ”tillhörighet till viss samhällsgrupp” som inkluderas i UNHCR:s handbok, UNHCR:s riktlinjer, samt i Skyddsgrundsdirektivet.⁸⁵

2.4.2 Instansordning i svensk asylprocess

År 2006 genomfördes en reform av lagstiftningen vilken resulterade i en ny process- och instansordning för migrationsärenden. Denna omorganisering gjorde processen till en tvåpartsprocess där överprövning av Migrationsverkets beslut sker i migrationsdomstolen, med Migrationsöverdomstolen som sista prövningsinstans.⁸⁶ Migrationsverket genomför alltså den huvudsakliga materiella utredningen i ärendet. Denna instansordning innebär att migrationsdomstolen sedan exempelvis prövar om Migrationsverket haft fog att ifrågasätta tillförlitligheten i den sökandes berättelse och granskar den argumentation som den sökande framfört i sitt överklagande.⁸⁷ För att få sitt ärende prövat i Migrationsöverdomstolen krävs prövningstillstånd, antingen på grunden att ett avgörande i målet anses vara av vikt för rättstillämpningen, eller att det annars finns ”synnerliga skäl” till att pröva överklagandet.⁸⁸ Möjligheten till prövningstillstånd i Migrationsöverdomstolen grundas därför endast på så kallad prejudikatsdispens och extraordinär dispens, till skillnad från vad som generellt gäller i förvaltningsprocessen, där prövningstillstånd även kan beviljas på så kallad ändringsdispens.⁸⁹ Eftersom migrationsdomstolarna är självständiga och inte heller är skyldiga att harmonisera sin rättstillämpning sinsemellan kan deras interna praxis i olika frågor skilja sig åt. Det ska även beaktas att olika utfall i liknande mål kan till stor del bero på förhållandena i respektive mål.⁹⁰

⁸⁵ Prop. 2005/06:6, s. 24 f.

⁸⁶ Prop. 2004/05:170; Thorburn Stern & Wikström (2016), s. 23 ff.; Utlänningslagen 16 kap. 9–11 §§.

⁸⁷ Åhammar (2018), ’Om trovärdighetsfrågor i asylberättelser – när ska domstolen hålla muntlig förhandling?’.

⁸⁸ Utlänningslagen 16 kap. 12 §; Diesen m.fl. (2012), s. 85 f.

⁸⁹ Wikrén & Sandesjö (2017), kommentaren till utlänningslagen 16 kap. 12 §.

⁹⁰ Thorburn Stern & Wikström (2016), s. 25 f.; SOU 2009:56, s. 200.

3 Bevisrätt

3.1 Inledning

De bevisrättsliga frågorna i asylmål kan sägas ha mycket gemensamt med den bevisrätt som gäller för andra rättsområden, men skiljer sig trots detta åt på flertalet betydelsefulla punkter. I följande avsnitt presenteras generella bevisrättsliga begrepp och principer vilka även har tillämpning på asylrättens område, men också vissa delar av bevisrätten och bevisvärderingen som är specifika eller anpassade för asylrätten. Avslutningsvis redogörs för den teoretiska delen av bevisvärderingen som sker i asylmål, vilket inkluderar angreppssätt för värdering av den muntliga utsagan, och faktorer som ofta tillåts påverka den enskilda bedömningen av ärenden. Avsnittet inkluderar slutligen en genomgång av de bevisrättsliga bedömningskriterier som formulerats i den svenska prejudikatinstansen och genom internationella instrument och riktlinjer.

3.2 Bevisrättsliga principer

3.2.1 Bevistema, bevisfakta och hjälpfakta

Begreppen bevistema och bevisfakta är grundbegrepp inom bevisteorin som kräver viss definition och åtskillnad för att det ska vara möjligt att genomföra en korrekt och metodisk bevisvärdering.⁹¹

Begreppet *bevistema* innefattar själva föremålet för bevisningen i målet, det vill säga vad som ska bevisas. Bevistema utgörs generellt sett av ett *rättsfaktum*, alltså den faktiska omständighet som om den anses föreligga leder till den juridiska slutsatsen att den yrkade rättsföljden i målet beviljas.⁹² En part måste alltså lägga fram en bevisuppgift, och sedan ange vad som ska styrkas med varje bevis, det vill säga bevistemat.⁹³ Bevistemat utgörs därmed

⁹¹ Diesen & Lagerqvist Veloz Roca (2003), s. 15.

⁹² Jerkø (2017), s. 16; Ekelöf, Edelstam & Pauli (2011), s. 83.

⁹³ Ekelöf, Edelstam & Heuman (2009), s. 55.

i de flesta fall av de i lagen uppställda rekvisiten för rättsföljden, exempelvis kravet på att den sökande i asylmål ”känner välgrundad fruktan för förföljelse”.⁹⁴ Det är i förvaltningsmål vanligt att bevistemat består av flera rättsfakta (rekvisit), vilka då kan delas upp i flera delteman.⁹⁵ Bevisning som inte är direkt relevant för de aktuella bevistemat ska inte beaktas i bevisprövningen.⁹⁶

Bevisfakta har betydelse som bevis för aktuellt rättsfakta, eller annorlunda formulerat kan sägas att bevisfakta stödjer ett bevistema. Termen bevisfaktum har fått stort genomslag i praxis, och kan sägas vara en synonym till begreppet bevis, även om ordet bevis oftast avser en samling bevisfaktum.⁹⁷

Ett *hjälpfaktum* är en omständighet som ensamt inte har något egentligt bevisvärde för styrkandet av bevistemat, utan istället fungerar som stöd vid värderingen av bevisfakta. Hjälpfakta kan endast kan höja eller sänka bevisvärdet för ett bevisfaktums bevisvärde.⁹⁸ Alltså är begreppen bevisfaktum och hjälpfaktum sammankopplade med sakfrågan i målet, medan ett rättsfaktum har rättslig betydelse eftersom det är föremål för bevisning.⁹⁹ Hjälpfakta kan i asylmål exempelvis ha betydelse som tolkningshjälp vid tillförlitlighetsbedömningen av den sökandes uppgifter.¹⁰⁰

⁹⁴ Diesen & Lagerqvist Veloz Roca (2003), s. 15 f.; Utlänningslagen 4 kap. 1 § 1 stycket.

⁹⁵ Diesen & Lagerqvist Veloz Roca (2003), s. 49; Jerkø (2017), s. 429 f.

⁹⁶ Lindell (2003), s. 250 f.; Diesen & Lagerqvist Veloz Roca (2003), s. 16.

⁹⁷ Nordh (2013), s. 15; Lindell (2003), s. 52 f.; Ekelöf & Edelstam (2002), s. 40, (not 90); Edelstam (1995), s. 70; Schelin (2007), s. 47.

⁹⁸ Lindell (1987), s. 31; Diesen m.fl. (2012), s. 236; Ekelöf, Edelstam & Heuman (2009), s. 19; Nordh (2013), s. 15.

⁹⁹ Lindell (1987), s. 26.

¹⁰⁰ Diesen m.fl. (2012), s. 246 f.

3.2.2 Parternas ansvarsfördelning

3.2.2.1 Bevisbörda, åberopsbörda och utredningsskyldighet

Frågan om vilken bevisning som bör krävas för att en i målet påstådd omständighet ska anses bevisad beror i teorin på förhållandet mellan rättens och parternas ansvar för processmaterialet.¹⁰¹ Begreppet *bevisbörda* svarar alltså på frågan om vem som ska svara för att prestera bevisning om ett visst förhållande, och därmed även stå risken för en rättsförlust vid otillräcklig bevisning. Den processrättsliga tanken bakom bevisbörderegeln är att ansvaret för att prestera bevisning fördelas mellan parterna. Denna fördelning sker vanligtvis genom att den av parterna som påstår något också får bevisbördan för detta påstående. De stipulerade beviskrav som förekommer i gällande rätt innebär att det krävs bevisning av en viss styrka av den part på vilket bevisbördan vilar för att uppnå en övervikt i bevishänseende, vilken leder till ett ändrat rättsförhållande eller rättsföljd. Om parten som bär bevisbördan inte kan prestera tillräckligt stark bevisning till stöd för sitt påstående som når upp till beviskravet ska yrkandena ogillas och rättsförhållandet förbli oförändrat.¹⁰²

Bevisbördans placering i förvaltningsärenden är mer komplicerad än i tvistemål respektive brottmål, eftersom bevisbördans placering varierar mellan olika måltyper. En huvudregel i förvaltningsärenden kan sägas vara att den enskilde svarar för bevisning gällande sina rättigheter, och det allmänna för dennes skyldigheter. Det finns dock många undantag till denna generella regel, exempelvis vid en bristfälligt utförd utredning, eftersom det då kan falla på rätten att komplettera utredningen.¹⁰³ Bevisbördan i flyktingmål måste trots detta ändå generellt sett anses falla på den sökande. Den sökande måste bevisa att kriterierna för uppehållstillstånd är uppfyllda, och den logiska förklaringen till detta tillvägagångssätt är att det endast är den

¹⁰¹ Diesen & Lagerqvist Veloz Roca (2003), s. 15.

¹⁰² Ekelöf, Edelstam & Heuman (2009), s. 79; Edelstam (1995), s. 69 f.; Diesen & Lagerqvist Veloz Roca (2003), s. 16.

¹⁰³ Diesen & Lagerqvist Veloz Roca (2003), s. 16 f.; Diesen (1998), s. 157.

sökande som känner till orsakerna och omständigheterna kring sitt skyddsbehov.¹⁰⁴ Migrationsverket eller migrationsdomstolen har alltså inte på motsvarande sätt någon bevisbörda för att den sökande saknar asylskäl, men kan behöva visa varför den sökandes asylskäl inte ska anses tillräckliga eller godtagbara sedan sökanden uppfyllt sin bevisbörda.¹⁰⁵

Den mest uppenbara anledningen till denna generella bevisbördeplacering är att det inte är möjligt att lägga någon bevisbörda på rätten, eftersom parten som innehar bevisbördan också kan lida en rättsförlust vid otillräcklig bevisning, vilket rätten per definition inte kan. Domstolens *utredningsskyldighet* i målet ska därför ses som ett hjälpmedel för den sökande att kunna uppfylla sin bevisbörda, men inte jämföras med en för rätten gällande bevisbörda.¹⁰⁶ Det finns alltså en bredare dimension av bevisproblematiken i asylmål som berör frågan om vad bevisbördan som vilar på den sökande praktiskt sett innebär. Den viktigaste frågan i bevishänseende utgörs troligen dock inte av frågan om bevisbördans placering, utan vem som ska producera utredningsmaterialet som bevisvärderingen granskar.¹⁰⁷

Frågan om *åberopsbörda* i målet är därför nära sammankopplad med bevisbördan, och verkan av åberopsbördan varierar mellan olika måltyper. Förvaltningsrättsliga processer skiljer sig från de indispositiva tvistemålen eftersom det i de förvaltningsrättsliga måltyperna föreligger ett stort styrkemisshållande mellan den enskilde sökanden och det allmänna. Det allmänna anses ha förmågan att bättre kunna klargöra på vilka grunder ett yrkande bör ogillas eller bifallas. Det föreligger därför en åberopsbörda för myndigheterna i förvaltningsprocessen.¹⁰⁸

När målet gäller en enskild part har domstolen däremot en skyldighet att genom materiell processledning klargöra på vilka grunder den enskilde vill

¹⁰⁴ Lagerqvist Veloz Roca (2011), s. 40; MIG 2006:1; Diesen (1998), s. 158.

¹⁰⁵ Edelstam (1995), s. 192; Lagerqvist Veloz Roca (2011), s. 40; MIG 2006:1.

¹⁰⁶ Diesen & Lagerqvist Veloz Roca (2003), s. 17.

¹⁰⁷ Diesen m.fl. (2012), s. 203.

¹⁰⁸ Diesen & Lagerqvist Veloz Roca (2003), s. 17 f.; Strömberg & Lundell (2011), s. 97.

stödja sina yrkanden.¹⁰⁹ Fördelningen baseras på utgångspunkten att den enskilde inte heller har kunskap eller insikter om vilka juridiska grunder som bör åberopas till stöd för saken. Den materiella processledningen och myndighetens utredningsskyldighet fungerar därför som en ”hjälp” till den enskilde, samt som en garanti för kvalitén på prövningen i stort.¹¹⁰

3.2.2.2 Beviskrav och bevislättning

3.2.2.2.1 Beviskrav i asylmål

Begreppet *beviskrav* svarar generellt sett på frågan vilken bevisning med vilken styrka som bör krävas för att ett rättsfaktum ska anses vara visat.¹¹¹ Beviskravet kan alltså ses som ett sannolikhetskrav vilket bevisningen måste överstiga för att bevisbördan ska anses uppfylld.¹¹² Vad som krävs för att uppfylla detta beviskrav avgörs generellt sett normativt utan hänsyn till det enskilda fallet. Beviskravets höjd är en rättsfråga, och utgör därför en generell rättslig norm som redan existerar innan domstolen applicerat beviskravet på de aktuella omständigheterna.¹¹³ Det är sällsynt att lagstiftaren explicit har angett ett beviskrav i lagtexten, utan de flesta beviskrav har stipulerats genom omfattande praxis på respektive rättsområde, såsom exempelvis beviskravet ”ställt utom rimligt tvivel” i brottmål.¹¹⁴ I förvaltningsmål å andra sidan är frågan om beviskrav något mer snårig på grund av de många olika måltyper som inkluderas i detta rättsområde. Blandningen av måltyper ger olika beviskravslösningar, och har också resulterat i en avsaknad av en konsekvent tillämpning av beviskrav i förvaltningsdomstolarna.¹¹⁵ Mycket talar dock för att det vanligaste beviskravet inom förvaltningsrätten är *sannolikt*, vilket kan sägas vara ett medelhögt beviskrav.¹¹⁶ Beviskravet sannolikt bör tolkas som ”sannolika skäl”, för att inte begreppets språkliga vaghet ska förvirra bilden av den bevisning som faktiskt krävs.¹¹⁷ På en numerisk skala kan beviskravet

¹⁰⁹ Diesen & Lagerqvist Veloz Roca (2003), s. 17 f.

¹¹⁰ Edelstam (1995), s. 132; Lavin (2016), s. 93; Diesen & Lagerqvist Veloz Roca (2003), s. 65.

¹¹¹ Jerkø (2017), s. 229; Diesen & Lagerqvist Veloz Roca (2003), s. 21.

¹¹² Jerkø (2017), s. 373; Diesen & Lagerqvist Veloz Roca (2003), s. 19.

¹¹³ Edelstam (1995), s. 69; Diesen & Lagerqvist Veloz Roca (2003), s. 90.

¹¹⁴ Diesen m.fl. (2012), s. 223; NJA 1980 s. 725.

¹¹⁵ Edelstam (1995), s. 196 f.; Diesen m.fl. (2012), s. 223.

¹¹⁶ Lindkvist (2018), s. 452.

¹¹⁷ Diesen m.fl. (2012), s. 225.

sannolikt sägas motsvara mellan 70-75%, till skillnad från beviskravet i brottmål som brukar anges vara 98%.¹¹⁸

Den sökande har i regel bevisbördan för att göra sitt skyddsbehov sannolikt i både första och andra instans, det vill säga både under Migrationsverkets utredning av ansökan, och vid en senare eventuell prövning i Migrationsdomstolen. Detta eftersom den sökande ansöker om en fördel, det vill säga ett beviljande av uppehållstillstånd, samt att sökanden kan antas ha de bästa förutsättningarna att lägga fram bevisning om sina personliga förhållanden och skyddsgrunder.¹¹⁹ Frågan blir sedan om flyktmål kan göra avsteg från detta generella beviskrav och innefatta en positiv särbehandling, främst på grund av svårigheterna för den sökande att anskaffa tillräcklig bevisning till stöd för sina påståenden. Denna problematik har dock i bevishänseende i dessa mål lösts genom att istället förflytta den största delen av utredningsbördan till det allmänna.¹²⁰

3.2.2.2 Tvivelmålets fördel

Genom att förflytta den övergripande utrednings- och åberopsbördan till myndighet respektive domstol blir effekten att om den utredande myndigheten inte presenterar några omständigheter som underminerar den sökandes trovärdighet kan en rimlig och tillförlitlig berättelse från dennes sida räcka för att uppfylla beviskravet.¹²¹ Denna form av bevislätnadsregel kallas inom asylrätten för *benefit of the doubt*, eller ”tvivelmålets fördel” på svenska.¹²² En förutsättning för att den asylsökande ska kunna erkännas denna bevislätnadsregel är att hen gjort ett ärligt försök att styrka sin berättelse och att personens allmänna trovärdighet inte ifrågasätts.¹²³ Principen återfinns framförallt i UNHCR:s handbok, och har senare introducerats i svensk rätt genom att Migrationsöverdomstolen etablerat

¹¹⁸ Diesen m.fl. (2012), s. 225; Lindkvist (2018), s. 452; Diesen (2015), s. 146 f.; NJA 1980 s. 725.

¹¹⁹ Lavin (2016), s. 93.

¹²⁰ Diesen m.fl. (2012), s. 225 f.; UNHCR:s handbok, art. 196.

¹²¹ UNHCR:s handbok, art. 196; Prop. 1996/97:25, s. 75; Diesen m.fl. (2012), s. 226.

¹²² MIG 2007:12.

¹²³ UNHCR:s handbok, art. 196, samt 203.

principen som gällande i svensk rätt när UNHCR:s handbok erkändes som en viktig rättskälla redan i det första prejudikatet efter lagreformen 2006.¹²⁴ Tanken om att bevilja asylsökanden en bevislättnad kan sägas bygga på resonemanget att länder, genom att begära för mycket bevis av de sökande, hindrar förföljda individer från att beviljas skydd och därmed underminerar syftet med Flyktingkonventionen.¹²⁵

3.3 Bevisvärdering

3.3.1 Principen om fri bevisprövning

Samma bevisprövningsregler och principer som gäller i allmän domstol kan också sägas gälla i förvaltningsdomstol, eftersom förvaltningsprocesslagen (1971:291) inte innehåller några regler om bevisvärdering och rättegångsbalken ses som komplement till förvaltningsprocesslagen. Förvaltningsdomstolarna kan därför tillämpa samma bevisprinciper som de allmänna domstolarna i sin bevisvärdering.¹²⁶

Huvudregeln inom svensk bevisrätt är enligt rättegångsbalken (1942:740) 35 kap. 1 § att det råder fri bevisföring och fri bevisvärdering, även om dessa principer inte uttrycks ordagrant i bestämmelsen.¹²⁷ Den fria bevisföringen innebär att den part som bevisbördan faller på kan föra fram vilken bevisning den önskar till stöd för sitt påstående, och domstolen har sedan inte någon rätt att neka bevisning så länge den är relevant för bevis temat.¹²⁸ Fri bevisvärdering medför även att det står rätten fritt att värdera den inkomna bevisningen utan några legala regler kring hur denna prövning ska gå till. Det finns inte heller några föreskrifter i svensk rätt kring vilken styrka olika bevismedel har.¹²⁹ Den fria bevisprövningens införande i svensk rätt motiverades bland annat med argumentet att denna systematik skulle bidra till att åstadkomma bättre möjligheter till materiellt riktiga domar. Man ansåg

¹²⁴ MIG 2006:1.

¹²⁵ Kagan (2002), s. 371; Thorburn Stern & Wikström (2016), s. 175.

¹²⁶ Diesen & Lagerqvist Veloz Roca (2003), s. 23.

¹²⁷ Ekelöf, Edelstam & Heuman (2009), s. 26.

¹²⁸ Diesen & Lagerqvist Veloz Roca (2003), s. 20 f.; Jerkø (2017), s. 409 f.

¹²⁹ Lainpelto (2012), s. 12 f.; Diesen & Lagerqvist Veloz Roca (2003), s. 20 f.

att verkligheten var mycket komplicerad och att lagregler inte skulle kunna täcka in alla de kombinationer av bevisfakta som skulle kunna uppkomma i rättsprocessen.¹³⁰

Bestämmelsen i rättegångsbalken stadgar att en prövning av ”allt som förekommit” i målet ska göras, men anger inte på vilket sätt som den framlagda bevisningen ska värderas eller bedömas.¹³¹ Domaren är således obunden av legala regler, men är i stället skyldig att använda sig av erfarenhetssatser och slutledningsregler vid bedömningen.¹³² Tanken med den fria bevisvärderingen kan härmed sägas vara att domaren ska kunna värdera bevisen med utgångspunkt i ”allmän kunskapsteori”, vilket innebär att domaren här måste använda kunskap även från områden utanför juridiken. Om man betraktar bevisvärdering utifrån ett teoretiskt perspektiv är den därför i stor utsträckning bunden till hjälpvetenskaper såsom exempelvis filosofi och beteendevetenskap. Denna påverkan av externa discipliner har dock visat sig vålla åtskilliga problem för rättsväsendet.¹³³ Även om domaren bör använda sig av en bredare tolkningsgrund vid bedömningen av den framlagda bevisningen i målet, är rätten fortfarande bunden av att hämta vägledning i exempelvis vissa tolkningsprinciper, rättsdogmatisk disposition, och uttalanden i förarbeten om lagens syfte, även om dessa källor kanske inte besvarar problematiken i det aktuella ärendet.¹³⁴

Grunden för den fria bevisvärderingen är att lika fall ska behandlas lika, och att utgången i målet därmed inte får hänga på vem domaren är.¹³⁵ Förarbetena till rättegångsbalken anger att domarens uppfattning i ett ärende ska vara objektivt grundad. Denna föresats förklaras i förarbetena med att en objektiv bevisprövning är av sådant slag att den kan ”godtas av andra förståndiga personer”.¹³⁶ Enligt Lindell måste det dock i praktiken lämnas ett visst

¹³⁰ Lindell (1987), s. 98.

¹³¹ Rättegångsbalken 35 kap. 1 §.

¹³² Lindell (1987), s. 97. Se mer om domarens erfarenhetssatser i avsnitt 3.3.2 nedan.

¹³³ Ekelöf, Edelstam & Heuman (2009), s. 160.

¹³⁴ Lindell (1987), s. 98.

¹³⁵ Diesen & Lagerqvist Veloz Roca (2003), s. 20 f.

¹³⁶ Lindell (1987), s. 102.

utrymme åt subjektivism vid bevisvärderingen, trots att detta skapar en viss osäkerhet i bevisvärderingen, annars vore det inte möjligt att benämna den som fri eftersom erfarenhetssatser och tolkningsutrymme då måste vara bestämda i förväg.¹³⁷

3.3.2 Domarens erfarenhetssatser

En erfarenhetssats kan definieras som ett påstående om ett samband mellan vissa företeelser, som gäller generellt. Sanningen i denna erfarenhetssats grundas på tidigare erfarenhet om likande samband i andra enskilda fall.¹³⁸ Erfarenhetssatser beskriver alltså inte förhållandena i ett enskilt fall, utan hur sannolikt eller vanligt en viss omständighet är i allmänhet. Föreställningarna är hypotetiska och abstrakta, och kan därför inte erkännas något självständigt bevisvärde.¹³⁹ Erfarenhetssatser avser alltså inte den kunskap domaren besitter, utan snarare vilka iakttagelser hen gjort om faktiska förhållanden, och de slutsatser domaren drar utifrån denna kunskap.¹⁴⁰

Rätten är skyldig att vid bevisvärderingen bedöma den åberopade bevisningen i målet på grundval av sina erfarenhetssatser. De *särskilda erfarenhetssatserna* måste i regel föras in i målet som bevisning och kan inte ses som allmänt kända. Det är ofta denna typ av kunskap som åsyftas när man i rättegångssammanhang talar om expert- eller fackkunskap.¹⁴¹ De *allmänna erfarenhetssatserna* ses som allmänt kända (notoriska) och behöver inte bevisas av parterna, utan domaren använder själv sitt allmänna vetande för att döma i målet.¹⁴² En allmän erfarenhetssats är alltså en generalisering, som kan vara mer eller mindre vetenskapligt motiverad, och därför vara antingen fastslagen genom allmänt känd forskning (som exempelvis naturlagarna) eller också bestå av rena fördomar.¹⁴³ En särskild erfarenhetssats kan också med

¹³⁷ Lindell (1987), s. 97 ff.

¹³⁸ Ekelöf, Edelstam & Heuman (2009), s. 19; Schelin (2007), s. 49.

¹³⁹ Schelin (2007), s. 50.

¹⁴⁰ Stening (1975), s. 40.

¹⁴¹ Ekelöf, Edelstam & Heuman (2009), s. 281; Schelin (2007), s. 49 f.; Nordh (2013), s. 42 f.

¹⁴² Ekelöf, Edelstam & Heuman (2009), s. 281; Nordh (2013), s. 42.

¹⁴³ Ekelöf, Edelstam & Heuman (2009), s. 281; Stening (1975), s. 40.

tiden bli allmän om kunskapen efter hand blir en del av domarens livserfarenhet, genom antingen långvarig exponering av sakkunniga eller genom att den inkluderas i den juridiska doktrinen som rättskälla.¹⁴⁴ Den fria bevisvärderingen bidrar till att hjälpvetenskaper, som exempelvis beteendevetenskap, på detta sätt kan bli en del av domstolens beslutsunderlag.¹⁴⁵

Allmänna erfarenhetssatser ska endast användas som utgångspunkt eller tumregel, och bör kompletteras med den övriga samlade erfarenhet som domaren besitter.¹⁴⁶ När domaren använder sig av erfarenhetssatser i sin bevisprövning ska hen granska erfarenhetssatsens innehåll och sedan avgöra om den går att applicera på det aktuella fallet.¹⁴⁷ Erfarenhetssatser grundas främst på domarens livserfarenhet och allmänna kunskap, det vill säga uppskattningar och föreställningar om världens beskaffenhet som denne person samlat på sig under sin livstid.¹⁴⁸ Dessa uppfattningar är därför ofta oprecisa och vaga, vilket även kan leda till att de slutsatser som baseras på denna kunskap blir behäftade med osäkerhet.¹⁴⁹ Även om en bred majoritet av befolkningen tenderar att vara överens om en mängd generaliseringar betyder detta inte att de är riktiga antaganden, eftersom människor tenderar att använda generaliseringar i hög utsträckning.¹⁵⁰

Problemet med dessa frekventa – och ofta underförstådda – generaliseringar är att om de är dåligt underbyggda empiriskt sett kan gränsen mellan antaganden och fördomar lätt suddas ut. De erfarenhetssatser som består av grova generaliseringar eller fördomar bör därför av rättssäkerhetsskäl inte tillåtas påverka bevisvärderingen.¹⁵¹ Eftersom allmänna erfarenhetssatser till stor del består i ofta problematiska eller fördomsfulla antaganden kan konstateras att bevisvärderingen inte alltid är så förutsättningslös och opartisk

¹⁴⁴ Schelin (2007), s. 50 f.; Heuman (2005), s. 774 f.

¹⁴⁵ Schelin (2007), s. 51; Heuman (2005), s. 773 ff.

¹⁴⁶ Ekelöf, Edelstam & Heuman (2009), s. 20; Schelin (2007), s. 51.

¹⁴⁷ Schelin (2007), s. 51.

¹⁴⁸ Schelin (2007), s. 50; Nordh (2013), s. 45.

¹⁴⁹ Ekelöf, Edelstam & Heuman (2009), s. 20; Stening (1975), s. 40 f.

¹⁵⁰ Lindell (1987), s. 222; Diesen & Lagerqvist Veloz Roca (2003), s. 23 f.

¹⁵¹ Lindell (1987), s. 223; Nordh (2013), s. 45.

som den borde vara.¹⁵² Trots detta är det vid en bevisvärdering omöjligt att undvika subjektiva inslag, eftersom bedömningen till stor del ofrånkomligen baseras på domarens livserfarenhet. Detta inslag behöver nödvändigtvis inte vara negativt, om rätten använder någorlunda objektiva kriterier i sin bedömning.¹⁵³ Ett sätt för rätten att tackla detta problem är att vara medvetna om riskerna med ogrundade uppfattningar, och även förhålla sig kritiska till de erfarenhetssatser som materialet i målet frambringar. Huruvida den aktuella erfarenhetssatsen ska tillämpas i bevisvärderingen eller inte blir alltså därmed en bedömningsfråga i sig.¹⁵⁴

Domstolen har rätt att ex officio beakta sina erfarenhetssatser, och i domskäl redovisas därför ofta inte de erfarenhetssatser som använts vid avgörandet utan grunderna för bedömningen ses som underförstådda självklarheter.¹⁵⁵ Det har framhållits i rättegångsbalkens förarbeten att domaren är skyldig att redovisa vilka grunder slutsatsen i målet baserats på, för att på så sätt skapa transparens och kontroll av domens riktighet.¹⁵⁶ Detta har stor betydelse eftersom styrkan i en korrekt bevisvärdering kan sägas vara att motiveringen till beslutet även klargör vilka risker för misstag som förelegat i bedömningen.¹⁵⁷

3.3.3 Felkällor vid bevisvärdering

Domarens medvetenhet om subjektiva felkällor vid bevisvärdering är en av de viktigaste faktorerna vid en rättssäker och korrekt bedömning av ett mål.¹⁵⁸ Det är enligt Diesen osannolikt att en domare är kapabel att bedöma trovärdighet och tillförlitlighet endast baserat på sin egen intuition och livserfarenhet, och den som är av den uppfattningen är troligtvis omedveten om de mekanismer som styr människors beslutsfattande. Dessa faktorer inkluderar bland annat en generell övertro på den egna kunskapen, samt att

¹⁵² Lindell (1987), s. 225.

¹⁵³ Stening (1975), s. 47; Nordh (2013), s. 39.

¹⁵⁴ Lindell (1987), s. 223; Thorburn Stern & Wikström (2016), s. 167.

¹⁵⁵ Schelin (2007), s. 52; Lindell (1987), s. 224.

¹⁵⁶ Lindell (1987), s. 102; Thorburn Stern & Wikström (2016), s. 167; Nordh (2013), s. 39.

¹⁵⁷ Stening (1975), s. 48.

¹⁵⁸ Diesen (1998), s. 165 f.; Nordh (2013), s. 41 f.

acceptera vissa allmänna erfarenhetssatser vilka egentligen utgörs av fördomar. Diesen menar också att människor har tendensen att sätta sig själv som norm och bemöta de personer av en kategori som liknar en själv på ett mer välvilligt sätt än personer som tillhör en annan social eller kulturell bakgrund.¹⁵⁹

En del av bevisvärderingen i asylmål som riskerar att leda till felslut är att intrycket av ett bevismedel som bara har relevans för en del av bevis temat tillåts ”smitta av sig” på bedömningen av andra deltema eller rekvisit. Exempelvis kan det i flyktingmål finnas en risk för smitta när det gäller negativa slutsatser om bevis temat; när en förföljelsegrund anses utesluten avfärdas även andra förföljelsegrunder av samma anledning, eller att viss bakgrundsfakta tillåts färga hela bedömningen om framtida risk för förföljelse.¹⁶⁰ Diesen listar följande möjliga felkällor vilka omedvetet kan komma till uttryck vid bevisvärderingen: kunskapsmässiga fel – domarens kunskaper är för ytliga eller otillräckliga, logiska fel – domarens tankeprocess innehåller logiska felslut, metodologiska fel – domaren tillämpar fel bevisvärderingsmetod, eller tillämpar rätt metod felaktigt, psykologiska misstag – psykologiska faktorer påverkar omedvetet värderingen, samt subjektivistiska fel – omedveten påverkan på värderingen av personliga värderingar.¹⁶¹ Någon närmare genomgång av innehållet i dessa kategorier av felkällor kommer dock inte göras i denna framställning.

Den största faran med felkällor i bevisvärderingen är sammanfattningsvis att kravet på saklighet och likabehandling riskerar att lida skada. Till skydd för detta finns motiveringsplikten, enligt vilken det åligger domstolen att redovisa de skäl de stödjer sitt beslut på, samt rätten till överprövning. Om denna skyddsmekanism ska kunna upprätthållas är det därför av stor vikt att domstolarna vid överprövning skriver välmotiverade domslut som finns tillgängliga för allmänheten att utvärdera och bedöma rimligheten av.¹⁶² Att

¹⁵⁹ Diesen (1998), s. 166 f.

¹⁶⁰ Diesen m.fl. (2012), s. 238; Nordh (2013), s. 40; Schelin (2007), s. 171 f.

¹⁶¹ Diesen & Lagerqvist Veloz Roca (2003), s. 25.

¹⁶² Nordh (2013), s. 41 f.; Diesen (1998), s. 166.

förvaltningsprocessen innefattar ett i huvudsak skriftligt förfarande i domstolen förändrar förvisso inriktningen på bevisprövningen som sådan något, men inte dess grunder.¹⁶³ Domar med välmotiverad och utförlig bevisvärdering verkar däremot vara något av en bristvara inom förvaltningsrätten. En anledning till detta kan vara just den administrativa och skriftliga traditionen som präglar detta beslutsfattande.¹⁶⁴

3.3.4 Metod för värdering av muntlig utsaga

Bevisvärderingen i ett mål består i att rätten bildar sig en uppfattning om vilken styrka den framlagda bevisningen har. Resultatet av bevisvärderingen blir att domstolen kan ta ställning till om det beviskrav som gäller i målet kan anses uppfyllt.¹⁶⁵ Muntliga utsagor kan sägas ha en särställning som bevismedel eftersom de är den vanligaste formen av bevisning, och rättsens värdering av denna bevisning har ofta avgörande betydelse för utgången i målet.¹⁶⁶

Bevisvärdering har länge varit ett omstritt ämne i doktrinen, och det har utarbetats en mängd olika uppfattningar om hur värdet av olika bevis ska tolkas, hur bevisvärde ska vägas samman, samt vilken metod som bör användas.¹⁶⁷ Diesen menar att prövningen av bevisning innebär att man alltid väljer en metod, eftersom det behövs någon form av kriterium för att avgöra om bevisningen är tillräcklig eller ej. Metoden som tillämpas kan i sin tur vara mer eller mindre subjektiv eller rationell, och metoden kan även bestå i att beslutsfattaren enbart använder sig av sin känsla och intuition.¹⁶⁸

För att tillförlitligheten i en utsaga inte ska få bestämmas på subjektiva grunder genom en intuitiv bedömning kan rätten försöka bedöma bevisvärdet av en muntlig utsaga mer objektivt genom att utföra en så kallad

¹⁶³ Edelstam (1995), s. 161 ff.; Jfr Strömberg & Lundell (2011), s. 108.

¹⁶⁴ Diesen (1998), s. 167; Nordh (2013), s. 41 f.

¹⁶⁵ Ekelöf, Edelstam & Heuman (2009), s. 160.

¹⁶⁶ Nordh (2013), s. 107.

¹⁶⁷ Ekelöf, Edelstam & Heuman (2009), s. 160 f.

¹⁶⁸ Diesen (1998), s. 165.

utsageanalys.¹⁶⁹ I utsageanalysen bör utsagans *uppkomstbetingelser* utredas, det vill säga hur utsagan vuxit fram, från minnet av händelsen till återberättandet, och detta bör utredas baserat på kunskap om minnes- och perceptionspsykologi.¹⁷⁰ Sedan ska rätten vidta en allmän bedömning av relevansen i de uppgifter utsagan innehåller, och i förlängningen därmed fastställa vilket bevisvärde utsagan har för bevistemat. Bedömningen av utsagan bör här delas upp, beroende på vilken del av bevistemat uppgifterna i berättelsen sägs stödja. Utsageanalysen bör sedan avslutas med en återkoppling till tillförlitlighetsintrycket av berättelsen baserat på olika faktorer i berättandet.¹⁷¹

Migrationsöverdomstolen har slagit fast en egen metod för värdering av den sökandes muntliga utsaga. Domstolen introducerade i den prejudicerande så kallade metoddomen en metod för prövningen av asylskäl som består av två steg. I det första steget ska prövas om den sökandes berättelse i sig kan anses tillräcklig för att uppnå skyddskriterierna. I det andra steget ska prövningen avse huruvida den sökande har gjort sin berättelse sannolik genom antingen åberopad bevisning, eller genom att förmedla en sådan övergripande trovärdighet att hen därmed bör erkännas en bevislättnad (*benefit of the doubt*).¹⁷² Rätten menade i domskälen att denna prövning inte nödvändigtvis måste ske i denna ordning och att det undantagsvis även kan räcka med ett av stegen, exempelvis om det är ostridigt att sökanden kommer från en region varifrån alla ges skydd.¹⁷³ Domstolen poängterade sedan att det är viktigt att rätten i det andra ledet först prövar om sökanden gjort sin berättelse sannolik genom den bevisning som lagts fram, innan man går in på en generell trovärdighetsbedömning. Domstolarna bör alltså inte enligt Migrationsöverdomstolen gå in på en allmän trovärdighetsbedömning av sökanden innan eventuella bevis värderats och utvärderats.¹⁷⁴

¹⁶⁹ Diesen m.fl. (2012), s. 234.

¹⁷⁰ Diesen m.fl. (2012), s. 249; Schelin (2007), s. 83 och 106; Jfr Trankell (2005), s. 42.

¹⁷¹ Diesen m.fl. (2012), s. 250; Schelin (2007), s. 105.

¹⁷² MIG 2007:12, s. 3 f.

¹⁷³ MIG 2007:12, s. 3 f.

¹⁷⁴ MIG 2007:12, s. 4.

3.3.5 De juridiska bedömningskriterierna

3.3.5.1 Bakgrund

I praktiken blir bedömningen av muntliga utsagor i bevishänseende ofta mer komplicerade än värdering av annan bevisning eftersom bedömningen av bevisvärdet i hög grad blir beroende av en trovärdighets- och tillförlitlighetsbedömning.¹⁷⁵ Denna bedömning är av stor vikt för utfallet av den sökandes ärende och dess bedömningskriterier härstammar ur flera rättskällor inklusive praxis från Migrationsöverdomstolen, UNHCR:s handbok samt Skyddsgrundsdirektivet.¹⁷⁶ Migrationsöverdomstolen har i två uppmärksammade prejudikat fastslagit både metod och tillvägagångssätt för bedömning av trovärdighet och tillförlitlighet i asylmål grundade på sexuell läggning. I MIG 2007:12 lade domstolen fram en metod för hur bevisvärderingen och bedömningen skulle gå till, och i MIG 2013:25 vidareutvecklade Migrationsöverdomstolen dessa resonemang samt gick närmare in på bedömningen av den sökandes läggning. De bedömningsgrunder som fastslagits i svensk praxis och av internationella instrument och riktlinjer kommer följaktligen att redovisas i detta avsnitt. Det bör påpekas att det som Migrationsöverdomstolen genomgående hänvisar till som trovärdigheten i utsagan med detta arbetes terminologi snarare skulle betecknas som tillförlitligheten i utsagan.¹⁷⁷

3.3.5.2 Sökandens allmänna trovärdighet

Begreppet *allmän trovärdighet* i svensk asylrätt härstammar troligen från formuleringen av bevislätnadsregeln i UNHCR:s handbok, vilken anger att för att den sökande ska ha rätt till ”benefit of the doubt” ska all tillgänglig bevisning ha inhämtats, och utredaren ska även vara förvissad om sökandens allmänna trovärdighet, ”the applicant’s general credibility”.¹⁷⁸ Även Skyddsgrundsdirektivet innehåller en liknande formulering vilken stadgar att sökanden inte ska behöva bekräfta uppgifter som det saknas skriftlig

¹⁷⁵ Schelin (2007), s. 88.

¹⁷⁶ Diesen m.fl. (2012), s. 247.

¹⁷⁷ För en närmare definition av begreppsanvändningen i denna uppsats, se avsnitt 1.8.

¹⁷⁸ UNHCR:s handbok, art. 204.

bevisning för, om sökandens allmänna trovärdighet är fastställd.¹⁷⁹ Migrationsöverdomstolen hänvisar i sina prejudikat till handbokens artiklar och uttalar att en del av bedömningen av huruvida den sökande gjort sin sexuella läggning sannolik inkluderar att utvärdera sökandens allmänna trovärdighet.¹⁸⁰ En hänvisning till denna bedömningen återkommer även i MIG 2013:25 där domstolen uttalar att man i bedömningen av den sökandes sexuella läggning ifrågasätter hans allmänna trovärdighet.¹⁸¹ Hur bedömningen av den allmänna trovärdigheten i dessa asylmål ska gå till eller hur begreppet ska tolkas förklaras dessvärre inte närmare av Migrationsöverdomstolen.

3.3.5.3 Utsagan innehåller inte motstridiga eller felaktiga uppgifter

UNHCR:s handbok anger även att den sökandes berättelse ska vara sammanhängande, rimlig, och ej strida mot allmänt kända fakta.¹⁸² Migrationsöverdomstolen uttalade i MIG 2007:12 att ”vid bedömningen av trovärdigheten i sökandens utsaga bör enligt bevislätnadsregeln normalt fästas vikt vid att berättelsen är sammanhängande och inte präglas av motstridiga uppgifter”.¹⁸³ I MIG 2013:25 fann Migrationsdomstolen i enlighet med detta synsätt anledning att ifrågasätta den sökandes trovärdighet på grund av att den muntliga utsagan innehållit motstridiga uppgifter på ett flertal punkter, bland annat gällande sin familjesituation och när hans barn skulle vara födda.¹⁸⁴

I UNHCR:s handbok nämns också att utredaren bör försöka klara ut det som framstår som motsägelser eller felaktigheter. Handboken menar att osanna påståenden inte ger skäl nog att neka en sökande flyktingstatus utan att dessa uppgifter ska bedömas tillsammans med samtliga fakta i ärendet.¹⁸⁵ Angående bedömningen vid oriktiga uppgifter i utsagan har Migrationsöverdomstolen

¹⁷⁹ Skyddsgrundsdirektivet, art. 4.5e.

¹⁸⁰ MIG 2007:12, s. 4.

¹⁸¹ MIG 2013:25, s. 8.

¹⁸² UNHCR:s handbok, art. 204.

¹⁸³ MIG 2007:12, s. 4.

¹⁸⁴ MIG 2013:25, s. 8.

¹⁸⁵ UNHCR:s handbok, art. 199.

uttalat att det faktum att den sökande lämnat oriktiga uppgifter om sin identitet kan leda till att personen ”kan få svårt att göra sin berättelse trovärdig”.¹⁸⁶

3.3.5.4 Berättelsen är klar och detaljrik

Migrationsöverdomstolen konstaterade i MIG 2007:12 att berättelsen den sökande lämnat i det aktuella målet var ”vag och anmärkningsvärt detaljfattig” genom att den saknade detaljer kring viktiga omständigheter som skulle kunna läggas till grund för ett skyddsbehov.¹⁸⁷ Resultatet av dessa allvarliga brister i berättelsen blev att Migrationsöverdomstolen ansåg att sökandens trovärdighet skadats och rätten beviljade därför inte den sökande någon bevislättnad, vilket innebar att ansökan om uppehållstillstånd avslogs.¹⁸⁸ Även i Migrationsöverdomstolens andra prejudikat gällande bedömningen vid sexuell läggning ansåg man att det förelåg brister i detta hänseende. Rätten uttalade att sökanden ”under processen lämnat påfallande vaga uppgifter om sin personliga uppfattning om och sina känslor relaterade till sin sexuella läggning”.¹⁸⁹

3.3.5.5 Berättelsen förblir oförändrad under asylprocessen

Att den sökandes berättelse i stora drag förblir oförändrad under processens gång är ett bedömningskriterium som återfinns både i UNHCR:s handbok och i Migrationsöverdomstolens prejudikat. Handboken nämner att ostyrkta påståenden inte måste accepteras av rätten om de kan anses oförenliga med sökandens allmänna redogörelse, samt att sökandens berättelse måste vara sammanhängande.¹⁹⁰ Migrationsöverdomstolen hänvisar i metoddomen till just dessa artiklar i handboken, och uttalar att det har betydelse för tillförlitligheten att ”berättelsen till sina huvuddrag förblir oförändrad under asylprövningens gång i olika instanser”.¹⁹¹ Detta uttalande återkommer i det senare prejudikatet där domstolen bekräftar sin syn på detta kriterium; ”vid

¹⁸⁶ MIG 2007:12, s. 5. Observera att detta arbete istället använder begreppet tillförlitlighet relaterat till den muntliga utsagan. Se vidare under avsnitt 1.8.

¹⁸⁷ MIG 2007:12, s. 5.

¹⁸⁸ MIG 2007:12, s. 5.

¹⁸⁹ MIG 2013:25, s. 8.

¹⁹⁰ UNHCR:s handbok, art. 197, 204, samt 205a.

¹⁹¹ MIG 2007:12, s. 3.

bedömningen av tillförlitlighet i sökandens utsaga bör fästas vikt bl.a. vid att berättelsen är sammanhängande och inte präglas av motstridiga uppgifter och att berättelsen i sina huvuddrag förblir oförändrad under asylprovningens gång i olika instanser”¹⁹²

3.3.5.6 Bedömning av sökandens sexuella läggning

Migrationsöverdomstolen nämner inte i sitt prejudikat från 2007 överhuvudtaget något specifikt om bedömningen av den sökandes sexuella läggning. Migrationsöverdomstolen tar däremot upp denna fråga i sitt prejudikat från 2013 och hänvisar då bland annat till uttalanden i UNHCR:s riktlinjer gällande var fokus för bedömningen bör ligga.¹⁹³ Migrationsöverdomstolen anslöt sig till bedömningsgrunderna som återfinns i riktlinjerna och uttalade att:

Att bedöma en sökandes sexuella bakgrund är i huvudsak en fråga om *trovärdighet*. Bedömningen av trovärdighet måste göras på ett *individuellt och hänsynsfullt sätt*, genom att undersöka omständigheter kring sökandens *personliga uppfattning, känslor och upplevelser av olikhet, stigma och skam mer än fokus på sexuella aktiviteter*. Sökandens egna berättelse är den huvudsakliga och ofta enda beviskällan. Både allmänna och specifika frågor som är utformade på ett *icke-fördömande sätt* möjliggör för sökanden att förklara sina uppgifter. [...] Det kan också vara bra att ställa frågor om sökandens kunskaper om homosexuella kontakter, grupper och aktiviteter i hemlandet, som t.ex. mötesplatser för homosexuella.¹⁹⁴

Här markerar alltså Migrationsöverdomstolen via sitt prejudikat att en bedömningsgrund för underinstanserna att använda vid bedömningen av tillförlitligheten i den sökandes uppgifter gällande sexuell läggning är förmågan att tala om känslor. Beslutsfattaren bör enligt prejudikatet ställa frågor om den sökandes känslor och upplevelser kring sin sexuella läggning. Bemötandet av den sökande bör också enligt Migrationsöverdomstolens uttalande präglas av fördomsfrihet och hänsynstagande.

¹⁹² MIG 2013:25, s. 7.

¹⁹³ UNHCR, Guidelines on international protection no. 9: *Claims to Refugee Status based on Sexual Orientation and/or Gender Identity*, art. 62. För en utveckling av innehållet i dessa riktlinjer, se avsnitt 2.2.3.2.

¹⁹⁴ MIG 2013:25, s. 5.

4 Psykologiska aspekter av bevisvärderingen

4.1 Inledning

Det har bedrivits omfattande psykologisk forskning kring ämnen som minnets funktioner, återberättande och vittnesmål, människors generella förmåga att avslöja lögnare, samt uppfattningar om vad som utmärker trovärdighet hos personer.¹⁹⁵ Viss del av den kunskap och de perspektiv på bedömningen av muntliga utsagor som rättspsykologisk forskning kan bidra med redogörs för i de följande avsnitten. Detta för att ge ett forskningsbaserat tvärvetenskapligt perspektiv på den bevisvärdering som sker inom den svenska asylprocessen. De rön och slutsatser som den psykologiska forskningen innehåller kan bli mycket betydelsefulla för bedömningen av huruvida den bevisvärdering och utsageanalys som sker i asylprocessen kan anses befogad, och därmed leder till materiellt riktiga och rättssäkra beslut i enskilda ärenden.

4.2 Att bedöma trovärdighet och lögn

Trots att de flesta människor har uppfattningen att de har en relativt god förmåga att upptäcka när andra ljuger, har det i undersökningar kunnat visas att den genomsnittliga förmågan att skilja sanning från lögn inte marginellt överstiger sannolikheten för ett slumpmässigt antagande.¹⁹⁶ Det enkla svaret som psykologiforskningen de senaste hundra åren ger på frågan om huruvida det går att avslöja en lögnare vad gäller tecken och kroppsspråk är nej, det finns inga säkra yttre tecken på om någon ljuger eller inte. Det finns exempelvis inget kroppsspråksuttryck som alla lögnare visar, och inte heller något kroppsligt tecken som ingen lögnare gör.¹⁹⁷ Vad gäller verbala ledtrådar till huruvida en utsaga är påhittad eller lögn brukar nämnas tvekande tal, felsägningar, och frekventa långa pauser i berättandet. Det ska även här

¹⁹⁵ Se exempelvis Granhag, Strömwall & Hartwig, (2005), s. 293 ff.

¹⁹⁶ Schelin (2007), s. 177 ff.; Granhag (2001), s. 141.

¹⁹⁷ Granhag, Strömwall & Hartwig, (2005), s. 293 ff.; Memon, Vrij & Bull (2003), s. 11 ff.

påpekas att dessa tecken inte nödvändigtvis behöver innebära att en berättelse är påhittad.¹⁹⁸ Det finns alltså idag, enligt tillgänglig forskning, inget säkert eller bevisat sätt att avgöra en persons trovärdighet eller en utsagas tillförlitlighet.¹⁹⁹ De förutfattade meningar som existerar kring vad som utgör tecken på en sann eller falsk utsaga kan skapa problem när de tillåts influera bedömningen av trovärdighet och tillförlitlighet inom rättssystemet.²⁰⁰

Tillförlitlighetsbedömningen av en utsaga som en beslutsfattare gör kan sägas vara intuitiv, och vilka faktorer som övertygar bedömaren om historiens riktighet beror på individens personliga referenser och erfarenhet. Det finns här olika kulturella uppfattningar om vad som kännetecknar en sanningsenlig berättelse respektive en lögn vad gäller både innehåll och framförande.²⁰¹ Vanliga kriterier för att en berättelse ska ses som övertygande som brukar nämnas kan exempelvis sägas vara att den framstår som rimlig och fullständig, följer en kronologisk ordning och inte verkar motsägelsefull.²⁰² Det som ofta sägs utmärka en lögn i västvärlden är exempelvis nervositet, ovillighet att möta lyssnarens blick, stelt kroppsspråk, samt brist på detaljer eller känslouttryck i berättelsen. Dessa omständigheter kan, i samspel med vår kulturella kontext, bidra till att skapa tvivel kring sanningshalten i exempelvis en asylberättelse.²⁰³

Enligt psykologiforskningen tenderar jurister att i hög utsträckning fästa vikt vid vittnets grad av säkerhet i sin berättelse vid bedömning av utsagans tillförlitlighet.²⁰⁴ Enligt en amerikansk studie ansåg hela 75% av tillfrågade åklagare och poliser att ju högre säkerhet ett vittne uttrycker kring sina uppgifter, desto högre sannolikhet för att de uppgifter de lägger fram är

¹⁹⁸ Kapardis (2010), s. 267 f.

¹⁹⁹ Christianson & Ehrenkrona (2011), s. 34.

²⁰⁰ Granhag, Strömwall & Hartwig, (2005), s. 302 f.

²⁰¹ Diesen m.fl. (2012), s. 248; Granhag, Lindström & Nordin (2017), s. 18 f.; Memon, Vrij & Bull (2003), s. 31.

²⁰² Christianson & Ehrenkrona (2011), s. 81; Schelin (2007), s. 164 ff.

²⁰³ Granhag, Strömwall & Hartwig, (2005), s. 302 ff.; Christianson & Ehrenkrona (2011), s. 103 ff.; Kapardis (2010), s. 258 f.; Memon, Vrij & Bull (2003), s. 30.

²⁰⁴ Ainsworth (1998), s. 22.

riktiga.²⁰⁵ Det har till och med i undersökningar kunnat visas att även om bedömaren är medveten om de faktorer som påverkar tillförlitligheten i en utsaga, blir de ändå kraftigt influerade i sin bedömning av vittnen som uttrycker en hög grad av säkerhet.²⁰⁶

Jurister verksamma inom olika delar av rättssystemet har i en enkätundersökning fått svara på frågan om vad de skulle gå efter för att avgöra om en person kan anses trovärdig och en utsaga anses tillförlitlig. Undersökningen hade som mål att klargöra vilken bild juriststudenter, poliser, nämndemän och verksamma jurister har av dessa begrepp och även att avslöja vilka myter om trovärdighet och tillförlitlighet som upprätthålls inom rättsväsendet. Resultatet av enkätundersökningen visade att det inte föreligger någon särskild enlighet i synen på dessa begrepp och deras tillämpning, och många motstridiga uppfattningar kunde skönjas i svaren.²⁰⁷

De svar som var mest frekventa bestod inte helt oväntat av vaga formuleringar av redan kända begrepp som att berättelsen ”känns äkta”, ”känns självupplevd”, eller att personen baserade bedömningen på en ”allmän känsla”.²⁰⁸ I svaren lyftes ofta fram att trovärdighet kan avgöras genom specifika kännetecken såsom visst kroppsspråk, personens blick, detaljer i en berättelse eller röstläge. Vissa svar angav till och med personens yttre som en faktor i bedömningen av dennes trovärdighet genom uttalanden såsom ”klädsel, skäggstubb, yttre omständigheter”, ”ser frimodig ut, vårdad klädsel”.²⁰⁹ Det kunde också enligt undersökningens granskare utläsas en ”lagom”-princip i svaren, enligt vilken en trovärdig person ska kunna återge detaljer, men berättelsen inte fick vara för detaljrik, personen skulle vara säker i sin utsaga, men inte för säker. Detta kan naturligtvis skapa stora svårigheter för vittnen som i sin utsaga avviker ifrån denna snäva

²⁰⁵ Granhag (2001), s. 106 f.; Memon, Vrij & Bull (2003), s. 14.

²⁰⁶ Ainsworth (1998), s. 45.

²⁰⁷ Christianson & Ehrenkrona (2011), s. 30 ff.

²⁰⁸ Christianson & Ehrenkrona (2011), s. 30 ff.

²⁰⁹ Christianson & Ehrenkrona (2011), s. 111 ff. Det anges dock inte i undersökningen vilken grupp som avgett just dessa svar.

måttfullhet.²¹⁰ Svaren visade på att deltagarna lade stor vikt vid så kallade signalmarkörer i bedömningen, det vill säga något i det verbala eller fysiska uttrycket hos personen som genererar en snabb slutsats hos bedömaren. En detaljfattig berättelse kan exempelvis på så sätt skada en sökandes trovärdighet utan att helhetsintrycket och alla omständigheter har beaktats. Enkätsvaren präglades också av cirkelresonemang av typen ”en utsaga anses tillförlitlig om den framförs av en person som är trovärdig”, och trots att åsikterna om vad dessa begrepp innefattar och hur de ska användas skiftade mycket verkade en majoritet av deltagarna ändå ha en klar och bestämd uppfattning i frågan.²¹¹

De bedömningar av trovärdighet och tillförlitlighet som görs inom rättsväsendet baseras som redovisats ovan till stor del på vad som brukar kallas allmänhetens människosyn, vardagspsykologi eller ”folk psychology”. Eftersom jurister knappast har någon annan människosyn än andra människor påverkas de i samma utsträckning av blandande influenser ifrån psykologi, film och litteratur, konst, politik, och det allmänna kulturella klimatet.²¹²

Den kulturella bild av vilket beteende eller vilka element i en berättelse som utmärker lögn eller sanning kan alltså bland annat sägas ha spridits till allmänheten via media²¹³, och dessa idéer upprätthålls, enligt studier på området, genom att människor är mer benägna att ta till sig information som bekräftar deras existerande uppfattningar, samt även bortse ifrån information som strider mot denna tidigare uppfattning. Detta fenomen kallas för konfirmeringsbias. Om det finns en bred allmän uppfattning om att en person som ljugar exempelvis flackar med blicken när hen talar kommer en beslutsfattare som är av denna åsikt att tolka detta beteende i linje med sin tidigare uppfattning att detta indikerar att personen ljugar.²¹⁴ Bedömarens

²¹⁰ Christianson & Ehrenkrona (2011), s. 32.

²¹¹ Christianson & Ehrenkrona (2011), s. 32 f.

²¹² Sjöberg (2005), s. 313 ff.

²¹³ Även Diesen bidrar dock i någon mån till att cementera vissa uppfattningar som han kallar ”lögnsignaler”. Se Diesen m.fl. (2012), s. 248 f.

²¹⁴ Granhag, Strömwall & Hartwig, (2005), s. 302 ff.; Christianson & Ehrenkrona (2011), s. 35.

kulturella referenser kan bli än mer problematiska vid bedömningar som gäller utsagor från personer med annan social och kulturell bakgrund. Om ett beteende som är inlärt i en annan social kontext, exempelvis en kvinnas nervositet och ovilja att möta en manlig handläggares blick, tolkas som ett tecken på lögn eller låg trovärdighet blir det mycket svårt att få en korrekt bild av den sökandes upplevelser.²¹⁵ Felaktiga utbredda kulturella uppfattningar om verbala och icke-verbala tecken på tillförlitlighet kan därför bidra till rättsosäkerhet eftersom beslutsfattarnas subjektiva föreställningar oundvikligen påverkar bevisvärderingen inom rättsväsendet.²¹⁶

4.3 HBTQ-forskning

Inom feministisk psykologiforskning talar man ofta om ett begrepp som kallas ”heteronormen” eller ”heteronormativitet”, vilket innebär att det perspektiv som används som utgångspunkt inom all forskning och diskussion i samhället är det heterosexuella perspektivet.²¹⁷ Detta tankesätt innebär att man ibland använder fördomsfulla sätt att bygga teorier kring sexualitet och könsidentitet. En grupp som varit drivande i att ifrågasätta denna ordning har bland annat varit psykologiforskare och praktiserande psykologer som på något sätt ägnar sig åt problematiken kring förföljelse och marginalisering av denna grupp i samhället.²¹⁸

Det har länge bedrivits psykologisk forskning om vilka attityder och vilken acceptans gentemot homosexuella som florerar i samhället.²¹⁹ Fördomar mot sexuella minoriteter brukar kallas för sexuell stigmatisering, eller ”sexual stigma”. Detta stigma består av en negativ syn på homosexuella i samhället vilket ger dem en lägre status och en lägre maktposition i förhållande till heterosexuella individer. Stigmat existerar enligt forskningen både på individ- och samhällsnivå. På en individuell nivå kan dessa uppfattningar ta

²¹⁵ Diesen m.fl. (2012), s. 248; Schelin (2007), s. 198 f.; Memon, Vrij & Bull (2003), s. 31.

²¹⁶ Granhag, Strömwall & Hartwig, (2005), s. 304 f.; Schelin (2007), s. 181 f.

²¹⁷ Hegarty (2018), s. 3; Malmquist, Hanner & Lundberg (2017), s. 29.

²¹⁸ Magnusson (2003), 247 ff.

²¹⁹ Hegarty (2018), s. 68–75; Herek (2009), s. 65.

sig uttryck som fördomar mot homosexuella som grupp.²²⁰ Genomförda studier om fördomar kring homosexualitet kan sägas ge visst stöd åt tesen att det är en kombination av betraktarens religion, kön, och sexuella identitet som påverkar vilken uppfattning om homosexualitet som personen besitter.²²¹ Media, och framförallt internets inträde som informationsplattform har också påverkat allmänhetens bild av homosexualitet och dess karakteristika.²²²

Under 2000-talet har förståelsen för HBTQ-gruppens mångfald och variation ökat i det svenska samhället. Den ökade förståelsen för mångfalden i både människors könsuttryck och identiteter kan i viss utsträckning även sägas ha förändrat samhällets syn på normalitet och sexualitet.²²³

4.4 Ett tvärvetenskapligt beslutsstöd

För att förhindra att bevisvärderingen i asylmål präglas av subjektivism och fördomar om trovärdighet kan det vara en värdefull tillgång att bedömningen kompletteras med en vetenskapligt grundad kunskap om människors förmåga att minnas och uttrycka sina upplevelser. För att kunna genomföra en god utsageanalys och därmed bevisvärdering kan det alltså även krävas tillgång till kunskap utanför juridikens område. Mot denna bakgrund har en projektgrupp vid Psykologiska institutionen vid Göteborgs universitet under ledning av professor Anders Granhag utarbetat ett beslutsstöd för värdering av muntliga utsagor som riktar sig till handläggare och beslutsfattare i migrationsärenden.²²⁴ Beslutsstödet är tänkt att ge ett minnes- och rättspsykologiskt kunskapsstöd vid bevisvärderingen av muntliga utsagor, baserat på att den fria bevisvärderingen tillåter en bedömning baserad på även andra forskningsområden än bara det juridiska.²²⁵

²²⁰ Herek (2007); Parrott (2016), 'Where does anti-LGBT bias come from – and how does it translate into violence?'

²²¹ Hegarty (2018), s. 74.

²²² Hegarty (2018), s. 85; Parrott (2016), 'Where does anti-LGBT bias come from – and how does it translate into violence?'

²²³ Malmquist, Hanner & Lundberg (2017), s. 31.

²²⁴ Granhag, Lindström & Nordin (2017), förord.

²²⁵ Granhag, Lindström & Nordin (2017), s. 13; Ekelöf, Edelstam & Heuman (2009), s. 160.

Inledningsvis konstaterar författarna att det är mycket svårt att värdera muntliga utsagor, samt att det är omöjligt att genom en ytlig utvärdering av utsagans innehåll eller mönster avgöra om den är sann eller inte. Författarna hävdar dock att de bedömningar av utsagor som trots detta grundar sig på rättspsykologisk kunskap blir mer korrekta och rättssäkra än de som baserats på subjektiva uppfattningar om tillförlitlighet. Bedömningar som grundas på evidensbaserad kunskap kan därmed över tid uppnå en bättre kvalitet och rättssäkerhet genom en högre andel korrekta bedömningar.²²⁶ Beslutsstödet fokuserar sin vägledning för beslutsfattare på tre faktorer som ska kunna höja kvalitén i bedömningen, nämligen vikten av minnespsykologisk kunskap, intervjusituationen för den sökande, samt betydelsen av kulturella skillnader och uttryck.²²⁷ Författarna påpekar även att vid en tillämpning av beslutsstödet i ett stort antal fall är chanserna till generellt sett mer korrekta bedömningar större än om samma mängd fall medbedömts med grund i ovetenskapliga uppfattningar om vad som kännetecknar tillförlitlighet och trovärdighet.²²⁸

²²⁶ Granhag, Lindström & Nordin (2017), s. 14.

²²⁷ Granhag, Lindström & Nordin (2017), s. 21 ff.

²²⁸ Granhag, Lindström & Nordin (2017), s. 47 f.

5 Rättsfallsanalys

5.1 Inledning

För att kunna exemplifiera och belysa hur migrationsdomstolen, och till viss del även Migrationsverket bedömer sökandens trovärdighet, samt tillförlitligheten i utsagor har fjorton domar från migrationsdomstolarna med respektive inlagor innehållande Migrationsverkets bedömning granskats. Eftersom det gjorts ett begränsat urval av domar för denna undersökning syftar granskningen inte till att ge en uttömmande eller representativ bild av bevisvärderingen i asylprocessen gällande mål med skyddsgrunden sexuell läggning. Syftet är i stället att på ett generellt plan belysa hur värderingen av trovärdighet och tillförlitlighet kan se ut i dessa mål, och vidare analysera domstolens och Migrationsverkets uttalanden gällande vissa specifika delar av den muntliga utsagan.

För att kunna belysa domstolens och Migrationsverkets analys av utsagan och deras kriterier för trovärdighet och tillförlitlighet har granskningen delats upp i olika delar. Dessa delar har sin bakgrund i de kriterier för bedömningen som är vanligt förekommande i asylprocessen. Rubrikerna under avsnitt 5.3 nedan baseras alltså delvis på de aspekter av värderingen av muntlig utsaga som etablerats i praxis.²²⁹ Granskningen består i ett nedslag i de två första instansernas bevisvärdering, motiveringen till domstolens och Migrationsverkets beslut, samt en kort jämförelse av kriterierna med en del av den psykologiska forskning som finns på området. Det bör även påpekas att granskningens syfte inte är att avgöra riktigheten i besluten, utan endast att studera de två första instansernas bedömning i bevisfrågan.

²²⁹ Se mer om dessa kriterier i avsnitt 3.3.5.

5.2 Urval

Granskningen består av ett urval av domar ifrån landets migrationsdomstolar innehållande Migrationsverkets inlagor, inklusive beslut och utredning i den mån detta material inte varit sekretessbelagt enligt offentlighets- och sekretesslagen (2009:400). Sökmotorn JP-infonet (JP-rättnät: migration) har använts för att hitta material till undersökningen, och urvalet baseras därför helt och hållet på det innehåll som tjänsten tillhandahåller. Denna tjänst har använts eftersom avgörandena som publiceras här innehåller originaldokument från Migrationsverket, vilket gör analysunderlaget till denna undersökning betydligt mycket rikare än om bara domsluten analyseras. De personuppgifter som återfunnits i Migrationsverkets inlagor har i undersökningen anonymiserats av hänsyn till personuppgiftslagen (1998:204) och de sökandes integritet. Det har inte varit möjligt att eftersöka material direkt från Migrationsverket eftersom myndigheten saknar ett eftersökningsbart internt register för en viss kategori av ärenden (exempelvis sexuell läggning), och offentlighets- och sekretesslagen stoppar begäran om material direkt från verket.

Urvalsprocessen baseras på en fritextsökning av ordet "homosexuell" i söktjänsten JP-infonet, vilket resulterade i 1974 stycken avgöranden från migrationsdomstolarna mellan 2011-2018. Härfter gjordes en utgallring av alla ärenden avgjorda mellan 2011-2015 för att flytta fokus till bevisvärderingen i nyare avgöranden. De citerade ärendena från 2016-2018 valdes sedan ut för denna granskning baserat på utförligheten i domstolens och Migrationsverkets motiveringar till bevisvärdering av utsagorna. Endast fall där Migrationsverkets beslut bifogats i domen har använts, för att på så sätt få ett så gediget granskningsunderlag till instansernas bevisvärdering som möjligt. Eftersom ärendenumren i Migrationsverkets utredningar ofta dolts när de bifogas kommer hänvisningar endast att göras till målnummer och inte till dokumentnumret för Migrationsverkets utredning i de fall dessa citeras. I de fjorton granskade ärendena gavs bifall av asylansökan i ett fall. Nedan redovisas och analyseras resultatet av nedslaget i praxis.

5.3 Värdering av sökandens utsaga

5.3.1 Sökandens allmänna trovärdighet

En faktor som i underrätterna anses påverka den allmänna trovärdigheten hos den sökande är exempelvis att personen valt att berätta om sin sexuella läggning och åberopa som ett skyddsskäl sent i processen, eller efter en första avslutad process. Detta drar enligt bedömarna ner sökandens allmänna trovärdighet gällande den sexuella läggningen.²³⁰ Enligt Migrationsöverdomstolens uttalande i MIG 2013:25 kan denna typ av försenad inkomst med uppgifter om den sökandes sexualitet vara acceptabla om det finns en godtagbar förklaring till varför denna omständighet inte påtalats tidigare.²³¹ Migrationsverket och migrationsdomstolarna kan dock sägas vara restriktiva med att i enlighet med prejudikatet godta sökandes förklaringar, och ofta ses den sena informationen istället som en ren trovärdighetsbrist när det gäller den sexuella läggningens autenticitet.²³²

I ett annat fall hänfördes de motstridiga uppgifter som sökanden lämnat om sin identitet till en försämring av hans allmänna trovärdighet.²³³ Ibland följer ingen uppenbar motivering från beslutsfattaren till varför den allmänna trovärdigheten ifrågasätts. Efter en förklaring kring varför tillförlitligheten i sökandens uppgifter ifrågasätts följer i ett fall ett icke-motiverat uttalande om sökandens trovärdighet, ”Migrationsverket finner också skäl att ifrågasätta den allmänna trovärdigheten”.²³⁴ Denna totala brist på förklaring till trovärdighetsbristerna är högst problematisk eftersom det därmed saknas transparens i domskälen angående vilka erfarenhetssatser och antaganden som bedömningen i det aktuella fallet grundats på. Migrationsverket har också funnit skäl att ifrågasätta den sökandes allmänna trovärdighet när det skett vad man kallar en upptrappning av personens berättelse, och när

²³⁰ UM 7448-17, UM 14129-17, UM 4363-16, UM 4651-16, UM 5717-17.

²³¹ MIG 2013:25, s. 4.

²³² Se exempelvis UM 7448-17, UM 14129-17, UM 4363-16, UM 4651-16, UM 5717-17, UM 4363-16.

²³³ UM 5717-17.

²³⁴ UM 7448-17.

sökanden inte längre minns vad Migrationsverket menar är en avgörande händelse i historien.²³⁵

Det verkar alltså som att beslutsfattarna sätter den sökandes allmänna trovärdighet gällande sin sexuella läggning i relation till olika aspekter av berättelsen i olika ärenden. Här kan en referens göras till Migrationsöverdomstolens uttalande i MIG 2007:12 angående att domstolen ska göra en ”bedömning av sökandens allmänna trovärdighet”²³⁶, vilken i svensk vägledande praxis sedan inte definierats eller förklarats närmare. Detta har uppenbarligen skapat oklarheter i underinstanserna angående vilka faktorer som kan tillåtas påverka den så kallade allmänna trovärdigheten kring sökandens läggning. Frågan blir då om de faktorer som tillåts ha inverkan på denna bedömning kommer av en subjektiv uppfattning om omständigheterna i målet eller genom logiska avväganden av bevismaterialet. Det kan anses att rättstillämpningen skulle bli väl rigid om man fastlade vissa bestämda kriterier om vad som tillåts påverka sökandens trovärdighet, men bristen på vägledning ifrån högre instans kan ändå här anses leda till en förvirring och diskrepans i underinstansernas tillämpning av trovärdighetsbedömningen av den sexuella läggningen.

Baserat på psykologisk forskning kan bedömningskriteriet allmän trovärdighet sägas vara problematiskt av ett flertal anledningar. Eftersom begreppet antyder att trovärdigheten den sökandes sexuella läggning baseras på dennes uppträdande eller beteende, blir bedömningen här lätt subjektiv och slarvig.²³⁷ Beslutsfattaren bör alltså inte låta intrycket av sökandens trovärdighet färga bedömningen av tillförlitligheten i asylberättelsen. Forskning på området stödjer det faktum som granskningen i detta avsnitt visar, nämligen att uppfattningar om en persons trovärdighet kan grundas på många olika faktorer. Det finns en utbredd tendens att använda kriteriet allmän trovärdighet i relation till en mängd olika observationer, som

²³⁵ UM 2336-16, UM 4363-16.

²³⁶ MIG 2007:12, s. 4.

²³⁷ Schelin (2007), s. 198 f.; Trankell (2005), s. 67 f.

exempelvis kroppsspråk eller emotionella reaktioner. Rättspsykologisk forskning ger därför inte något stöd till användningen av kriteriet ”allmän trovärdighet” i bedömningen av huruvida den sökandes gjort sin sexuella läggning sannolik.²³⁸

5.3.2 Tillförlitlighetskriterier

5.3.2.1 Berättelsen verkar självupplevd

Vid bedömningen av huruvida sökandens berättelse över lag ska anses tillförlitlig fäster Migrationsverket och migrationsdomstolen ofta vikt vid vissa specifika faktorer i personens berättelse. En sådan faktor är att berättelsen bör verka ”självupplevd”. Denna bedömningsgrund återfinns visserligen i Migrationsöverdomstolens praxis gällande andra skyddsgrunder²³⁹, men nämns inte som ett kriterium i tillförlitlighetsbedömningen i Migrationsöverdomstolens två prejudikat gällande bedömningen för flyktingskap på grund av sexuell läggning. Kravet på att berättelsen bör verka självupplevd återkommer dock i flertalet granskade avgöranden och beslut från underinstanserna.²⁴⁰ Migrationsdomstolen uttalar sig exempelvis på följande sätt i ett mål;

Vid bedömningen av XX berättelse anser migrationsdomstolen att den är vag och *saknar det självupplevdas prägel* i fråga om beskrivning av tankar och känslor, och *därmed inte framstår som trovärdig*. [...] Han har vidare, enligt domstolen, *inte förmått att på ett självupplevt sätt redogöra för sina personliga upplevelser* av samhällets och familjens attityd till homosexualitet och hur hans liv och hans mående påverkats av det förhållandet att han ska ha varit tvungen att dölja sin sexuella läggning för omgivningen.²⁴¹

Här drar alltså rätten en direkt parallell mellan att en utsaga inte verkar självupplevd, och därmed saknar tillförlitlighet. Migrationsdomstolarna kopplar ihop begreppet självupplevd med olika övriga faktorer som ofta anses påverka tillförlitligheten. I citatet ovan länkas frågan om berättelsen verkar

²³⁸ Granhag, Lindström & Nordin (2017), s. 47 f.; Schelin (2007), s. 198 f.; Trankell (2005), s. 67 f.; Memon, Vrij & Bull (2003), s. 28 ff.

²³⁹ Se exempelvis MIG 2011:6, som gällde bedömningsgrunden ’övrigt skyddsbehövande’.

²⁴⁰ Se bland annat UM 8686-15, UM 11317-16, UM 7448-17, UM 13156-16.

²⁴¹ UM 8686-15, s. 3. Min kursivering och anonymisering.

självupplevd dels till utsagans vaghet, och dels till beskrivningen av personens tankar och känslor. Även i andra fall har bedömningen av huruvida utsagan anses självupplevd eller ej kopplats till berättelsens detaljrikedom;

I förening med att redogörelsen för vistelsen i och flykten från Al-Shabaabs läger samt hur sällskapet tog sig från lägret till Mogadishu är *mycket vagt och odetaljerat återgiven framstår inte berättelsen som självupplevd*. Dessa omständigheter *förringar ytterligare trovärdigheten av berättelsen*.²⁴²

Det är alltså viktigt för den sökandes möjligheter till flyktingstatus att förmedla en så kallad självupplevd berättelse, men vilka faktorer som denna upplevelse mer exakt grundas på, eller vad som menas med begreppet förklaras inte närmare i besluten av varken Migrationsverket eller migrationsdomstolen. Ibland ges dessutom ingen närmare förklaring till bedömningen, exempelvis i samband med uttalanden som ”Migrationsverket bedömer även att den anförda berättelsen inte framstår som självupplevd”.²⁴³ Det verkar onekligen som att domstolen här snarare gör en avvägning på ”känsla”, likt den som beslutsfattare genom undersökningar i hög grad visats förlita sig på i den intuitiva bedömningen av trovärdigheten i den sexuella läggningen.²⁴⁴ Vilka erfarenhetssatser som beslutsfattaren utgått från vid bedömningen av huruvida berättelsen verkar självupplevd eller inte är omöjligt att veta, och huruvida dessa antaganden är grundade på logiska resonemang eller glider över i fördomar. När domstolen som exempelvis ovan nämnt hävdar att sökanden inte lyckats redogöra för sina erfarenheter på ett ”självupplevt sätt” eller att berättelsen saknar ”det självupplevdas prägel” utan att vidare förklara grunden till dessa uttalanden, ges detta vaga kriterium självständig status i bedömningen av tillförlitlighet på ett sätt som tydliggör den osäkra rättstillämpning som sker i dessa ärenden.

Många av de utvecklade metoderna för bedömning av tillförlitlighetsgrad i en muntlig utsaga grundar sig på principen att självupplevda utsagor skiljer sig ifrån icke-självupplevda berättelser både vad gäller faktorer som kvalitet och

²⁴² UM 2055-16, s. 4 f. Min kursivering.

²⁴³ UM 4615-17.

²⁴⁴ Se avsnitt 4.2.

kvantitet. Detta påstående har stöd i rättspsykologisk forskning genom ett antal olika studier.²⁴⁵ Bedömningen av vad som utgör en självupplevd utsaga kan alltså till viss del grundas på vissa bestämda kriterier vilka vinner stöd i psykologisk forskning. En del av dessa kriterier och beslutsfattarnas användning av dem redovisas under de två nästkommande avsnitten. Inom forskningen relateras alltså bedömningen av huruvida berättelsen uppfattas som självupplevd snarare till en helhetsvärdering av bedömningskriterierna baserat på specifika delar av utsagans innehåll. Den sammantagna bilden av utsagan avgör sedan huruvida den ska anses självupplevd eller ej; att berättelsen verkar självupplevd används alltså inte som en självständig bedömningsgrund vid värderingen av utsagan.²⁴⁶

5.3.2.2 Detaljriktighet och vaghet

Migrationsverket definierar i flera bifogade utredningar sin syn på när trovärdighet och tillförlitlighet föreligger på följande sätt: ”[...] om uppgifterna är tillförlitliga och trovärdiga, det vill säga om de är *sammanhängande, detaljerade* och inte strider mot allmänt kända fakta eller tillgänglig information [...]”.²⁴⁷ Detta synsätt bär även stora likheter med vad Migrationsöverdomstolen uttalade i sitt prejudikat ifrån 2007.²⁴⁸

Just detaljriktigheten, eller framför allt bristen på detaljer blev avgörande i flera granskade ärenden vilka gav avslag på asylansökan. Både migrationsdomstolen och Migrationsverket uttalar sig ofta på liknande sätt om brister i tillförlitligheten i den sökandens berättelse i termer om avsaknad av detaljriktighet och allmän vaghet.²⁴⁹

²⁴⁵ Granhag, Lindström & Nordin (2017), s. 48; Schelin (2007), s. 179; Memon, Vrij & Bull (2003), s. 19 ff.

²⁴⁶ Granhag, Lindström & Nordin (2017), s. 48.

²⁴⁷ UM 8686-15, UM 13156-16. Min kursivering.

²⁴⁸ MIG 2007:12. Se vidare om kravet på detaljriktighet ovan under avsnitt 3.3.5.4.

Observera även att det här inte görs någon åtskillnad mellan begreppen tillförlitlighet och trovärdighet.

²⁴⁹ Se exempelvis migrationsdomstolens och Migrationsverkets bedömning i UM 11317-16, UM 4650-16, UM 7448-17, UM 14129-17, UM 8686-15, UM 13156-16, UM 351-18.

Det måste dock kunna begäras att klaganden, med en *någorlunda grad av detaljrikedom, kan redogöra för och reflektera kring sina tankar och känslor gällande sin sexuella läggning* och hur denna påverkat hans liv.²⁵⁰

I andra fall har tillförlitligheten i utsagan ifrågasatts på grund av att sökanden inte med tillräckligt stor detaljrikedom kunnat beskriva personer av samma kön vilka hen säger sig haft en relation med. Detta är enligt båda instanser ett tecken på att den sökandes berättelse innehåller tillförlitlighetsbrister.²⁵¹

Från rättspsykologiforskningens sida finns starkt empiriskt stöd för att de utsagor som innehåller detaljrika beskrivningar av händelseförlopp, platser och personer i högre grad kan sägas vara självupplevda.²⁵² Det finns dock olika faktorer som påverkar vilka detaljer personen minns. Exempelvis innehåller traumatiska minnen oftare fler centrala detaljer, vilket kan få utsagan att verka detaljfattig gällande omkringliggande information.²⁵³ En del av de perifera detaljerna kan dock återkomma till personen efter att en tid har gått sedan händelsen, vilket innebär att vittnets uppgifter kan komma att ändras mellan förhör som görs nära inpå incidenten respektive en tid efteråt.²⁵⁴ Vittnen till emotionellt laddade händelser kan alltså teoretiskt sett avge vittnesmål som är förhållandevis ofullständiga, men ändå tillförlitliga.²⁵⁵

På vilket sätt den sökande återger detaljer kring upplevda händelser påverkas också, enligt forskningen, av vilken kommunikationsstil personen har baserat på sin kulturella bakgrund. Sökandens språkliga och kognitiva utveckling bör också tas i beaktande vid utvärderingen av detaljrikedomen i berättelsen. Enligt forskningen finns därför goda skäl att nyansera kravet på detaljrikedom till att innefatta kvalitet snarare än kvantitet.²⁵⁶ Detta innebär att det finns ett stöd i forskningen för att återberättandet av verkliga minnen, respektive det

²⁵⁰ UM 7448-17.

²⁵¹ UM 4363-16, UM 351-18.

²⁵² Trankell (2005), s. 76 ff.; Granhag (2001), s. 39 ff.

²⁵³ Granhag (2001), s. 39 ff.; Christianson & Ehrenkrona (2011), s. 74; Mineur (1998), s. 287; Granhag, Lindström & Nordin (2017), s. 49 och s. 33.

²⁵⁴ Granhag (2001), s. 39 ff.; Christianson & Ehrenkrona (2011), s. 74; Mineur (1998), s. 287.

²⁵⁵ Granhag (2001), s. 39 f.; Memon, Vrij & Bull (2003), s. 19.

²⁵⁶ Granhag, Lindström & Nordin (2017), s. 49; Schelin (2007), s. 198.

som grundas i en fabricerad händelse, skiljer sig åt. Självupplevda händelser återberättas oftast med mer kontextuell, rumslig och tidsmässig information som exempelvis var något hände, eller när första händelsen inträffade.²⁵⁷

Det har genomförts ett stort antal studier gällande sambandet mellan just grad av säkerhet i utsagor, alltså frånvaro av vaghet, och uppgifternas korrekthet. I en metastudie vilken granskade och jämförde resultatet från tjugofem av dessa studier kunde konstateras att i ungefär hälften av studierna kunde en svag positiv korrelation mellan vittnets säkerhet och graden av riktighet i uppgifterna visas. I den andra hälften av studierna visades däremot en mycket låg grad av korrelation eller till och med ett negativt samband mellan dessa faktorer, alltså en hög grad av säkerhet sammankopplad med en låg grad av korrekthet i informationen. Denna meta-analys får stöd av flera andra omfattande forskningsöversikter, och resultaten visar att man bör vara mycket försiktig med att utgå ifrån att ett vittne som inte uttrycker någon vaghet i sitt berättande därmed även har en tillförlitlig utsaga.²⁵⁸ Det har alltså inte kunnat visas något samband mellan ett vittnes säkerhet och utsagans tillförlitlighet.²⁵⁹

Det är dock mycket svårt att avgöra hur de sökande i de undersökta fallen har redogjort för detaljer i sina berättelser eftersom både domarna och utredningarna endast innehåller ett sammandrag av vilken information som framkommit genom förhören i ärendet. Det är därför omöjligt att analysera i vilken mån beslutsfattaren värderat sökandens återberättande av detaljer, och vilken typ av detaljriktighet man satt tilltro till. Det kan konstateras att beslutsfattarna kräver att sökandens berättelse uppnår en viss nivå av detaljriktighet, men det råder oklarheter kring vilka detaljer man är ute efter, och huruvida bedömningen här också tillåts grunda sig på en ”känsla” av att berättelsen är detaljfattig, i sin tur grundat på en intuitiv åsikt. En person kan tycka att en utsaga innehåller så mycket detaljer att den kan anses vara

²⁵⁷ Granhag, Lindström & Nordin (2017), s. 49 f.; Granhag (2001), s. 39 ff.; Trankell (2005), s. 76 f.; Insulander (1996), s. 203; Memon, Vrij & Bull (2003), s. 20.

²⁵⁸ Christianson & Ehrenkrona (2011), s. 81; Granhag (2001), s. 107 f.; Willén & Strömwall (2012), s. 745–758.

²⁵⁹ Ainsworth (1998), s. 44.

självupplevd, medan någon annan som hör samma berättelse kan bedöma den som detaljfattig.²⁶⁰ Samma bedömningskriterium tillämpas alltså i värderingen av utsagan, men baserat på tolkningen av information kan två bedömare komma till två olika slutsatser.

5.3.2.3 Kronologi och förändring i utsagan

Bedömaren låter ofta i de undersökta fallen värderingen av den sökandes trovärdighet, och tillförlitligheten i den muntliga berättelsen, påverkas av kronologin och sammanhållningen av uppgifter i utsagan.²⁶¹ Detta bedömningssätt i underinstanserna får stöd av Migrationsöverdomstolen uttalade i MIG 2007:12.²⁶²

Just motstridighet och förändringar i den sökandes uppgifter ansågs som en viktig faktor i bedömningen av ett ärende där migrationsdomstolen ansåg det problematiskt att den sökande ändrat sina uppgifter angående hur många deltagare det varit på en fest där en av sökandens vänner ska ha mördats. Migrationsdomstolen konstaterade att:

X har dessutom ändrat sin berättelse i fråga om antalet deltagare på festen. Vid Migrationsverkets asylutredning uppgav han att hans vänner Y och Z kom dit med sina pojkvänner och att de var sammanlagt sex personer. Vid den muntliga förhandlingen vid domstolen uppgav han att bara han själv, hans pojkvän och hans två vänner deltog, och att de bara var fyra personer. *Domstolen anser inte att det är rimligt att X kan ha misstagit sig i detta avseende.* Den omständigheten att berättelsen ändrats i detta avseende förringar dess tillförlitlighet.²⁶³

Beslutsfattarna avfärdar inte asylansökan endast på grund av förändringen av utsagans innehåll, men denna omständighet utgör alltså enligt rätten en negativ faktor i värderingen av sanningshalten i den sökandens påståenden. Ofta ses förändringar i utsagan som skadligt för tillförlitligheten i kombination med någon av de andra bedömningskriterierna som exempelvis

²⁶⁰ Granhag, Lindström & Nordin (2017), s. 47; Schelin (2007), s. 152 ff.

²⁶¹ Se exempelvis migrationsdomstolens och Migrationsverkets bedömning i UM 11317-16, UM 4650-16, UM 7448-17, UM 14129-17, UM 8686-15, UM 13156-16, UM 2336-16, UM 2055-16.

²⁶² MIG 2007:12, s. 4.

²⁶³ UM 2055-16. Min kursivering och anonymisering.

sökandens oförmåga att redogöra för sina tankar och känslor, eller vaghet och detaljbrist.²⁶⁴

I ett annat fall underkände Migrationsverket den sökandes berättelse delvis på grund av oklarheter i den kronologiska ordning som avgörande händelser i hemlandet skulle ha utspelat sig.

Du beskriver å ena sidan att ni därefter inte träffades mer efter upptäckten och att du lämnade byn efter händelsen, men å andra sidan säger du att relationen fortsatte, att folk pratade om er och du blev förnedrad och slagen och att du lämnade byn ett knappt år efter upptäckten [...].²⁶⁵

Det finns stöd inom minnesforskningen för att de berättelser som är självupplevda ofta inte följer en tydlig kronologisk ordning. Minnet fungerar inte som en videokamera som spelar in allt som sker i en viss situation för att sedan kunna spela upp händelserna i efterhand med samma precision och exakthet.²⁶⁶ Minnesbilden av en händelse påverkas i stor utsträckning av en persons uppfattningar och världsbild vilket kan leda till att minnet därför återges på ett subjektivt sätt.²⁶⁷ Minnet kan också påverkas av vilken typ av frågor vittnet får vid olika förhör eller störs av annan fakta, och informationen kan därför återges på ett lite annorlunda sätt vid olika tillfällen.²⁶⁸ Att vittnet återger händelser utan logisk följd eller genom associationer behöver alltså inte betyda att hen ljuger eller hittar på.²⁶⁹

Detta tillförlitlighetskriterium kallas inom psykologiforskningen för ostrukturerad produktion, och har en tydlig koppling till människans sätt att berätta genom de associationer som väcks under tiden redogörelsen pågår.²⁷⁰ En utsaga kommer mer sannolikt att följa ordningen i vilken den sökande på detta sätt minns de olika delarna av ett händelseförlopp, snarare än att följa en helt kronologisk ordning. Enligt forskningen tyder det faktum att en utsaga följer en helt kronologisk ordning på att den är repeterad eller tidigare

²⁶⁴ Se exempelvis UM 2336-16, respektive UM 2055-16.

²⁶⁵ UM 14129-17.

²⁶⁶ Christianson (2002), s. 155; Ainsworth (1998), s. 7 f.; Trankell (2005), s. 83 ff.

²⁶⁷ Ainsworth (1998), s. 9; Christianson (2002), s. 155; Trankell (2005), s. 75.

²⁶⁸ Ainsworth (1998), s. 49 f.

²⁶⁹ Christianson & Ehrenkrona (2011), s. 82 f.; Memon, Vrij & Bull (2003), s. 19.

²⁷⁰ Granhag, Lindström & Nordin (2017), s. 50 f.; Memon, Vrij & Bull (2003), s. 19 f.

upprepad.²⁷¹ Det är därför troligt att en utsaga som repeteras på samma sätt flera gånger under en asylprocess framstår som mer kronologisk, medan en sökande med en självupplevd utsaga kan komma att bryta kronologin för att tillägga detaljer eller händelser som missats under redogörelsen.²⁷²

Ett annat bedömningskriterium i anslutning till denna del av utsagans egenskaper är det så kallade konstanskriteriet. Detta kriterium benämns med varierande termer men kännetecknas av att man i bedömningar talar om ”frånvaro av motstridigheter” alternativt benämner utsagan som ”sammanhängande” eller ”oförändrad”.²⁷³ Det råder hög samstämmighet i användandet av kriteriet i praxis, där tillförlitligheten påverkas negativt av brister i konstansen och positivt av en hög konstans i utsagan.²⁷⁴ Det har gjorts omfattande forskning som direkt eller indirekt berör konstanskriteriet, men det föreligger brist på en sammanhållen tillämpning av kriteriet och de skilda sammanhang där det undersökts. Det är därför svårt att besvara frågan huruvida detta bedömningskriterium vinner stöd i psykologisk forskning.²⁷⁵

Två olika observationer ifrån beslutsfattarens sida kan aktualisera konstanskriteriet som bedömningsgrund; Att utsagans huvuddrag är oförändrade över tid, respektive att vissa delar av utsagan har förändrats över tid. Att utsagans huvuddrag förblir oförändrade kan enligt forskningen karakterisera både en fabricerad och självupplevd berättelse. Fabricerade berättelser repeteras medan självupplevda händelser rekonstrueras; båda tekniker förmedlar en hög grad av konstans till beslutsfattaren. Forskningen visar alltså att en hög grad av konstans inte bör erkännas någon större betydelse som bedömningsgrund för utsagans tillförlitlighet då det varken påverkar tillförlitligheten i en negativ eller positiv riktning.²⁷⁶

²⁷¹ Memon, Vrij & Bull (2003), s. 12; Granhag & Strömwall (1999), s. 169 f.

²⁷² Granhag, Lindström & Nordin (2017), s. 50 f.; Schelin (2007), s. 189; Granhag & Strömwall (1999), s. 169 f.; Jfr Trankell (2005), s. 83 ff.

²⁷³ Granhag, Lindström & Nordin (2017), s. 56.

²⁷⁴ Granhag, Lindström & Nordin (2017), s. 55; Schelin (2007), s. 189.

²⁷⁵ Granhag, Lindström & Nordin (2017), s. 56; Schelin (2007), s. 190; Granhag & Strömwall (1999), s. 163 ff.; Trankell (2005), s. 82.

²⁷⁶ Granhag, Lindström & Nordin (2017), s. 56; Granhag & Strömwall (1999), s. 163 ff.; Trankell (2005), s. 76 f., samt s. 89 f.

Att beslutsfattaren observerar att vissa delar av utsagan förändrats över tid aktualiserar även konstanskriteriet i tillförlitlighetsbedömningen. Här visar forskningen tydligt att uppenbara motsägelser som exempelvis stora ändringar i händelseförlopp eller livshistoria är ovanliga, men att de när det förekommer påverkar tillförlitligheten i utsagan negativt.²⁷⁷ När detaljer ändras eller tillkommer efterhand i nya intervjuer bör det observeras om dessa rör tidigare nämnda händelser eller om det handlar om helt ny information som introduceras. Att den sökande minns fler detaljer gällande en redan omnämnd händelse bekräftas av forskningen som en normal minnesmekanism, och bör inte påverka tillförlitligheten negativt.²⁷⁸ Att introducera helt nya självupplevda händelser i ett senare skede i processen ses som mer problematiskt ifrån forskningens sida, och om det inte föreligger en logisk förklaring till tillägget kan det bero på en medveten upptrappning av berättelsen.²⁷⁹

Beslutsfattarna har i de undersökta fallen gett brister i konstanskriteriet negativt inflytande på tillförlitligheten, ofta i förening med andra bedömningskriterier. Trots att det alltså i forskningen ges stöd för att självupplevda berättelser kan växa fram allteftersom en asylprocess pågår kan tyckas att det finns avgörande skillnader mellan att berättelsen växer fram baserat på associationer i en något förändrad kronologisk ordning, och att själva kronologin i berättelsen felar genom att viktiga händelser omkastas eller flyttas i tiden. Här har beslutsfattarna i vissa fall uppmärksammat konstansbrister mellan exempelvis sökandes utsaga i första och andra instans och bedömt detta som skadligt för tillförlitligheten.

²⁷⁷ Granhag, Lindström & Nordin (2017), s. 57; Trankell (2005), s. 83.

²⁷⁸ Granhag, Lindström & Nordin (2017), s. 58; Jfr Trankell (2005), s. 76 f.

²⁷⁹ Granhag, Lindström & Nordin (2017), s. 58.

5.4 Bedömning av sökandens sexuella läggning

5.4.1 Känslor och tankar

Efter Migrationsöverdomstolens uttalande kring tillförlitlighetsbedömningar i dessa typer av asylmål kan det sägas att underinstanserna mycket ofta involverar den sökandes förmåga att på ett utförligt sätt berätta om sina tankar och känslor kring sin sexuella läggning och hur de kommit till insikt om denna.²⁸⁰ Detta synsätt på tillförlitlighetsbedömningen återfinns också i UNHCR:s riktlinjer för utredning av asylskäl hänförliga till sexuell läggning.²⁸¹

Ofta önskar beslutsfattaren att den sökande resonerar kring sina tankar och känslor för sin sexuella läggning i förhållande till det rådande samhället och speciellt religionen i hemlandet.²⁸² Det är förståeligt att beslutsfattaren önskar att den sökande reflekterar kring denna aspekt av sina upplevelser eftersom det är antagligt att religion och religiöst grundade samhällsnormer ofta utgör skälen till varför denna grupp utsätts för förföljelse.

Det kan dock ibland sägas vara mycket oklart vilken typ av svar Migrationsverket önskar av den sökande för att godkänna graden av reflektion kring dennes känslor och tankar angående sin sexuella läggning. Det förekommer att Migrationsverket underkänner den sökandes förmåga att i sin muntliga berättelse reflektera kring sina tankar och känslor, trots att personen svarat på verkets frågor på ett sätt som förefaller vara både utförligt och personligt.²⁸³ I ett fall hade den sökande berättat följande under Migrationsverkets utredning:

²⁸⁰ Se Migrationsdomstolens uttalande i MIG 2013:25 i avsnitt 3.3.5.6. Se exempelvis migrationsdomstolens och Migrationsverkets bedömning i UM 11317-16, UM 4650-16, UM 4651-16, UM 7448-17, UM 14129-17, UM 8686-15, UM 13156-16, UM 351-18, UM 4651-16.

²⁸¹ UNHCR, Guidelines on international protection no. 9: *Claims to Refugee Status based on Sexual Orientation and/or Gender Identity*.

²⁸² Se exempelvis migrationsdomstolens och Migrationsverkets bedömning i UM 13156-16, UM 11317-16,

²⁸³ Se även UM 351-18.

Du kände dig annorlunda som barn. Du kände att du hade något djupt inne i dig som du inte kunde komma ut med. Du kände att du drogs till killar och om du ville ha sexuellt umgänge så ville du ha det med killar. Du kunde inte berätta för din familj. [...] I början var det som en lek men sen blev det någonting annat. Du började känna njutning och det var mycket skönare och roligare att vara med en kille även om det var förbjudet och omöjligt. Ni visste att ni gjorde något fel och det skrämde er. [...] De [landsmännen] pratade om respekt och att man förlorar sin respekt av homosexualitet. Du blev förvirrad av det de sa och började tänka på döden. Du tänkte att du inte är normal och inte är som andra människor. Dina landsmän sa alltid att personen hellre ska dö än vara homosexuell. Du kände dig som ingenting och då var det bättre att tåga och inte säga något. Du kände rädsla, oro och att du äcklades av sig själv. [...] När du kom till Sverige hade du en framtid men den försvann när du fick ditt första avslag. *Din familj kommer aldrig acceptera din sexuella läggning och du kommer aldrig kunna leva som du vill i framtiden i Marocko.*²⁸⁴

Migrationsverket underkände däremot sökandens muntliga utsaga på grund av att han, trots sin detaljerade berättelse av sina känslor, inte ansågs kunna redogöra för sina tankar och känslor på ett tillräckligt utförligt sätt. Migrationsverket gav följande motivering till sitt beslut.

Migrationsverket finner det *anmärkningsvärt* att du inte på ett djupare och mer personligt plan kan beskriva den process du torde gått igenom från det att du började känna dragning till andra pojkar till det att du accepterar din sexuella läggning. [...] Migrationsverket bedömer att dina svar *inte redogör dina personliga tankegångar och känslor* du torde känt vid det tillfälle du blivit medveten om och accepterat din sexuella läggning. [...] Uppgifterna du lämnat är *allmänt hållna, utan egna tankar eller djupare reflektioner* om vad din åberopade homosexualitet har för innebörd för dig personligen och ditt framtida liv.²⁸⁵

Insikten och känslan av en sexuell läggning grundas i en högst personlig upplevelse och det verkar märkligt att verket här inte godkänner mannens formuleringar trots att de beskriver just den sökandens känslor och tankar kring sin läggning. I ett flertal formuleringar i berättelsen talar den asylsökande i direkta ordalag om sina känslor i olika skeden av sitt liv i relation till sin sexuella läggning. Både Migrationsverket och migrationsdomstolen konstaterade dock i detta ärende att den sökande inte genom sin muntliga redogörelse lyckats göra sin sexuella läggning sannolik.

²⁸⁴ UM 5717-17. Min kursivering.

²⁸⁵ UM 5717-17. Min kursivering.

Migrationsverkets uttalanden om att den sökandes berättelse inte innehåller några egna tankar eller reflektioner är direkt felaktiga, och det finns därför skäl att ifrågasätta bedömningen av den muntliga utsagens innehåll. Det är även svårt att i detta fall inte reflektera kring huruvida bedömningen av tillförlitligheten i uppgifterna gällande den sökandes sexuella läggning har fått färgas av det allmänna intrycket av personens trovärdighet. Migrationsdomstolen uttalade att den sökandes allmänna trovärdighet kunde ifrågasättas på grund av ett sent åberopande av sökandes sexuella läggning som skyddsskäl, samt de motstridiga uppgifter som lämnats angående personens identitet.²⁸⁶ Det kan tänkas att bedömarna satt lägre tilltro till den sökandes uppgifter i den muntliga utsagan gällande den sexuella läggningen på grund av medvetenheten om trovärdighetsbristerna i andra delar av processen.

Det finns inom psykologiforskningen visst stöd för att känslouttryck i en berättelse, som inte kan förklaras med de sinnesintryck som ingår i utsagan, eventuellt ökar sannolikheten för att utsagan speglar ett självupplevt händelseförlopp.²⁸⁷ Detta kriterium är dock komplicerat och kräver en omsorgsfull analys av bevismaterialet om det ska kunna användas med gott resultat.²⁸⁸ Undersökningar har visat att beslutsfattare i hög utsträckning påverkas av känslomässiga detaljer i en berättelse i sitt beslutsfattande. Det går därför inte att dra några säkra slutsatser vad gäller sanningshalten i en berättelse baserat på användningen av känslouttryck.²⁸⁹

På grund av att människor med olika kulturell bakgrund har olika kommunikationsstil använder vi också olika mycket känslomässighet och verbalitet när vi talar om våra upplevelser. Antropologisk forskning om så kallade kulturella kommunikationsstilar har visat att det under asylutredningar ofta finns en diskrepans mellan intervjuarens och den

²⁸⁶ UM 5717-17.

²⁸⁷ Trankell (2005), s. 78 f.; Memon, Vrij & Bull (2003), s. 12.

²⁸⁸ Trankell (2005), s. 78.

²⁸⁹ Christianson & Ehrenkrona (2011), s. 136 f.

sökandes sätt att kommunicera kring känslor och tankar.²⁹⁰ Berättelsen bör innehålla en väl utvecklad verbalitet kring känslor och tankar och den sökande förväntas kunna sätta ord på upplevelser, tankar och känslomässiga detaljer. Under utredningen kan den sökande förväntas visa känslor, men på ett lagom tyglat sätt och i linje med den känslomässighet som passar med beslutsfattarens kulturella kommunikationsstil.²⁹¹ Det faktum att sökandens kommunikationsstil avviker från eller direkt kolliderar med vår egen kan bli ett stort problem när beslutsfattaren vid bedömningen av den åberopade skyddsgrunden tillåts göra en bedömning av personens allmänna trovärdighet. Det finns en risk att en bedömare applicerar det synsätt gällande homosexualitet som råder här på en asylsökande från en helt annan kulturell kontext, och det kan då uppstå en risk för felbedömningar grundade i att personen eventuellt avviker mycket från det beteende och de framtoning som beslutsfattarens kanske förväntar sig att få se.²⁹²

Sökandens geografiska ursprung har enligt forskningen också generellt sett betydelse för personens kommunikationsstil kring känslor och tankar och hur dessa kommer till uttryck.²⁹³ Trots att beslutsfattarna alltså förväntar sig, eller kanske rent av kräver, att den sökande i sin berättelse resonerar kring och utvecklar sina känslor och tankar är det alltså svårt att utröna vilka krav som faktiskt ställs på innehållet i utsagan.

5.4.2 Stereotypisering av homosexuella

Migrationsöverdomstolen har i linje med UNHCR:s riktlinjer uttalat att den sökande i mål grundat på skyddsgrunden sexuell läggning ska bemötas på ett ”icke-fördömande sätt”.²⁹⁴ Det förekommer trots detta en del uttalanden från bedömare vilka kan ha anledning att ifrågasättas med bakgrund av denna övergripande fördomsfria målsättning.

²⁹⁰ Schelin (2007), s. 199.

²⁹¹ Granhag, Lindström & Nordin (2017), s. 65.

²⁹² Jfr Hegarty (2018), s. 68 ff.

²⁹³ Granhag, Lindström & Nordin (2017), s. 66; Schelin (2007), s. 199.

²⁹⁴ MIG 2013:25, s. 5; UNHCR, Guidelines on international protection no. 9: *Claims to Refugee Status based on Sexual Orientation and/or Gender Identity*, art. 3–4.

I ett fall hade den sökande åberopat intima bilder på honom tillsammans med andra män, samt aktivitet på diverse internetsidor för homosexuella kontakter.²⁹⁵ Migrationsverket uttalade angående detta att:

Migrationsverket anser inte att det finns någon anledning att ifrågasätta omständigheten att klaganden har haft homosexuellt umgänge. Denna omständighet i sig ger dock *inget stöd för att han är homosexuell* eller bisexuell eller för att han skulle vilja leva tillsammans med en man vid ett återvändande till Nigeria.²⁹⁶

Migrationsverket uppmärksammar sedan att sökanden på ett foto på Facebook omtalat en kvinna som ”wife”, men sökanden menar att detta inte ska tolkas bokstavligt utan att kvinnan är en nära vän. Migrationsverket menar i samband med detta att hans förklaringar inte kan anses rimliga och konstaterar att ”det som framgår om fotografiet är mycket svårt att förena med hans uppgifter om att han aldrig haft några starka känslor för kvinnor”.²⁹⁷ Detta uttalande är märkligt eftersom materialet i bevishänseende kan anses förhållandevis likställt. Beslutsfattaren menar alltså att bilder av sökanden tillsammans med män inte visar att han är homosexuell, medan bilder av den sökande tillsammans med en kvinna visar att han inte är homosexuell. Att sökanden har en nära relation med en kvinna måste inte nödvändigtvis innebära att den relationen är förenad med sådana känslor som karakteriserar en persons sexuella läggning.²⁹⁸ Dessa uttalanden från Migrationsverkets sida kan visa på en motstridig värdering av liknande bevisning baserat på föreställningar om hur en homosexuell läggning bör yttra sig. Dessa uppfattningar kan grunda sig i det som inom HBTQ-forskningen kallas för sexuell stigmatisering, alltså tvivel på den sökandes åberopade sexuella läggning grundade på en generellt negativ syn på denna grupp som sprids via utbredda fördomar.²⁹⁹ Det kan också tyckas som en form av stereotypisering i sig att en sexuell läggning ska anses innehålla ”starka känslor”; det är svårt att se att en man som har sexuellt umgänge med enbart kvinnor, men inte

²⁹⁵ UM 2359-16.

²⁹⁶ UM 2359-16. Min kursivering.

²⁹⁷ UM 2359-16.

²⁹⁸ För en definition av begreppet sexuell läggning, se avsnitt 2.2.3.1.

²⁹⁹ Hegarty (2018), s. 68–75; Herek (2009), s. 65.

uppges sig ha några starka känslor för kvinnor istället hade blivit anklagad för att vara homosexuell.

Ett annat målande exempel på beslutsfattarnas syn på den process en asylsökande förväntas ha gått igenom i anslutning till sin sexuella läggning är ett fall med en man ifrån Nigeria. Mannen uppgav att han befunnit sig i Sverige i två år innan han insåg sin sexuella läggning, och ytterligare två år innan han började leva som öppet homosexuell. Detta skadar enligt båda instanser tillförlitligheten i hans berättelse, och Migrationsverket menar att ”din redogörelse visar enligt verkets mening närmast på en *känslomässigt problemfri tillvaro vad gäller din sexualitet* och du har inte förmått förmedla att du har *fört en inre och yttre kamp* för att få leva det liv du önskar”.³⁰⁰ Även migrationsdomstolen uttalar att den sökande inte redogjort för någon inre kamp i förhållande till sin sexuella läggning och att detta leder till att tillförlitligheten i hans berättelse bör ifrågasättas.³⁰¹

Det kan anses fullt rimligt att beslutsfattaren ställer frågor om vilken inre process den sökande haft för att komma till insikt om sin sexuella läggning, eftersom ett skyddsbehov också oundvikligen inkluderar en farlig situation för homosexuella i hemlandet. I ett samhälle där homosexualitet förenas med livsfara, starkt stigmatiserande eller social utfrysning är det rimligt att förvänta sig att denna insikt *kan* förenas med starka känslor av skam eller ångest. Det kan dock inte ses som rimligt att beslutsfattarna värderar inkommen bevisning eller en muntlig utsaga mot bakgrund av förutfattade meningar eller fördomar om hur homosexuella bör bete sig eller tänka kring sig själva och sin sexuella läggning. Att den sökande som kommit till insikt om sin läggning först efter att ha flytt till Sverige har en ”känslomässigt problemfri” inställning till sin sexualitet måste anses mindre märkligt än att en sökande som flytt på grund av förföljelse för sin läggning känner på samma sätt. Det är alltså befogat av beslutsfattaren att ställa frågor om de inre processer som är förknippade med att leva med en starkt kulturellt

³⁰⁰ UM 4651-16. Min kursivering.

³⁰¹ UM 4651-16.

tabubelagd sexuell läggning, men bedömningen av svaren bör baseras på ett underlag av så fördomsfria erfarenhetssatser som möjligt för att garantera en materiellt korrekt och därmed rättssäker bevisvärdering.

Den sökandes sexuella läggning ska inte ifrågasättas under utredningen, men det finns alltså tecken på att bedömningen av trovärdigheten ändå ibland innehåller en misstro mot den sexuella läggningen. Denna misstro kan bygga på stereotypa uppfattningar om sexuell läggning och könsuttryck. När dessa bedömningsgrunder endast är implicita eller förklädda i andra frågor blir de svårare att få grepp om och kan dölja sig i ett allt för otydligt beslutsunderlag.

6 Avslutande analys

6.1 Inledning

Syftet med denna uppsats är, som tidigare angetts, att utifrån ett rättssäkerhetsperspektiv analysera domstolarnas bevisvärdering av muntliga utsagor i asylmål om sexuell läggning. För att kunna uppnå det uppställda syftet ställdes i uppsatsens inledning ett antal frågeställningar³⁰² som till viss del redan besvarats i de föregående avsnitten. I detta kapitel kommer det som framkommit i dessa tidigare avsnitt därför att sammanfattas och analyseras. Uppsatsens frågeställningar kommer därmed att slutgiltigt besvaras.

6.2 Juridiska kriterier för bedömning av trovärdighet och tillförlitlighet

6.2.1 Utvecklade bedömningskriterier

Det har inom den prejudicerande juridiken utvecklats en rad bedömningskriterier för muntliga utsagor vilka används i prövningen av asylmål. Dessa kriterier har sin grund i den internationella rätten genom UNHCR:s handbok, UNHCR:s riktlinjer samt Skyddsgrundsdirektivet. Migrationsöverdomstolen har sedan direkt citerat eller tagit inspiration från dessa rättskällor i sina prejudicerande uttalanden om vilka bedömningsgrunder som aktualiseras i svensk rätt. De kriterier för bedömning av tillförlitligheten i den sökandes utsaga som utvecklats inom den juridiska disciplinen fokuserar främst på vissa delar av utsagans innehåll och beständighet. För att en utsaga ska anses tillförlitlig menar de aktuella juridiska rättskällorna på området att den bör vara utan motstridiga eller felaktiga uppgifter, förhållandevis klar och detaljrik, och berättelsen bör i huvudsak förbli oförändrad i de olika instanserna.³⁰³

³⁰² Se avsnitt 1.2.

³⁰³ Se avsnitt 3.3.5.

När det gäller bedömningen av trovärdigheten i den sökandes sexuella läggning har bedömningskriteriet allmän trovärdighet lånats in i den svenska rätten ifrån formuleringen av bevislätnadsregeln i UNHCR:s handbok och Skyddsgrundsdirektivet. Denna bedömningsgrund kan dock sägas vara något oklar eftersom varken dess tolkning eller tillämpning inte definierats närmare av Migrationsöverdomstolen.³⁰⁴ Denna bedömningsgrund kan också sägas vara problematisk eftersom den inte heller förklaras eller utvecklas närmare av UNHCR. Det är därför svårt att veta om bedömningen bör baseras på de specifika omständigheter som aktualiserades i just de två fall Migrationsöverdomstolen behandlade i sina prejudikat, eller om bedömningen kan baseras på ett ”allmänt intryck” av den sökandes trovärdighet gällande sin sexuella läggning.

Bedömningen av sökandens sexuella läggning, som ju är föremålet för skyddsgrundsbedömningen, kan alltså generellt i underinstanserna sägas baseras på både en bedömning av tillförlitligheten i den sökandes utsaga, där de fastslagna bedömningskriterierna används i hög utsträckning, och även i många fall på en bedömning av den allmänna trovärdigheten, eller trovärdigheten vilken den sökande överlag förmedlar som homosexuell. Problematiken kring delar av detta tillvägagångssätt kommer att vidareutvecklas i det följande.

6.2.2 Bedömningskriteriernas oklara innebörd

Det kan alltså sägas att underinstanserna i sin bedömning *begreppsmässigt* i hög utsträckning använder sig av de kriterier som utvecklats i överinstans. Det är däremot svårt att säga vilken innebörd Migrationsöverdomstolen och de internationella instrumenten från början lagt i begreppen – alltså vad de menar att bedömningen av exempelvis berättelsens ”detaljrikedom” faktiskt ska grunda sig på – och vilka faktorer av en berättelse som därmed kan anses uppfylla detta krav. Den första felkällan vid bevisvärderingen härstammar alltså från det faktum att en begreppsbyggnad utan klara tolkningsregler

³⁰⁴ Se avsnitt 3.3.5.2.

konkretiserats i rättstillämpningen för underinstanserna. Tolknings- och tillämpningsproblematiken kring begreppen kan därmed anses kvarstå trots att de fastställda bedömningskriterierna alltså används konsekvent av underinstanserna; detta genom begreppens luddiga ursprungliga innebörd. De otydliga krav som ställs på utsagans innehåll märks bland annat i vissa ärenden där beslutsfattaren ansåg att den sökande, trots en lång utläggning kring hans tankar och känslor, att hans utsaga inte innehållit några beskrivningar av just dessa aspekter.³⁰⁵

Alternativet kan sägas vara att man i högre rättsinstanser och instrument avstår från att stipulera några gemensamma eller övergripande bedömningsgrunder. Detta tillvägagångssätt hade dock troligen lett till en ännu större diskrepans mellan underinstansernas bedömning, på grund av att den enskilde bedömaren hade haft färre vägledande element att hänga upp sin bedömning av utsagan och ärendet på. Dåligt motiverade avgöranden utan tillhandahållande av unisona bedömningskriterier från prejudikatinstans hade därmed bidragit till en ännu större risk för svepande och generella bedömningar i underinstanserna. För att i bevishänseende kunna avgöra huruvida den sökande uppfyllt sin del av bevisbördan och beviskravet upp till bevislätnadsregeln krävs därför rimligtvis någon form av hjälpmedel. Dessa hjälpmedel består i dagsläget av de bedömningskriterier som finns tillgängliga från den svenska överinstansen och internationella instrument. Det övergripande problemet med att tillämpa generella bedömningskriterier är att de kan tillämpas konsekvent av underinstanserna, men får ändå ingen unison betydelse och tillämpning eftersom en individuell tolkning av kriteriernas innebörd alltid sker. Materiellt riktiga bevisvärderingar måste ske in casu med beaktande av omständigheterna i det enskilda fallet, och det är troligen oundvikligt att enskilda bedömare kommer att tolka den bokstavliga innebörden av de fastslagna bedömningskriterierna på olika sätt.³⁰⁶

³⁰⁵ Se det citerade fallet i avsnitt 5.4.1.

³⁰⁶ Problematiken med bedömarens personliga värderingar av begrepp och intryck diskuteras vidare i avsnitt 6.4.

6.3 Tvärdisciplinär kritik

6.3.1 Psykologiska möjligheter till korrekt bedömning av utsagor

Det finns enligt omfattande forskning på området inget säkert sätt att fastställa huruvida en person ljuger eller talar sanning om ett visst förhållande eller händelse. Det innebär indirekt att det inte heller finns något säkert tillvägagångssätt för att bedöma en persons trovärdighet, respektive tillförlitligheten i en utsaga.³⁰⁷ Trots att beslutsfattare i asylmål alltså har en lös ram av bedömningskriterier att använda vid analysen av utsagans tillförlitlighet, menar psykologisk forskning att den bedömning som beslutsfattaren gör ändå bör ses som intuitiv och baserad på kulturell bakgrund, personliga referenser och tidigare erfarenhet.³⁰⁸ Det går alltså inte enligt forskningen att på ett säkert sätt säga om en sökande ljuger eller inte, men det finns dock vetenskapligt belägg för användandet av vissa verbala indikatorer som hjälpmedel i bedömningen. För att kunna åstadkomma en så materiellt korrekt och rättssäker dom som möjligt i dessa komplicerade mål är det därför önskvärt att de bedömningskriterier som tillämpas av domstolen har vetenskapligt stöd. I det följande kommer därför en sammanfattning av vilket stöd de juridiskt utarbetade bedömningskriterierna har, med utgångspunkt i den psykologiska forskning som presenterats i tidigare avsnitt.³⁰⁹

6.3.2 Bedömningskriteriernas stöd i psykologisk forskning

Det är, som tidigare nämnts, svårt att exakt precisera varifrån formuleringen av samtliga bedömningskriterier som används i svensk praxis härstammar. Det kan dock sägas att lydelsen av kriterierna i viss mån överensstämmer med benämningen av de kriterier som används inom psykologisk forskning för att avgöra huruvida en utsaga kan anses självupplevd eller ej.

³⁰⁷ Se avsnitt 4.2.

³⁰⁸ Se avsnitt 4.2. Se vidare om betydelsen av domarens erfarenhetssatser nedan under avsnitt 6.4.

³⁰⁹ Se avsnitt 5.3 och 5.4.

Underinstanserna värderade i hög utsträckning i bedömningarna av den sökandes utsaga huruvida berättelsen *verkar självupplevd*. Uppfylldandet av detta kriterium verkar baseras på ett allmänt intryck av personens berättelse, med ledning av någon eller några av de vanligaste bedömningskriterierna. Även här finns problematiken att bakgrunden till bedömningen av huruvida berättelsen framstår som självupplevd förblir något oklar. Detta särskilt när bedömaren i vissa fall nöjer sig med att konstatera att utsagan saknar en självupplevd prägel utan att närmare redogöra för grunderna till denna iakttagelse.³¹⁰ Självupplevda utsagor skiljer sig enligt psykologisk forskning från icke-självupplevda berättelser både vad gäller kvalitet och kvantitet på innehållet. Men att utsagan verkar självupplevd är inte ett självständigt kriterium i psykologisk forskning, utan alla andra bedömningskriterier används istället för att avgöra om utsagan i slutändan kan anses självupplevd eller inte. I underinstanserna verkar frågan om utsagan ses som självupplevd dels användas som ett självständigt bedömningskriterium med oklar innebörd, dels som ett övergripande kriterium som baseras på olika intryck av bedömningsgrunderna. I de fall självupplevd används som en självständig bedömningsgrund av underinstanserna återkommer problematiken med att detta tillvägagångssätt skapar en icke-transparent och känslöstyrad intuitiv bedömning av berättelsen, om beslutsfattaren inte hänger upp intrycket av att berättelsen verkar självupplevd på några konkreta bedömningskriterier.

De övergripande bedömningskriterierna som underinstanserna använder sig av för att försöka avgöra huruvida en berättelse är självupplevd kan ibland sägas vinna starkt empiriskt stöd i rättspsykologisk forskning, och ibland mer anses vara baserade på domstolens egen uppfattning om vad som utgör en tillförlitlig utsaga. I det följande sammanfattas i vilken mån användningen av dessa juridiska bedömningskriterier kan anses legitim i förhållande till psykologisk forskning på området.

³¹⁰ Se avsnitt 5.3.2.1.

Underinstanserna hänför ofta bedömningen av huruvida utsagan anses självupplevd till *graden av vaghet, respektive detaljrikedom* i berättelsen. Användningen av just detta bedömningskriterium kan objektivt sett sägas ha starkast empiriskt stöd från psykologiforskningens sida.³¹¹ Det krävs dock att beslutsfattaren i någon utsträckning är medveten om vilka typer av detaljer som indikerar en självupplevd utsaga, vilket enligt forskning på området bör utgöras av kontextuell, rumslig och tidsmässig information.³¹² Detta kan exempelvis inkludera var något hände, eller när något inträffade för första gången. Det kan dock vid första anblick verka något komplicerat för beslutsfattaren att under långa intervjuer med den sökande, eller under en domstolsförhandling ha förmågan att sortera ut detaljer i en pågående berättelse och på ett korrekt sätt kategorisera dem som tillhörande någon av de tre uppräknade typerna. Resultatet blir troligen istället att beslutsfattaren skapar sig en övergripande uppfattning om utsagans detaljrikedom baserat på sitt intryck av berättelsen som helhet.

Bedömaren bör med hänsyn till den uppfattade detaljrikedomen eller vagheten i den sökandes berättelse även uppmärksamma huruvida någon av delarna i berättelsen kan innehålla ett trauma som kan påverka karaktären av de återgivna detaljerna. Enligt psykologisk forskning kan återberättade detaljer från traumatiska händelser återges innehållande mer central information än perifer information³¹³, vilket kräver att beslutsfattaren även här aktivt lyckas skilja på dessa typer av detaljer i berättelsen. Den typ av medvetenhet inför olika typer av detaljer som nämnts ovan kan säkerligen vara svår att besitta för den genomsnittliga beslutsfattaren, och det kan dessutom krävas en medvetenhet kring vilken påverkan den sökandes kulturella kommunikationsstil har på förmågan och tillvägagångssättet vid återberättande av detaljer. Detaljer i återberättande kan alltså enligt forskningen påverkas av traumatiska minnen, men det är inte alltid de asylsökande har varit med om vad som skulle klassas som traumatiska

³¹¹ Se avsnitt 5.3.2.2.

³¹² Se avsnitt 5.3.2.2.

³¹³ Se avsnitt 5.3.2.2.

händelser. Det kan vara så att den sökandes utsaga exempelvis bedöms som detaljfattig i de delar som rör förhållanden under uppväxten i relation till personens sexuella läggning, eller att berättelsen om sökandens liv som homosexuell i hemlandet eller i Sverige präglas av en typ av detaljfattigdom som inte kan bortförklaras med trauma. I dessa fall föreligger alltså stöd i forskningen för att en detaljrik utsaga i större utsträckning baseras på självupplevda händelser och domstolen kan därför sägas ha fog för att använda denna bedömningsgrund, givet att man är uppmärksam på vilka händelser och vilken typ av berättelse det appliceras på.

Underinstanserna kan sägas basera kravet på detaljrikedom och frånvaro av vaghet på hur ingående och grundligt den sökande kan redogöra för exempelvis händelser, tankar, uppväxt och relationer.³¹⁴ Det kan enligt min mening ses som rimligt att en beslutsfattare förväntar sig att den sökande har förmågan att på ett någorlunda detaljerat sätt redogöra för avgörande händelser i livet, synen på homosexualitet i hemlandet, eller tidigare partners de haft en relation med. Detta är ett krav som tål att ställas på den sökande för att dels kunna utröna dennes skyddsgrund, det vill säga huruvida personen sannolikt är homosexuell, och dels få en uppfattning om de omständigheter som legat till grund för personens skyddsbehov. Användningen av kriteriet gällande detaljrikedom respektive vaghet får alltså, trots besvären med att kategorisera de framkomna detaljerna, ändå överlag anses befogad om man ser till vilket övergripande stöd denna bedömningsgrund trots allt har i psykologiforskningen.

Bedömningen av den sökandes utsaga i förhållande till *kronologi och oföränderlighet* anses i underinstanserna som en viktig indikator på tillförlitlighet. När det gäller det empiriska stödet för att se till detta bedömningskriterium kan inledningsvis konstateras att det överensstämmer med det som inom psykologin brukar kallas konstanskriteriet. Att en utsaga är kronologiskt sammanhängande, eller fri från inre motstridigheter i

³¹⁴ Se avsnitt 5.3.2.2.

informationen är enligt forskningen en indikator som eventuellt kan tyda på att berättelsen är självupplevd. Det är svårt att veta hur underinstanserna bedömer kronologin i berättandet, eftersom detta måste iaktas på plats när utsagan levereras, men att sätta högre tilltro till en utsaga som berättas fritt genom associationer snarare än genom en mekaniskt kronologisk återgivning ges stöd i psykologisk forskning.³¹⁵

Det krävs dock en mer sammanhållen tillämpning av kriteriet i de forskningssammanhang där dess legitimitet undersöks innan det vinner övertygande stöd i psykologisk forskning som ett tecken på att en utsaga är självupplevd.³¹⁶ Tillämpningen av detta bedömningskriterium i underinstanserna kan alltså med detta oklara forskningsstöd ur ett rättssäkerhetsperspektiv te sig något osäker. En sökande kan genom att upprepa en fabricerad historia genom flera instanser uppnå en hög grad av säkerhet och få utsagan att framstå som oförändrad.³¹⁷ Denna omständighet kan i sin tur, grundat på bedömningskriteriet ”sammanhängande” eller ”oförändrad”, användas av beslutsfattaren för att motivera utsagans självupplevda prägel. Problematiken i detta tillvägagångssätt ligger i att psykologisk forskning inte ger något klart svar på i vilken riktning detta bedömningskriterium pekar; att berättelsen i sina huvuddrag är oförändrad kan enligt empiriska studier både tyda på att den är fabricerad, respektive självupplevd.³¹⁸ Eftersom det inte finns något starkt stöd för just denna bedömningsgrund i rättspsykologisk forskning bör beslutsfattarna vidta stor försiktighet att vid observationen att en sökandes utsaga innehåller en hög grad av oföränderlighet tolka detta som att berättelsen måste vara självupplevd.

Bedömningen av huruvida den sökande gjort sin sexuella läggning sannolik sker alltså oftast genom att underinstanserna tillämpar de fastslagna tillförlitlighetskriterierna för att avgöra hur personen lyckats redogöra för sin

³¹⁵ Se avsnitt 5.3.2.3.

³¹⁶ Se avsnitt 5.3.2.3.

³¹⁷ Se avsnitt 5.3.2.3.

³¹⁸ Se avsnitt 5.3.2.3.

sexuella läggning. Detta sker genom att beslutsfattaren avgör huruvida berättelsen uppfyller bedömningskriterierna på ett sådant sätt att den når upp till beviskravet. Detta kan inkludera att personen med bakgrund i kriterierna på ett övertygande sätt lyckats redogöra för sina *tankar och känslor*, respektive att berättelsen verkar *självupplevd*. De fastslagna bedömningskriterierna används alltså i underinstanserna som måttstock för i vilken mån den sexuella läggningen kan anses övertygande. Huruvida detta uttrycks av beslutsfattaren som att berättelsen verkar självupplevd och därmed tillförlitlig, eller om man uttalar att sökanden lyckats redogöra för sina tankar och känslor på ett sådant sätt att berättelsen godtas, varierar. Ibland används, efter en tillämpning av ett urval av tillförlitlighetskriterierna, en kombination av dessa två faktorer för att motivera beslutet.³¹⁹ Den övergripande bilden av tillämpningen av tillförlitlighetskriterierna är alltså att de används som hjälpmedel vid bevisvärderingen och bedömningen av tillförlitlighet i den sökandes utsaga gällande dels självupplevda händelser och dels den sexuella läggningen.

Migrationsdomstolen och Migrationsverket inkluderar, i överrensstämmelse med Migrationsöverdomstolens praxis och uttalandena i UNHCR:s handbok, ofta en bedömning av sökandens allmänna trovärdighet i bedömningen av ärendet. Bedömningen av denna faktor relateras – på grund av en allmän begreppsförvirring – omväxlande till olika delar av utsagan eller omständigheter i processen. Ibland lämnas ingen uppenbar förklaring av beslutsfattaren till varför den allmänna trovärdigheten ifrågasätts, utan förklaringen förväntas troligen framgå av domstolens eller verkets tidigare resonemang. Det kan därför sägas vara mycket svårt att fastställa på vilken grund underinstanserna anser att den sökande lyckats förmedla en allmän trovärdighet eller ej.

När det gäller den trovärdighet den sökande förväntas förmedla kring sin person och sin läggning kan konstateras att underinstanserna i de flesta fall

³¹⁹ Se exempelvis citerat rättsfall i avsnitt 5.3.2.1.

gör en bedömning av sannolikheten i den sökandes åberopade sexuella läggning med grund i tillförlitligheten i berättelsen och omständigheter i utsagan. I vissa fall verkar dock underinstanserna bortse från att vissa bedömningskriterier verkar vara uppfyllda i värderingen av huruvida sökandens sexuella läggning anses övertygande. Om sökandens trovärdighet kan anses ifrågasatt på grund av andra omständigheter i ärendet tillåts detta ibland överskugga det faktum att utsagan kanske hade kunnat anses uppfylla beviskravet upp till en bevislättnad för den sökande.³²⁰ Det finns alltså en risk att den sökande riskerar att nekas asyl på grund av det som beslutsfattaren anser vara allmänna trovärdighetsbrister, trots att personens utsaga materiellt sett kanske uppfyller något eller några av bedömningskriterierna för tillförlitlighet. Bilden av den sökandes person eller beteende under processen tillåts överskugga den materiella bedömningen av den muntliga utsagan, alltså det faktiska bevismedlet i ärendet. Detta tillvägagångssätt är problematiskt eftersom det flyttar fokus från bevisvärderingen av uppgifterna i ärendet, till en bedömning av intrycket av den sökande som grundas på annan information och omständigheter som egentligen inte hör till värderingen av huruvida den sökande uppfyllt beviskravet. På detta sätt tillerkänns inte de sökande vars allmänna trovärdighet anses svikta på grund av mer eller mindre uttalade faktorer en rättssäker prövning av sina ärenden baserat på den berättelse de framfört som grund för sin ansökan.

De lösa motiveringar till slutsatser, och avslag på grund av brister i den allmänna trovärdigheten som ofta förekommer i dessa ärenden har mycket stor påverkan på den enskildes liv. Denna rättsliga försumlighet kan sägas skada den nödvändiga transparens som måste förekomma i beslutsfattandet, och det föreligger därmed svårigheter att avgöra beslutens materiella riktighet. Det finns i dessa fall ingen reell möjlighet till insyn i bedömningens grunder och hur beslutsfattaren faktiskt resonerat vid bevisvärderingen av den muntliga utsagan. Det är omöjligt för både den enskilde sökande och utomstående att veta huruvida denna bedömning grundar sig på en korrekt

³²⁰ Se det citerade fallet UM 5717-17 i avsnitt 5.4.1.

bevisvärdering och om den därmed kan anses vara materiellt riktig och därmed rättssäker. Underinstansernas genomgående vaga motiveringar till vad som i det enskilda fallet utgör tillförlitlighetsbrister kan ses som problematiskt i förhållande till möjligheten att få en översyn av rättstillämpningen och grunderna till besluten. Det kan alltså önskas att underrätterna, när de tillämpar kriterierna, i större utsträckning motiverar vad deras bedömning baseras på och i vilken mån faktorer i den sökandes berättelse eller beteende grundat uttalandena om tillförlitlighet och trovärdighet. Detta för att bättre kunna utröna i vilken mån avgörandet baserats på exempelvis ett ”allmänt intryck” av utsagan.

Det kan avslutningsvis konstateras att tillvägagångssättet att i bevisvärderingen inkludera ett element av allmän trovärdighet kan resultera i två typer av materiellt felaktiga beslut. Dels kan en homosexuell asylsökande riskera att inte bli trodd av beslutsfattaren baserat på en oförmåga att förmedla en allmän trovärdighet – eventuellt på grund av beslutsfattarens stereotypa uppfattningar av homosexuella – och dels kan en person som inte är homosexuell lyckas lura beslutsfattaren. Rättssäkerheten i bedömningen av dessa asylärenden hotas alltså av att homosexuella sökanden är utlämnade till enskilda personers bedömningar, och att beslutsfattaren i viss utsträckning gör en bedömning grundad på helt intuitiva grunder, vilket kan äventyra den materiella riktigheten i beslutet.

6.4 Subjektiva inslag i bevisvärderingen

6.4.1 Tron på den egna bedömningsförmågan

Det har inom psykologisk forskning kunnat visas att människor i allmänhet har en överdriven tro på sin egen förmåga att bedöma huruvida det någon berättar för dem är sant eller falskt. Trots att det, som redovisats ovan, inte enligt forskningen är möjligt att på ett säkert sätt avgöra detta.³²¹ Denna övertro inkluderar även beslutsfattarens uppfattning om sin egen bedömningsförmåga när det gäller tillförlitligheten i en utsaga och

³²¹ Se avsnitt 4.2, samt 6.3.1.

trovärdigheten hos en person. Men denna bedömning bottnar oftast enligt forskningen på vaga och subjektiva uppfattningar om vad som utgör en tillförlitlig utsaga eller en trovärdig person.³²²

Kan denna övertro på den egna bedömningsförmågan och korrektheten i de egna erfarenhetssatserna riskera att skada rättssäkerheten genom att leda till materiellt felaktiga beslut som grundar sig på oriktiga eller bristfälliga bedömningsgrunder? Det kan sägas att fenomenet konfirmeringsbias bidrar till att forma de allmänna erfarenhetssatserna genom att beslutsfattaren använder sina subjektiva uppfattningar som underlag för att bedöma huruvida den sexuella läggningen har gjorts sannolik, och kan sedan inte få något facit på huruvida beslutet grundat på dessa uppfattningar var korrekt eller inte. Därför kan samma bristfälliga bedömningsgrunder tillåtas cementeras som sanna och komma att avgöra även framtida ärenden. Man skulle kunna säga att vissa bristfälliga bedömningsgrunder, genom att de i psykologiforskningen visats vara vanligt förekommande uppfattningar, därmed troligen används som utgångspunkt för bedömningen i flertalet ärenden och alltså medverkar till att *konstruera* gällande rättspraxis. Föreställningarna enskilda beslutsfattare besitter om vad som utgör trovärdighet och tillförlitlighet används alltså inte endast för att tolka fakta, utan reproducerar även dessa fakta. Resultatet av en mängd samstämmiga avgöranden i rättspraxis skapar ju ofrånkomligen en rättstillämpning, i dessa fall med risk för en förhållandevis osynlig bakomliggande problematik bestående av en bevisvärdering grundad på subjektiva eller felaktiga bedömningsgrunder.

6.4.2 Den intuitiva bedömningen – en

³²² Se avsnitt 4.2.

ofråkomlighet?

När det konstaterats att psykologiforskningen kan visa att personer inom rättsväsendet i hög utsträckning använder känsla och intuition för att avgöra om en person kan anses trovärdig eller en utsaga anses tillförlitlig³²³, bör man ställa sig frågan huruvida det överhuvudtaget går att komma ifrån detta element i bevisvärderingen?

Ett praktiskt problem kan exempelvis vara hur man bör se den faktiska bedömningen av huruvida beviskravet i asylmål är uppfyllt eller huruvida den sökande bör erkännas en bevislättnad (benefit of the doubt). Som tidigare nämnts brukar sägas att beviskravet i asylmål är sannolikt, vilket av doktrinen matematiskt sägs motsvara ungefär 70-75%.³²⁴ Det kan finnas en teoretisk poäng med att rangordna och konkretisera beviskraven i olika typer av mål för att exempelvis kunna diskutera och kritisera deras inbördes styrka. Problematiken uppstår dock i praktiken när en enskild bedömare får kännedom om att beviskravet i den typ av mål som hen kommer att avgöra är satt till sannolikt eller 70-75%. Hur innebörden av detta beviskrav tolkas av personen och vilka värderingar som läggs i denna siffra torde variera i hög grad, och det blir i slutändan då ändå den enskilda bedömarens uppfattning om vad som krävs för att *uppfylla* beviskravet som avgör ärendet. Bevisvärderingen vid tillämpningen av bevislättningsregeln kan ses som ännu luddigare, eftersom det här räcker för den sökande att leverera en rimlig och trovärdig berättelse som inte i huvudsak kan undermineras av myndighetens utredning.³²⁵

Hur man avgör huruvida den sökandes berättelse når upp till dessa krav baseras på hur de aktuella bedömningsgrunderna tolkas och tillämpas inom ramen för bevisprövningen. Den tidigare diskuterade tolkningsproblematiken kring de uppställda bedömningskriterierna aktualiseras alltså även här, eftersom innehållet i det steg som sker mellan att beslutsfattaren tillgodogör

³²³ Se avsnitt 4.2.

³²⁴ Se avsnitt 3.2.2.2.1.

³²⁵ Se avsnitt 3.2.2.2.2.

sig beslutsunderlaget – i detta fall den muntliga berättelsen – och att hen kommer fram till ett beslut om huruvida beviskravet kan anses uppfyllt eller ej, är subjektivt till sin natur. I och med att domare i princip är skyldiga att använda sina allmänna erfarenhetssatser vid bevisvärderingen³²⁶ kan detta subjektiva värderingsinslag trots allt ses som ett önskvärt element i bevisvärderingen. Man kanske helt enkelt här måste acceptera att en bevisvärdering innehåller subjektiva inslag och därmed också möjliga felkällor i bedömningen. Dess inslag kanske i ännu högre utsträckning måste accepteras i denna typ av mål där det i de flesta fall endast finns den sökandes egen berättelse att tillgå, till skillnad från brottmål där det oftast finns någon form av teknisk bevisning vars beviskraft går att mäta genom exempelvis en DNA-träff.

Om det oundvikligen ingår ett subjektivt värderingsinslag i bevisprövningen av dessa mål, går det då för domare och beslutsfattare att på något sätt bli mer medvetna om vilken del av deras bedömningar som tillåts baseras på ”känsla”, och vilka utgångspunkter denna värdering baseras på? I dessa typer av asylmål finns ofta bara den subjektiva grunden att falla tillbaka på vid en applicering av bedömningsgrunderna på utsagan. De allmänna erfarenhetssatserna som domaren besitter utifrån sin arbetslivserfarenhet och generella bild om världen blir det som i slutändan avgör huruvida beviskravet anses uppfyllt eller ej, och det skulle alltså kunna sägas att de allmänna erfarenhetssatserna som aktualiseras i dessa mål mynnar ut i just beslutsfattarens slutgiltiga känsla och intuition kring trovärdighet och tillförlitlighet.

6.4.3 Risker med generaliseringar

Eftersom beslutsfattarens allmänna erfarenhetssatser utgörs av just vaga generaliseringar om omvärlden innefattas också risken att bedömningar baserade på dessa premisser blir materiellt oriktiga, om erfarenhetssatserna på något sätt innehåller felaktigheter eller baseras på fördomsfulla

³²⁶ Se avsnitt 3.3.2.

antaganden. En risk med att basera en del av bevisvärderingen på generella antaganden är att trots att en uppfattning är utbredd i samhället behöver det inte betyda att den har någon validitet.³²⁷ Detta innebär alltså att de uppfattningar kring homosexuella som är utbredda i samhället kan vara fördomsfulla eller felaktiga, men trots detta vara en del av en beslutsfattarens allmänna erfarenhetsatsar vilka hen använder i bevisvärderingen av en asylsökandes trovärdighet, och tillförlitligheten i dennes utsaga. Användandet av en fördomsfull erfarenhetsats riskerar att skada den sökandes trovärdighet eller tillförlitligheten och eventuellt resultera i ett avslag grundat på dessa antaganden.

Trots att synen på sexuella minoriteter i samhället och attityder kring dessa grupper förbättrats i Sverige under 2000-talet³²⁸ kvarstår till stor del det sexuella stigmat för dessa grupper av människor, och än mer utbredd är problematiken i de asylsökandes hemländer. Eftersom det exempelvis finns stora skillnader i hur det är möjligt att leva som homosexuell i de sökandes länder jämfört med Sverige, kan det också vara vanskligt att applicera en erfarenhetsats gällande hur homosexuella här tänker och känner kring sin läggning, på en person som kommer från en diametralt motsatt kulturell kontext. Det kan å andra sidan ses som problematiskt att förvänta sig att dessa homosexuella sökanden ska bete sig på ett speciellt eller annorlunda sätt, ha vissa specifika upplevelser, eller tänka och känna på ett visst sätt kring sin läggning.

I ett citerat fall i undersökningen ovan återges ett långt sammandrag av den sökandes utsaga vad gäller hans tankar och känslor kring sin sexuella läggning under livet, en berättelse som enligt Migrationsverket inte innehållit några djupare reflektioner eller tankar.³²⁹ Detta är (som tidigare diskuterats) anmärkningsvärt i sig, men nästa fråga blir då huruvida någon bakomliggande uppfattning eller bild av vad den sökandes redogörelse av sina tankar och

³²⁷ Se avsnitt 3.3.2.

³²⁸ Se avsnitt 4.3.

³²⁹ Se avsnitt 5.4.1.

känslor *borde* innehålla har tillåtits influera beslutsfattarens syn på berättelsens beskaffenhet och innehåll. Migrationsverket verkar ibland förvänta sig att den sökandes redogörelse bör innehålla en djuplodande känslomässig utläggning om sexualitetens innebörd för personen, och helst någon form av ”inre och yttre kamp” för att ärendet ska inbegripa tillräcklig tillförlitlighet respektive trovärdighet. Samma sökande ansågs ha en ”känslomässigt problemfri tillvaro” gällande sin sexuella läggning, något som enligt båda instanser skadade den sökandes trovärdighet.³³⁰ I Sverige är troligen synen på homosexualitet och de homosexuellas inställning till sin läggning mycket mer avslappnad jämfört med i många andra länder. Att som den sökande i detta fall vara homosexuell och bosatt i Sverige sedan flera år tillbaka, och därmed ha utvecklat denna ”problemfria” uppfattning, vilken ligger väl i linje med de attityder som finns kring homosexualitet i det svenska samhället, borde inte ses som så skadligt för den sökandes trovärdighet som homosexuell. Det som i allmänhet borde vara mer relevant i dessa sammanhang är i så fall den sökandes berättelse om sina upplevelser i hemlandet, den stigmatisering och det utanförskap hen eventuellt upplevt där, och att personen kan utveckla sina tankar och känslor kring detta.

Det är givetvis omöjligt att veta vilka uppfattningar och föreställningar om homosexuella som tillåtits influera bevisvärderingen i de granskade fallen, och beslutsfattarna har troligtvis inte ens själva i speciellt stor utsträckning varit medvetna om denna påverkan. Det kan eventuellt misstänkas att dessa mekanismer riskerar att leda till materiellt oriktiga beslut. Det kan därför finnas ett värde i att enskilda beslutsfattare försöker bli medvetna om vad de själva lägger för personliga värderingar i en utsaga, även om detta i praktiken säkerligen är svårt att göra sig själv medveten om. Beslutsfattarna är givetvis inte några supermänniskor, och bedömer och generaliserar, i likhet med alla andra människor, utifrån sin egen världsuppfattning och kulturella kontext. Detta är teoretiskt sett helt i sin ordning, men kan alltså potentiellt sett skapa problem i bevisvärderingen om beslutsfattarens världsbild i hög utsträckning

³³⁰ Se det citerade fallet UM 4651-16 i avsnitt 5.4.2.

krockar med de sökandes referensramar, kulturella bakgrund och kulturella kommunikationsstil för att exempelvis uttrycka tankar och känslor.³³¹ Genom att vara lyhörd för den sökandes utsatta situation, kulturella bakgrund och eventuellt kulturellt annorlunda berättarstil, och bemöta personens sexuella läggning med öppenhet och fördomsfrihet lägger beslutsfattaren en teoretiskt sett bra grund för bevisvärderingen i dessa mål.

6.5 Psykologi som hjälpvetenskap

Eftersom den fria bevisprövningen i svensk rätt tillåter ett viss inflytande från andra vetenskaper i bevisvärderingen³³² kommer i detta avsnitt diskuteras på vilket sätt psykologisk forskning potentiellt sett skulle kunna medverka till en högre rättssäkerhet i dessa asylmål genom att bidra till en hög andel materiellt riktiga beslut. Möjligheter till eventuella förändringar i den nuvarande asylprocessen baserade på denna grund kommer också att vidröras i viss mån.

Det kan sägas vara mycket svårt att på ren juridisk basis avgöra huruvida beviskravet gällande skyddsgrunden är uppfyllt i de mål där bevismaterialet i bevisvärderingen endast består av en muntlig utsaga. Här har psykologisk forskning i alla fall teoretiskt sett potential att bli en värdefull resurs i strävan mot fler materiellt riktiga beslut. Det kan däremot diskuteras vilket som skulle vara det bästa sättet att utnyttja denna vetenskap, och specifikt vilken kunskap som i så fall borde förmedlas. Beslutsfattarna i dessa ärenden kanske i sin bevisvärdering av ärendet skulle kunna dra nytta av kompletterande utbildning i psykologisk utsageanalys, eller i sexuell mångfald och olika uttryck av sexuell läggning. Kanske skulle denna typ av utbildning kunna hjälpa beslutsfattarna att i tanken bli medvetna om vilka värderingar och uppfattningar som tillåts influera dem i sina beslut, och kanske även hjälpa dem att styra undan från fördomsfulla fallgropar i bedömningen.

Det är mot bakgrund av likande ambitioner som beslutsstödet ”Värdering av muntliga utsagor” utarbetats vid Göteborgs universitet. Underlaget är av

³³¹ Se mer om kulturell kommunikationsstil i avsnitt 5.4.1.

³³² Se avsnitt 3.3.1.

forskarna tänkt att fungera som ett minnes- och rättspsykologiskt kunskapsstöd för beslutsfattare vid värderingen av muntliga utsagor i asylmål.³³³ Det finns goda möjligheter för denna form av sammanställd lättförståelig forskningsöversikt över relevant psykologisk forskning på de områden som berörs av bevisvärderingen att bli ett värdefullt hjälpmedel för beslutsfattare. Detta i och med att det kan bidra till att öka förståelsen för exempelvis olika kulturella uttryck och kommunikationsstilar, men troligen utan att vid tillämpningen träda över gränsen till den typ av specialkunskap som inte får rymmas inom de allmänna erfarenhetssatserna.

Den specialkunskap som vanligtvis förekommer i rätten förs i regel in i processen via sakkunniga. Då uppkommer givetvis frågan om hur denna specialutbildning i psykologi för domare i asylmål skulle kunna överensstämma med det faktum att domarens allmänna erfarenhetssatser bara får bestå av allmänt kända (notoriska) uppfattningar och inte av specialkunskap.³³⁴ Om det kan konstateras att användandet av en viss typ av psykologisk kunskap i avgörandet av asylärenden hade stora fördelar ur rättssäkerhetssynpunkt skulle kunna tänkas att möjlighet finns för denna del av rättssystemet att omformas till en mer renodlad specialdomstol i linje med Arbetsdomstolens funktionssätt. Om en andel av rättens ledamöter i exempelvis andra instans, alltså migrationsdomstolen, bestod av kunniga på det psykologiska området kan eventuellt tänkas att beslutsfattarna gemensamt hade fått större möjligheter att komma fram till materiellt korrekta rättssäkra avgöranden. I grunden fungerar självklart alla människor någorlunda lika när det gäller intuitiva bedömningar, men ledamöter med denna typ av psykologisk kunskap i kanske kan tänkas vara mer vaksamma på sina egna reaktioner och värderingar i bedömningen, och därmed föra in en mer nyanserad bevisvärdering. Det krävs dock omfattande utredning av den psykologiska forskningens legitimitet på de aktuella områdena innan en sådan genomgripande omorganisering i asylprocessen skulle kunna komma på tal.

³³³ Se avsnitt 4.4.

³³⁴ Se avsnitt 3.3.2.

Ett alternativ till denna hypotetiska lösning skulle även kunna vara att beslutsfattaren i svårbedömda asylmål utan fysisk bevisning, som rör känsliga frågor som exempelvis utredningen kring sexuell läggning, i högre utsträckning än idag tar hjälp av psykologisk kunskap genom att anlita pålitliga sakkunniga i ämnet. Det bör dock först utredas huruvida det kan visas att denna typ av expertkunskap generellt sett tillför bevisvärderingen användbar kunskap, och inte i sin tur främst består av experternas subjektiva uppfattningar om vad som kännetecknar trovärdighet och tillförlitlighet.

Käll- och litteraturförteckning

Källor

Offentligt tryck

Propositioner

- Prop. 1996/97:25 *Svensk migrationspolitisk i globalt perspektiv*
- Prop. 2004/05:170 *Ny instans- och processordning i utlännings- och medborgarskapsärenden*
- Prop. 2005/06:6 *Flyktingskap och förföljelse på grund av kön eller sexuell läggning*
- Prop. 2009/10:31 *Genomförande av skyddsgrundsdirektivet och asylprocedurdirektivet*

Utredningsbetänkanden

- SOU 2004:31 *Flyktingskap och könsrelaterad förföljelse*
- SOU 2009:56 *Den nya migrationsprocessen*

Internationella källor

Publikationer

UNHCR, Guidelines on international protection no. 2: “Membership of a particular social group” within the context of Article 1A(2) of the 1951 Convention and/or its 1967 Protocol relating to the Status of Refugees, 2 maj 2002.

UNHCR, Guidelines on international protection no. 9: Claims to Refugee Status based on Sexual Orientation and/or Gender Identity within the context of Article 1A(2) of the 1951 Convention and/or its 1967 Protocol relating to the Status of Refugees, 23 oktober 2012.

UNHCR, Handbok om förfarandet och kriterierna vid fastställandet av flyktingars rättsliga ställning, Genève, 1979.

Elektroniska källor

Artiklar

Parrott, Dominic, 'Where does anti-LGBT bias come from – and how does it translate into violence?', *The Conversation*, 2016-06-16.

Hämtad 2018-05-03.

[<http://theconversation.com/where-does-anti-lgbt-bias-come-from-and-how-does-it-translate-into-violence-61001>].

Yoldas, Atilla, 'Osas utvisas till Nigeria – riskerar att dödas', *Expressen*, 2018-04-17.

Hämtad 2018-05-10.

[<https://www.expressen.se/nyheter/osas-18-riskerar-att-dodas-i-nigeria-utvisas-anda/>].

Yoldas, Atilla, 'Rickard Söderbergs stöd till Osas: "Ett systematiskt problem"', *Expressen*, 2018-04-19.

Hämtad 2018-05-10.

[<https://www.expressen.se/noje/rickard-soderbergs-stod-till-osas-ett-systematiskt-problem/>].

Åhammar, Magnus, 'Om trovärdighetsfrågor i asylberättelser – när ska domstolen hålla muntlig förhandling?', *Dagens Juridik*, 2018-01-09.

Hämtad 2018-03-12.

[<http://www.dagensjuridik.se/2018/01/om-trovardighetsfragor-i-asylberattelser-nar-ska-domstolen-halla-muntlig-forhandling>].

Rapporter

Jansen, Sabine & Spijkerboer, Thomas: "*Fleeing Homophobia*" – *Asylum claims related to sexual orientation and gender identity in Europe*, Vrije Universiteit Amsterdam, 2011.

Hämtad 2018-05-10.

[<http://www.refworld.org/docid/4ebba7852.html>].

Petersson, Stig-Åke, *HBT-flyktingar från Uganda – en rättslägesanalys*, Rättslägesanalys 1, RFSL, juni 2013.

Hämtad 2018-04-23.

[<https://alfresco.rfsl.se/share/s/IBL2QwHbRVKMrgVR7hAh-g>].

Petersson, Stig-Åke, *Välgrundad fruktan? Rättslägesanalys om åberopade asylskäl på grund av sexuell läggning, samt kommentar om asylsökande hbtq-personers situation*, Rättslägesanalys 2, RFSL, juli 2013.

Hämtad 2018-04-23.

[<https://alfresco.rfsl.se/share/s/j5P1oiCfTOCvkJ4QCP4EIQ>].

Ramböll Management Consulting, *Normkritisk studie av asylprövningen*, Slutrapport, 2010.

Hämtad 2018-05-03.

[https://www.qx.se/wp-content/uploads/2010/05/normkritiskstudie_sv.pdf]

Litteratur

Ainsworth, Peter B., *Psychology, law and eyewitness testimony*, Wiley, Chichester, 1998.

Axberger, Hans-Gunnar, *Eko-brott, eko-lagar och eko-domstolar: en rättspolitisk utvärdering av lagstiftningen mot ekonomisk brottslighet*, Allmänna förlaget, Stockholm, 1988.

Axberger, Hans-Gunnar, Mentés, Feryal, Palmgren Goohde, Karin & Västberg, Jens, *Felaktigt dömda: rapport från JK:s rättssäkerhetsprojekt*, Stockholm, 2006.

Bylander, Eric, *Muntlighetsprincipen: en rättsvetenskaplig studie av processuella handläggningsformer i svensk rätt*, Iustus, Uppsala, 2006.

Christianson, Sven-Åke & Ehrenkrona, Marika, *Psykologi och bevisvärdering: myter om trovärdighet och tillförlitlighet*, Norstedts juridik, Stockholm, 2011.

Christianson, Sven-Åke, *Traumatiska minnen*, 3. utg., Natur och kultur, Stockholm, 2002.

Diesen, Christian, Andersson, Simon, Lagerqvist Veloz Roca, Annika, Seidlitz, Madelaine & Wilton Wahren, Alexandra, *Bevis 8: prövning av migrationsärenden*, 2., omarb. uppl., Norstedts juridik, Stockholm, 2012.

Diesen, Christian, *Bevisprövning i brottmål*, 2a uppl., Norstedts juridik, Stockholm, 2015.

- Diesen, Christian, 'Bevisprövning i flyktingärenden', i: Diesen, Christian (red.), *Bevis 2: prövning av flyktingärenden*, Norstedts juridik, Stockholm, 1998, s. 151–229.
- Diesen, Christian & Lagerqvist Veloz Roca, Annika, *Bevis 7: bevisprövning i förvaltningsmål*, 1. uppl., Norstedts juridik, Stockholm, 2003.
- Edelstam, Gunilla, *Förvaltningsmyndigheters utredningsskyldighet: en rättssäkerhetsstudie*, 1. uppl., Fritze, Stockholm, 1995.
- Ekelöf, Per Olof & Edelstam, Henrik, *Rättegång – första häftet*, 8., [rev.] uppl., Norstedts juridik, Stockholm, 2002.
- Ekelöf, Per Olof, Edelstam, Henrik & Heuman, Lars, *Rättegång – fjärde häftet*, 7., omarb. och rev. uppl., Norstedt, Stockholm, 2009.
- Ekelöf, Per Olof, Edelstam, Henrik & Pauli, Mikael, *Rättegång – femte häftet*, 8., [rev. och utök.] uppl., Norstedt, Stockholm, 2011.
- Feijen, Liv & Frennmark, Emilia, *Kvalitet i svensk asylprövning: en studie av Migrationsverkets utredning av och beslut om internationellt skydd*, UNHCR/Migrationsverket, Stockholm, 2011.
- Frändberg, Åke, *Rättsordningens idé: en antologi i allmän rättslära*, Iustus, Uppsala, 2005.
- Granhag, Pär Anders, Lindström, Sara & Nordin, Andreas, *Bedömning av tillförlitlighet i muntliga utsagor: Ett vetenskapligt baserat beslutsstöd för säkrare migration*, Göteborgs universitet, Göteborg, 2017.
- Granhag, Pär Anders, Strömwall, Leif. A., & Hartwig, Maria, 'Lögnarens kroppsspråk: myter och fakta', i: Wiklund, Nils & Sjöström, Ulla (red.), *Svensk vittnespsykologi: utsagepsykologi i teori och praktik*, Studentlitteratur, Lund, 2005, s. 293–313.
- Granhag, Pär Anders, Strömwall, Leif. A., 'Repeted Interrogation – Stretching the Deception Detection Paradigm', *Expert Evidence*, vol. 7, nr. 3, 1999, s. 163–174.
- Granhag, Pär Anders, *Vittnespsykologi*, Studentlitteratur, Lund, 2001.

Gregow, Torkel, 'Några synpunkter på frågan om bevisprövning och bevisvärdering i mål om sexuella övergrepp mot barn', *Svensk Juristtidning*, 1996, s. 509–523.

Hegarty, Peter, *Recent history of lesbian and gay psychology: from homophobia to LGBT*, Routledge, London, 2018.

Herek, Gregory, M., 'Confronting Sexual Stigma and Prejudice: Theory and Practice', *Journal of Social Issues*, vol. 63, utgåva 4, 2007, s. 905–925.

Herek, Gregory, M., 'Sexual Stigma and Sexual Prejudice in the United States: A Conceptual Framework', i: Hope, Debra, A. (red.), *Contemporary perspectives on lesbian, gay, and bisexual identities*, Nebraska Symposium on Motivation, Springer, New York, 2009.

Heuman, Lars, 'Hjälpvetenskapernas betydelse för rättstillämpningen och rättsvetenskapen', *Juridisk Tidskrift*, nr. 4, 2005/06, s. 768–789.

Insulander, Suzanne, 'Utsagepsykologiska tillförlitlighetsanalyser', i: Christianson, Sven-Åke (red.), *Rättspsykologi: den forensiska psykologin i Sverige – en kunskapsöversikt*, Natur och kultur, Stockholm, 1996, s. 195–207.

Jerkø, Markus, *Bevisvurderingens rettslige rammer: bevistema, bevisbyrde, beviskrav*, Universitetsforlaget, Oslo, 2017.

Kagan, Michel, 'Is Truth in the Eye of the Beholder? Objective Credibility Assessment in Refugee Status Determination', *Georgetown Immigration Law Journal*, vol. 17, no. 3, 2002, s. 367–416.

Kapardis, Andreas, *Psychology and law: a critical introduction*, 3rd ed., Cambridge University Press, Cambridge, 2010.

Lagerqvist Veloz Roca, Annika, *Gränsöverskridande: en förvaltningsrättslig knäckfråga*, Stiftelsen Skrifter utgivna av Juridiska fakulteten vid Stockholms universitet, Stockholm, 2011.

Lainpelto, Katrin, *Stödbevisning i brottmål*, Jure, Stockholm, 2012.

Lavin, Rune, *Förvaltningsprocessrätt*, 2., [uppdaterade och utök.] uppl., Wolters Kluwer, Stockholm, 2016.

- Lehrberg, Bert, *Praktisk juridisk metod*, 8. [uppdaterade och omarb.] uppl., Iusté, Uppsala, 2015.
- Lindell, Bengt, *Civilprocessen*, 2., [rev.] uppl., Iustus, Uppsala, 2003.
- Lindell, Bengt, *Sakfrågor och rättsfrågor: en studie av gränser, skillnader och förhållanden mellan faktum och rätt*, Iustus, Uppsala, 1987.
- Lindkvist, Gustav, *Utredningsskyldighet, bevisbörda och beviskrav i förvaltningsprocessen*, 1. uppl., Norstedts juridik, Stockholm, 2018.
- Magnusson, Eva, *Psykologi och kön: från könsskillnader till genusperspektiv*, Natur och kultur, Stockholm, 2003.
- Malmquist, Anna, Hanner, Hans & Lundberg, Tove, 'HBTQ+ och psykologi, en historisk tillbakablick', i: Lundberg, Tove, Malmquist, Anna & Wurm, Matilda (red.), *HBTQ+: psykologiska perspektiv och bemötande*, Första utgåvan, Natur & kultur, Stockholm, 2017, s. 15–35.
- Marcusson, Lena, 'Förvaltningsrättens rättssäkerhetstänkande', *Förvaltningsrättslig Tidskrift*, nr. 3, 2010, s. 241–254.
- Memon, Amina, Vrij, Aldert & Bull, Ray, *Psychology and law: truthfulness, accuracy and credibility*, 2. uppl., Wiley, Chichester, 2003.
- Millbank, "The Ring of Truth": A Case Study of Credibility Assessment in Particular Social Group Refugee Determinations', *International Journal of Refugee Law*, vol. 21, no. 1, 2009, s. 1–33.
- Mineur, Sofia: 'Förhör i flyktingärenden', i: Diesen, Christian (red.), *Bevis 2, Prövning av flyktingärenden*, Norstedts juridik, Stockholm, 1998, s. 267–296.
- Nordh, Roberth, *Bevisrätt C: bevisvärdering*, Iustus, Uppsala, 2013.
- Pettersson, My, 'Trovärdighetens dimensioner', *Tidsskrift för Rettsvitenskap*, vol. 130, nr. 1, 2017, s. 3–27.
- Sandgren, Claes, 'God rättskipning – särskilt om rättskipningens oavhängighet som kvalitetskriterium', i: Heckscher, Sten & Eka, Anders (red.), *Festskrift till Johan Hirschfeldt*, Iustus, Uppsala, 2008, s. 455–483.

Sandgren, Claes, *Rättsvetenskap för uppsatsförfattare: ämne, material, metod och argumentation*, 3., [utök. och rev.] uppl., Norstedts juridik, Stockholm, 2015.

Schelin, Lena, *Bevisvärdering av utsagor i brottmål*, Omarb. [utg.], Norstedts juridik, Stockholm, 2007.

Sjöberg, Lennart, 'Psykologiska bedömningars ofullkomlighet och rättssäkerheten', i: Wiklund, Nils & Sjöström, Ulla (red.), *Svensk vittnespsykologi: utsagepsykologi i teori och praktik*, Studentlitteratur, Lund, 2005, s. 313–341.

Stening, Anders, *Bevisvärde*, Liber, Uppsala, 1975.

Strömberg, Håkan & Lundell, Bengt, *Allmän förvaltningsrätt*, 25., uppdaterade och aktualiserade uppl., Liber, Malmö, 2011.

Thorburn Stern, Rebecca & Wikström, Hanna, *Migrationsrätt: Skyddsbehov och trovärdighet – bedömning i asylärenden*, 1. uppl., Liber, Stockholm, 2016.

Trankell, Arne, 'Den vittnespsykologiska arbetsmetoden', i: Wiklund, Nils & Sjöström, Ulla (red.), *Svensk vittnespsykologi: utsagepsykologi i teori och praktik*, Studentlitteratur, Lund, 2005, s. 41–115.

Trankell, Arne, 'Trovärdighetsutredningarnas metodik', *Svensk Juristtidning*, 1956, s. 81–101.

UNHCR, *Beyond proof – Credibility Assessment in EU Asylum Systems*, Bryssel, 2013.

Wikrén, Gerhard & Sandesjö, Håkan, *Utlänningslagen: med kommentar*, 11., [omarb.] uppl., Wolters Kluwer, Stockholm, 2017.

Willén, Rebecca, M. & Strömwall, Leif, A, 'Offenders' lies and truths: an evaluation of the Supreme Court of Sweden's criteria for credibility assessment', *Psychology, Crime and Law*, vol. 18, no. 8, 2012, s. 745–758.

Zila, Josef, 'Om rättssäkerhet', *Svensk Juristtidning*, 1990, s. 284–305.

Rättsfallsförteckning

Europadomstolen

Chahal v. United Kingdom, Judgement of 15 November 1996, Appl. No. 22414/93.

Soering v. United Kingdom, Judgement of 7 July 1989, Appl. No. 14038/88.

Högsta domstolen

NJA 1980 s. 725

NJA 2015 s. 702

Migrationsöverdomstolen

MIG 2006:1

MIG 2006:7

MIG 2007:12

MIG 2011:6

MIG 2013:25

Migrationsdomstolarna

Förvaltningsrätten i Göteborg

UM 11317-16

UM 2359-16

Förvaltningsrätten i Malmö

UM 4363-16

UM 4650-16

UM 4651-16

UM 7448-17

UM 14129-17

UM 5717-17

Förvaltningsrätten i Stockholm

UM 8686-15

UM 2336-16

UM 13156-16

UM 2055-16

UM 4615-17

UM 351-18